

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
YÖNETİM VE ORGANİZASYON PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KÜRESELLEŞMENİN KOBİ'LER ÜZERİNDEKİ
ETKİLERİNE YÖNELİK BİR İNCELEME : ÇİN MALLARI
ÖRNEĞİ**

Vüsal Khudaverdiyev

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Ethem Duygulu

2008

Yemin Metni

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “ Küreselleşmenin KOBİ’ler üzerindeki etkilerine yönelik bir inceleme : Çin malları örneği ” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.... / /

Vusal Khudaverdiyev

İmza

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı ve Soyadı : Vüsal KHUĞAVERDİYEY
Anabilim Dalı : İşletme
Programı : Yönetim ve Organizasyon
Tez Konusu : Küreselleşmenin KOBİ'ler Üzerindeki Etkilerine
Yönelik Bir İnceleme : Çin Malları Örneği
Sınav Tarihi ve Saati :

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliği'nin 18. maddesi gereğince yüksek lisans tez sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI OLDUĞUNA	O	OY BİRLİĞİ	O
DÜZELTİLMESİNE	O*	OY ÇOKLUĞU	O
REDDİNE	O**		

ile karar verilmiştir.

Jüri teşkil edilmediği için sınav yapılamamıştır. O***
Öğrenci sınava gelmemiştir. O**

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.
** Bu halde adayın kaydı silinir.
*** Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

Tez burs, ödül veya teşvik programlarına (Tüba, Fulbright vb.) aday olabilir.	Evet O
Tez mevcut hali ile basılabilir.	O
Tez gözden geçirildikten sonra basılabilir.	O
Tezin basımı gerekliliği yoktur.	O

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

.....	☐ Başarılı	☐ Düzeltme	☐ Red	
.....	☐ Başarılı	☐ Düzeltme	☐ Red	
.....	☐ Başarılı	☐ Düzeltme	☐ Red	

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

**Küreselleşmenin KOBİ'ler Üzerindeki Etkilerine Yönelik Bir İnceleme : Çin
Malları Örneği**

Vüsal Khudaverdiyev

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İşletme Anabilim Dalı

Yönetim ve Organizasyon Programı

Günümüzde ekonomik, sosyal ve kültürel alanda meydana gelen gelişmeler ülkelerarası sınırları ortadan kaldırarak uluslar arası rekabetin değişimine yol açmaktadır. Bu ise işletmelerin söz konusu değişime uyum sağlamalarını zorunlu hale getirmektedir. Uluslararası rekabette yaşanan bu değişiklikler büyük ölçekli işletmeler kadar, küçük ve orta büyüklükteki işletmeleri de etkilemektedir. Bu yüzden KOBİ'lerin bu değişime ayak uydurması zorunlu bir hale gelmektedir. KOBİ'lerin yoğun rekabet ortamında ayakta kalabilmeleri, büyümeleri ve sürekliliklerini sağlayabilmeleri ise küreselleşmeleri ile mümkün olmaktadır.

KOBİ'leri ve bunlara ilişkin alt yapıları güçlü olmayan ekonomilerin, işsizlik, ihracat, üretim ve büyüme gibi konularda ortaya çıkan sorunlara çözümler bulabilmeleri ve bu konuda önemli açılımlar yapabilmeleri zordur. Onun için ülkeler KOBİ'lerin rasyonel büyümelerine katkı sağlayacak teşvik ve desteklerde bulunmakta, KOBİ'lerin büyümesini desteklemektedir.

Küreselleşme süreci ile giderek yoğunlaşan ve bilgiye dayalı ekonominin getirdiği yeni koşullar çerçevesinde daha farklı bir boyuta taşınan rekabet ortamı, yeni rekabet koşulları ile mücadele edilmesini sağlayacak stratejilerin belirlenmesinde dikkatlerin ekonomide ağırlıkla bir yere sahip olan KOBİ'ler üzerinde yoğunlaşmasına yol açmıştır.

Anahtar Kelimeler : 1) KOBİ'ler, 2) Küreselleşme, 3) Çin Malları

ABSTRACT

Thesis of Master Programme

A Study Of The Effects Of Globalization Over The SMEs : Example Of Chinese Goods

Vusal Khudaverdiyev

Dokuz Eylul University

Institute Of Social Sciences

Department of Business Administration

Programme of Management and Organization

Nowadays economic, social and cultural developments abolish international boundaries and cause changes in international competition. And this requires the enterprises to adapt themselves to these changes. Changes in international competition affect large scale as well as small and medium sized enterprises. Therefore small and medium sized enterprises (SMEs) should keep up with this change. In order to remain standing, to grow and to get continuity in this hard competition environment; SMEs should be globalized.

SMEs and economies weak in those relations are in difficulty of finding solutions to the unemployment, export, development and production. That is why the SMEs are supported and sponsored by the government to help their development.

The rivalry case that was dense after the globalization and by the effect of the new conditions of the economy standing on information caused the SMEs that have an importance in the economy to get attraction.

Key Words : 1) SMEs, 2) Globalization, 3) Chinese Goods

İÇİNDEKİLER

Yemin Metni.....	I
Yüksek Lisans Tez ve Sınav Tutanağı.....	II
Özet.....	III
Abstract.....	IV
İçindekiler.....	V
Tablolar ve Şekiller.....	VIII
Kısaltmalar.....	IX
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME

1.1. KÜRESELLEŞME KAVRAMI.....	3
1.2. KÜRESELLEŞME SÜRECİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	6
1.3. FARKLI AÇILARDAN KÜRESELLEŞME.....	12
1.3.1. Ekonomik Bir Olgu Olarak Küreselleşme.....	12
1.3.2. Siyasi Açından Küreselleşme.....	16
1.4. ÇOK BOYUTLU GÖRÜŞLERDE KÜRESELLEŞME.....	18
1.4.1. Küreselleşme Yazınındaki Kutuplaşma.....	19
1.4.1.1. Küreselleşme Karşıtlarının Bakış Açıları.....	20
1.4.1.2. Küreselleşme Yandaşlarının Bakış Açıları.....	22
1.4.1.3. Küreselleşmeye Temkinli Yaklaşımların Bakış Açısı.....	24
1.5. KÜRESELLEŞMENİN SONUÇLARI.....	27
1.5.1. Endüstri Toplumundan Bilgi Topluma Geçiş.....	27
1.5.2. Bireyin Önem Kazanması.....	28
1.5.3. Ekonomik Faaliyetlerin Kontrolünde Çoğulculuk.....	28
1.5.4. Ülkelerarası Ekonomik Farklılıklarda Değişim.....	28
1.5.5. Hizmet Sektörünün Önem Kazanması.....	28
1.5.6. Rekabetin Boyutunun Değişimi.....	29
1.5.7. Ekonomik Özerklikte Değişim.....	30
1.5.8. Ekonomik Gelişme	30

İKİNCİ BÖLÜM

KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELER

2.1. KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELER'İN(KOBİ) TANIMI.....	31
2.1.1. KOBİ Tanımının Gerekliliği.....	31
2.1.2. Türkiye'deki KOBİ tanımı.....	32
2.1.3. AB Ülkelerinde KOBİ Tanımları.....	34
2.1.4. Türkiye, Avrupa Birliği ve Dünyada KOBİ Kavramı.....	35
2.2. KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELER'İN TARİHİ GELİŞİMİ.....	39
2.2.1. KOBİ'lerin Dünyadaki Tarihsel Gelişimi.....	39
2.3. KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELER'İN YAPISI.....	44
2.3.1. AB'deki KOBİ'lerin Yapısal Özellikleri.....	44
2.3.2. Türkiye'deki KOBİ'lerin Yapısal Özellikleri.....	46
2.4. KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELER'İN ÖZELLİKLERİ.....	52
2.4.1. Nitel Özellikler.....	53
2.4.2. Nicel Özellikler.....	54
2.5. KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELER'İN TÜRLERİ.....	55
2.6. KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELER'İN ÜLKE EKONOMİSİNDEKİ YERİ.....	57
2.7. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELER.....	58
2.7.1. Küreselleşme ve KOBİ'ler.....	58
2.7.2. KOBİ'lerin Küreselleşmeye Uyum Süreci.....	63
2.8. KÜRESEL REKABETTE KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELER	67
2.9. KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELER'İN AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI.....	70
2.9.1. KOBİ'lerin Avantajları.....	70
2.9.2. KOBİ'lerin Dezavantajları.....	72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
KÜRESELLEŞMENİN KÜÇÜK VE ORTA BOYUTLU
İŞLETMELER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNE YÖNELİK BİR
ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Amacı Ve Önemi.....	79
3.2. Araştırmanın Kapsamı.....	79
3.3. Araştırmanın Metodolojisi.....	80
3.4. Araştırmanın Bulguları.....	80
3.5. Araştırma Bulgularının Genel Değerlendirilmesi.....	100
SONUÇ.....	102
KAYNAKLAR.....	106

TABLolar VE ŞEKİLLER

Tablo 1.1. Küreselleşmenin Kavramlaştırılması : Üç Eğitim.....	26
Tablo 2.1. AB'ye Göre Orta Ölçekli İşletme Sınıflandırması.....	34
Tablo 2.2. AB'ye Göre Küçük Ölçekli İşletme Sınıflandırması.....	34
Tablo 2.3. Almanya'da KOBİ Sınıflandırması.....	35
Tablo 2.4. Fransa'da İşgören Sayısına Göre İşletme Ölçeği.....	35
Tablo 2.5. İngiltere'de Sektörlere Göre KOBİ Tanımlaması.....	36
Tablo 2.6. İtalya'da İşgören Sayısına Göre İşletme Ölçekleri.....	37
Tablo 2.7. ABD'de İşgören Sayısına Göre İşletme Ölçekleri.....	37
Tablo 2.8. Japonya'da KOBİ Ölçeği.....	38
Tablo 2.9. Malezya'da İşgören Sayısına Göre İşletme Ölçekleri.....	38
Tablo 2.10. AB'deki Sektörlere Göre KOBİ Dağılımı.....	46
Tablo 2.11. Kriz Öncesi ve Kriz Döneminde Sermaye Hareketleri.....	60

ŞEKİLLER

Şekil 1. Türkiye'nin Toplam İthalat ve İhracatı.....	62
--	----

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AIDS	Kazanılmış Bağışıklık Yetmezliği Sendromu
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
ECU	Avrupa Para Birimi
IMF	Uluslararası Para Fonu
GATT	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsü
KOBİ	Küçük ve Orta Boyutlu İşletmeler
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme Başkanlığı
KÜGEM	Kültür Geliştirme ve Eğitim Merkezi
KÜSGEM	Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi
OECD	Ekonomik İşbirliği Kalkınma Teşkilatı
OPEC	Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
TEKMER	Teknoloji Geliştirme Merkezi
TESK	Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu
TTGV	Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı
TTK	Türk Ticaret Kanunu
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü
WB	Dünya Bankası
WTO	Dünya Ticaret Örgütü
YY	Yüzyıl

GİRİŞ

KOBİ'ler ve küreselleşme kavramları özellikle ülkemizde çoğu insan için yan yana gelmesi pek olası olmayan iki kavram olarak algılanmaktadır. Oysa şu anda küreselleşme sürecini tamamlamış bir çok firmanın, yerel pazarlarda rekabet eden KOBİ statüsünde iken, bir şekilde küreselleşme sürecini geçirmiş olduğu unutulmamalıdır.

KOBİ'ler doğası gereği bir çok zorlukla karşılaşabileceği bu süreçte, mutlaka aşama kaydetmek zorundadırlar. Zira günümüzde hızla gelişen ve her gün biraz daha serbestleşen, küreselleşen pazar ekonomisinde hemen hiçbir firmanın içe dönük bir politikayla değil gelişmek, ayakta bile duramayacağı apaçık ortadadır. Son yıllardaki gelişmelere bakıldığında bunun bilincinde olan KOBİ'lerin de, uluslararası pazarlara girerek bu pazarlardan bir paya sahip olmak arzusunda oldukları görülmektedir.

İşte bu noktada, firmalar nasıl küreselleşecekleri konusunda birçok soru ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu soruyu sadece firmalar değil aynı zamanda ülkeler, ülkelerin ilgili bakanlıkları, dernekler ve çeşitli sivil toplum örgütleri de cevaplamaya çalışmaktadır. Zira ülke ekonomisinin istihdam ve üretim açısından dinamoları olarak kabul edilen bu firmaların, uluslararası işlemler sayesinde yaratacağı katma değer ülkedeki paydaşların ortak arzusudur.

KOBİ'lerin küreselleşme süreçlerine yönelik olarak, uluslararası pazarlama literatüründe bir çok teorik ve uygulama çalışması mevcuttur. Ancak bu konuda yapılmış çalışmaların yurtdışındaki sanayileşmiş ülkelerdeki KOBİ'ler üzerine yapılmış olması sebebiyle, ülkemiz KOBİ'lerinin küreselleşme süreçlerini ortaya koyabilecek uygulamalı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma ülkemiz KOBİ'lerinin küreselleşme süreçleri açısından nerede bulunduğunu ve uluslararası pazarlama literatüründe bahsedilen küreselleşme süreçlerinin ülkemiz KOBİ'leri için ne kadar geçerli olduğu ortaya koymaya yönelik bir çalışma niteliği taşımaktadır.

Bu çalışmada, literatür ve alan araştırmaları yapılmıştır. Literatür araştırması, üniversitelerin kütüphanelerinden ve daha önce benzer konularda yapılmış olan araştırmalardan faydalanılarak ve internet aracılığı ile yapılmıştır. Alan araştırmasında kullanılmak üzere hazırlanan anket formu öntest'e tabi tutularak gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Kayıtlara göre mevcut olan 403 aktif şirket listesi

incelenerek bu şirketlerden aktif görüldüğü halde 2007 yılında faaliyette bulunmayan şirketler ile üretim yapmayan şirketler elenerek araştırma evreni 226 şirkete indirgenmiştir. Daha sonra bu 226 şirket içerisinde çalışan sayısı ve satış cirosu kıstaslarına dayanarak KOBİ statüsünün dışında kalan şirketler de elenerek araştırma evreni nihai olarak 148 şirket olarak belirlenmiştir. Bu 148 firmaya anket formu anketör, faks ve e-mail yönteminin her üçünü de kullanarak gönderilmiştir. Sonuç olarak % 54 katılım oranı sağlanarak 80 KOBİ'nin ankete katılımı sağlanmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde; küreselleşme kavramının tanımı ve anlamı, küreselleşme sürecinin tarihsel gelişimi, farklı açılardan küreselleşme, çok boyutlu görüşlerde küreselleşme ve sonuçları üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünde; KOBİ'lerin tanımı, yapısı ve özelliklerinden bahsedilerek, küresel rekabette KOBİ'lerin mevcut olduğu nokta tespit edilerek, bu konuda ortaya konulan geleneksel ve çağdaş yaklaşımlar üzerinde durulmuş ve KOBİ'lerin avantaj ve dezavantajları belirtilmiştir. Tezin son bölümünde ise; ülkemiz KOBİ'lerinin küresel süreçte ne durumda olduklarını, ve bu süreci etkileyen olumlu ya da olumsuz faktörleri ortaya koymak için bir araştırma yapılmıştır. Araştırma sonuçları, anket analizi sonucu elde edilen tablolar yardımıyla çalışmaya yansıtılarak yorumlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME

1.1. KÜRESELLEŞME KAVRAMI

Küreselleşme teriminin kökünde, yeryüzünü şekli açısından belirleyen “küre” sözcüğü vardır. Yeryüzünün küre olarak tanımlanmasını antik Yunan’da Parmenides’e kadar götürmemiz mümkündür (Boratov, 1995; 13).

İngilizce’deki karşılığı olan “globe” sözcüğü Türkçe’de “küre, top, dünya” şeklinde üç farklı sözcük ile karşılık bulmaktadır. Türkçe kullanımlarında “küresel” sözcüğünün temeli bakımından çok da yerinde kullanıldığı söylenebilir. Görüldüğü kadarıyla “küresel kirlenme”, “küresel ısınma”, “küresel bakış” gibi ifadelerde olduğu gibi kullanıcısı için “küresel” terimi “dünyanın tümüne ilişkin olan, bütünü ilgilendiren” anlamlarına gelir (CALOF, 1993; 32).

Günümüzde kullanılan anlamıyla “küresel” sözcüğünün tarihsel bakımdan kökeni 1500’lü yıllardan başlatılsa da kulaklara çalındığı ilk tarih 1963 yılı olarak belirlenir. Dünyanın belirli bir bölümünün “global köy” halini aldığını, bunun ise medya aracılığı ile dünyanın çeşitli yerlerinde ortaya çıkan kolektif temalar sayesinde yaşanan daralma ve küçülme sebebiyle olduğunu saptayan Kanadalı sosyoloji profesörü Marshall McLuhan, global sözcüğünü “İletişimdeki İncelemeler” (Explorations in Communication) adlı eserinde kullanarak bu sözcüğü ilk defa ifade eden kişi oldu. Bu şekilde dünyanın küçülmesi ve küreselliği, bir bütün olarak algılama bilincinin yükselmesi önce McLuhan’ın küresel köy kavramlaştırılması ile ifade edilmiş oldu (KEYMAN, 1998; 24-26)

Küreselleşme kavramının, gerek ilgili yazında gerekse de günlük yaşamda, güncelliğini korumasına karşın üzerinde görüş birliğine varılmış bir tanımı bulunmamaktadır. Yazında bu tanımların çoğu muğlak ve kaotiktir. Çünkü, küreselleşmenin farklı disiplinlerin bağımsız çalışma alanlarına girmesidir. Buna bağlı olarak ta küreselleşme konusunda ayrı ayrı pek çok kuram ve tek yanlı bakış açıları ortaya çıkmıştır. Günümüzde bu konuda üzerinde tartışılan farklı ve sofistike

yaklaşımlar, sosyolojiden, coğrafyadan, demografik çalışmalardan, müzikten, psikolojiden, halk sağlığından, kriminoloji ve güvenlikten, feminizm ve kadınlara yönelik çalışmalardan, etikten, dilbilimden, yüksek eğitimden, hukuktan vb. pek çok alandan sağlanmıştır. Bu nedenle de küreselleşme kavramı, farklı kişiler tarafından, farklı bakış açıları ile ele alınmakta ve bu kavrama farklı anlamlar yüklenmektedir. Hiç şüphesiz belirli bir alanda uzmanlaşmanın getirdiği bir bakış açısı ile konunun ele alınması, aşılması güç bazı engelleri de beraberinde getirmektedir. Fakat, küreselleşme gibi disiplinler arası bakış açısı gerektiren bir konunun tek bir bakış açısı ile ele alınması yeterli değildir (Sobel, 2003; 419; Akt., Seymen, Bolat, 2005; 3).

Küreselleşmeyi farklı kişiler farklı bakışlardan ele alarak bu kavrama farklı anlamlar yüklenmektedir. Bu farklılık, küreselleşmenin ekonomik, siyasi, sosyo-kültürel vb. açılardan ele alınmasından kaynaklanmaktadır (Seymen, Bolat, 2005; 3). Küreselleşmenin net bir tanımı olmasa da bazılarına değinelim. Diğer bir yazara göre küreselleşme; Kumanda ekonomisinin küçülmesi, devletin bütün sosyal ve ekonomik işlevlerinden vazgeçmesidir. Bunun yanında bir de pazarın dünya ölçeğinde büyümesi, ulusal sınırların dışına çıkması, dünyanın tek pazar haline gelmesidir (Sarıbay, 1998, 9).

Küreselleşme, “varlık ve yokluğun kesişimi, uzaktaki olgu ve eylemlerin yerel bağlamlarla etkileşimi sonucunda dünyanın sıkışması ve tek bir yer olarak algılanma bilincinin artışı”dır (Robertson, 1992; 108).

Küreselleşme, ülkeler arasında mal, hizmet, uluslararası sermaye akımları ve teknolojik gelişimin hızlı bir şekilde artmasını ve serbestleşmesini ve bunlar sonucu ortaya çıkan ekonomik gelişmeyi ifade eder. Birbirleriyle mal işlemleri, çeşitliliği, değer artışları, hizmetler, uluslararası sermaye akımları, teknolojinin çok hızlı ve yaygın bir şekilde yükselmesi ve bu sayılanların ülkeler arasında giderek serbestleşmesi sayesinde ekonomik gelişmeyi ifade eder (http://www.geocities.com/ceteris_tr2/e_oz2.doc).

Küreselleşme iletişim ve insani etkileşimin dünya ölçeğinde hızla yayılmasıyla birlikte uluslar arasındaki coğrafi sınırların önemini yitirmeye başlaması sonucunda insani gündem ve ilgilerin dünyalaşması sürecidir. Bu süreci

tahrik eden etkenlerin önemli bir kısmı yeni ortaya çıkmış olmakla beraber, önceden beri var olan bir grup etken de yenilerde etkili hale gelmeye başlamış ve hep birlikte insani varoluşun sosyal, kültürel ve iktisadi yönlerine ulus aşırı bir nitelik kazandırmışlardır. Ayrıca, küreselleşmenin etkisi toplumların bu sürecin bilincine varmalarıyla birlikte daha da artmaktadır (<http://www.liberal-dt.org.tr/guncel/me19.htm>).

Küreselleşme; ülkeler arasındaki ekonomik, siyasî ve sosyo-kültürel ilişkilerin yaygınlaşarak gelişmesi, maddî ve maddî olmayan değerlerin millî sınırları aşarak dünya çapında yayılması ve birbirini etkilemesi anlamına gelmekte ve sonuçta küreselleşme süreci; ekonomik, ekolojik, teknolojik, sosyal ve kültürel sistemlerle birlikte, millî devletin de dahil olduğu siyasî sistemi etkilemektedir (Aslanoglu, 1998; 20).

Küreselleşme, öncü toplumların kültürel kodlarının ulaşılması gereken amaçlar haline getirilmesi ve homojenleştirilmesidir. Günümüz dünyasına baktığımızda kimliklerin patlaması, şahsi olanın siyasal olduğu, merkezi kurum ve yapıların etkisinin azalması ya da ortadan kalkması, en nihayet bireyin davranış kalıplarının global bir platforma oturtulması ve bunun da sloganının ‘global düşün, yerel yaşa’ gibi paradoksal bir çerçeveye oturtulmasını bu anlamda değerlendirebiliriz (Sarıbay, 1998; 4).

Küreselleşme; uluslararasılaşma sürecinin tamamlanıp tüm delokolize (bölgesel olmayan) üretim dokularının üretim ve tüketiminin dünya ölçeğinde planlandığı, serbest rekabet ve piyasa düzeninin uluslar üstü kuruluşlarca denetlendiği, kuralların uluslar üstü anlayışla çalıştığı bir sistemdir. Siyasi ve kültürel alanlar için olabileceği gibi daha çok ekonomik alanlar için kullanılır ve sınır tanımama anlamına gelir. Sınır tanımama ile kastedilen ticaret bloklarının, gümrük sınırlarının ve koruma duvarlarının kalkması sonucunda oluşacak bir dünya pazar sürecidir (Kutlu, 2007; <http://www.aof.edu.tr/kitap/ioltp/2292/unite10.pdf>).

Küreselleşme, belli bir kültür, ekonomi ya da siyaset normunun, değer yargısının ya da kurumsal yapının küresel ölçekte yaygınlık kazanarak o alanda geçerli tek norm, tek değer yargısı ya da tek kurumsal yapı haline gelmesini ifade eder (<http://www.tubitak.gov.tr/tbtp.html>).

Küreselleşme temelli tartışmalardan da anlaşılacağı üzere, ulus-devletin tarihsel süreçteki oluşumunu sağlayan büyük kapitalist dönüşüm, bu sefer de yeni ve belli ölçülerde farklı etkilerle, ulus-devletin meşruiyetini azaltma/yok etme amacıyla kendini göstermektedir. Küreselleşmenin kapitalizmin bir aşaması olduğu düşüncesinin haklılığını ortaya koyan bu sav, birçoklarınca emperyalizmin ya da kapitalist mantığın kendini yenilemesinin bir önkoşulu olarak kabul görmekte, küresel kapitalizmle ulus-devlet ilişkisinin açıklanmasında hakim olan bir bakış açısı oluşturmaktadır. Bu bağlamda, küreselleşme yeni bir olgu değil, sadece yeni bir terim ya da kavramsallaştırma olarak yüzyıllardır süren sistemin/emperyalizmin bizatihi kendisi; emperyalizm denen olguya saygınlık kazandırma, emperyalizmin karşısında çaresizlik yaratma çabasıdır (Boratav, 1995; 23).

Özetle küreselleşmenin, yerel kültürlerin ve geleneksel toplumsal bağların çözüldüğü, milli devletlerin belirleyiciliğinin azaldığı, gruplar ve kişiler arasındaki her türlü ilişkinin kolaylaşıp yaygınlaştığı, üretimin ve bölüşümün yeni bir dönüşüm içine girdiği, gerek toplumlar arasında gerekse aynı toplum içindeki sürüşmelerin yayılma tehlikesinin her zamankinden daha çok olduğu, sınırların ve geleneksel aktörlerin öneminin azaldığı, farklı bir bireyselleşmenin geçerli olduğu, değerler sistemi henüz ortaya konulamamış bir süreç olduğu ifade edilebilir (Ayata, 1997; 154-155).

1.2. KÜRESELLEŞME SÜRECİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Küreselleşmenin tarihsel gelişimi konusunda henüz bir ortak uzlaşa bulunmamaktadır. Bu durum küreselleşmenin ekonomik, siyasal ve kültürel alanlarda ortaya çıkan çok boyutlu bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Bir insan topluluğu veya bir kültürün başka bir topluluk veya kültür ile karşılaşması ve temasa geçmesi anlamında küreselleşme belki de insanlık tarihi kadar eskidir (Oran, 2000; 24).

Bazıları küreselleşmenin yeni bir gelişme olmadığını ve çok daha önce başlayan bir sürecin devamı olduğunu ileri sürerken; bazıları da özellikle son çeyrek yüzyılda bilgi teknolojisinde ve telekomünikasyondaki gelişmelerle küreselleşmenin hız kazandığını ileri sürmektedirler (Aslanoğlu, 1998; 263).

Tarihsel süreç içerisinde ülkeler kapsam ve boyutları itibariyle çeşitli küreselleşme aşamalarından geçmişlerdir. Mısır, Helen ve Roma küreselleşmelerini buna örnek göstermek mümkündür. Ancak, bugünkü anlamıyla küreselleşme, bunlardan farklı olup; tamamen batılı değerler üzerine oturmaktadır (<http://www.canaktan.org/yeni-trendler/globallesme/tarihsel.htm>).

Diğer yandan, Potelmy'nin evrenin etrafında döndüğü sabit dünya merkezli (geocentric) teorisinin Copernicus tarafından dünyanın güneşin ve kendi etrafında döndüğü (heliocentric) iddiası bir anlamda Coğrafi Keşifler ile pekiştirilmiştir. Coğrafi Keşiflere dair yapılan vurgu bugünkü 'küre'nin kavramsallaştırmasını mümkün kıldığı içindir. Bunun öncesinde, insanlar dünyayı küre olarak tasavvur etmedikleri dönemde bile bilinen üç eski kıta olan Asya, Afrika ve Avrupa arasında başta ticaret olmak üzere bir etkileşim söz konusuydu. Bu açıdan, Yunan'dan Tibet'e ve kuzey Afrika'ya egemen olan Büyük İskender'e atıfta bulunmamız gerekir. Aynı şekilde Roma ve Osmanlı imparatorlukları da Akdeniz havzası başta olmak üzere bu üç kıtada hükümran olmuşlardır. Coğrafi Keşiflerle sadece yeryüzünün geri kalanı tespit edilmekle kalınmamış etkileşim de yoğunlaşmıştır. Bu yoğunlaşmada iletişim araçlarının mesajı iletebilme mesafesi ve kullanım frekansını da hesaba katmak gerekir. 1864'te Atlantik'in altından telgraf kablolarının döşenmesi insanların çok uzak mesafelere mesajlarını iletebilmeyi mümkün kıldıkça farkındalığı da arttırmıştır. İletişim araçlarının teknolojiye koşut bir şekilde ucuzlaması da bu yönde kartopu etkisi yaratmıştır (Çemrek; http://uiportal.net/e107_plugins/content/content.php?content.79).

Küreselleşme, insanların bulundukları dar çerçeveden kendilerine yeni mekanlar ve yeni ilişkiler sağlayacak bir hareketliliğe girişmelerini ifade etmektedir. Bu hareketlilik bazen savaş, kıtlık, hastalık ve afet gibi olağanüstü şartlarda gerçekleşirken; bazen de ticaret ve seyahat gibi son derece doğal gerçeklerle oluşmuştur. Bu anlamda küreselleşmenin, at ve deve gibi hayvanların evcilleştirilmesi, göç ve ticaret kervanlarının oluşturulması, büyük pazar ve panayırların kurulması, İpek Yolu ve deniz yollarının kullanılması kadar eski bir mazisi vardır (Aslanoğlu, 1998; 267).

Karpat da (2003; 58), küreselleşmenin bir bakıma ezelden beri mevcut

olduğunu ve başlangıç 2000 veya 3000 yıl öncesine götürebilen yazılı tarihten sonraki çabaların, büyük ölçüde, insanların birbirlerini tanımak istemelerine, genişlemelerine ve bunun gibi evrensel giden bir tutuma yönelik olduğunu öne sürmektedir.

Bazı yazarlar ise küreselleşme sürecinin başlangıcının 18.yy'ın sonu ile 19.yy'a dayandırmaktadırlar. Balkanlı (2002; 14-15), küreselleşmeyi, kar maksimizasyonu sağlamak amacıyla, girişimcilerin pazarlarını dünya ölçeğinde genişletmeyi hedeflemeleri olarak ele almakta ve bu hedefin, hammadde ve pazar boyutunda 18.yy'ın sonu ile 19.yy' başında da geçerli olduğunu vurgulamaktadır.

Dünya düzenini sağlamaya yarayan ve geleneksel güç dengesi, nükleer denge ve merkezi koalisyonun yönlendirdiği dengeler olarak nitelenen yöntemler, geçen yüzyıl içinde uygulanmıştır. Güç dengesi genelde 18. yüzyıldan Birinci Dünya Savaşına kadar olan dönemde uygulanmıştır. Bu dönem dünyasında örgütlenme biçimi temelde büyük sömürge imparatorluklarının oluşturulmasına dayanmıştır. Bir yandan Orta Çağ'dan kalma Asyalı imparatorluklar (Osmanlı, Rus, Çin, Japonya), bir yanda sömürgeci tipte Avrupalı imparatorluklar (İngiltere, Fransa, Hollanda, Belçika, Avusturya-Macaristan, İspanya, Portekiz) yerkürenin büyük bir kısmını ellerinde tutmuşlardır. Fakat bu yöntem güç ilişkilerinde otomatik bir dengeleme getirmediği gibi iki dünya savaşının çıkışına da engel olamamıştır (Kutlu,2007; <http://www.aof.edu.tr/kitap/ioltp/2292/unite10.pdf>).

Diğer grup yazarlar ise küreselleşmenin tarihsel gelişimini 20. y.y.'a dayandırmaktadır.

Batının ekonomik sisteminin temelini teşkil eden kapitalizm, küreselleşmenin gerçekleşmesinde önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Kapitalizmin ortaya çıktığı ve gelişmeye başladığı 1870-1914 dönemleri arasında ülkeler arasındaki ekonomik ilişkiler artmıştır. Bu dönemde ulaşımın ve iletişim ağlarının gelişmesiyle dünyanın farklı yerleriyle fiziki temas kurma imkanı ortaya çıkmış ve bunun doğal bir sonucu olarak ülkeler arasındaki ticaret hızla artmıştır. Bu dönemde dünya üretimi reel bazda yıllık olarak ortalama % 2.7 oranında artarken, ihracat % 3.5 oranında artmıştır. İhracatın dünya üretimi içindeki payı, I. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde zirveye ulaşmıştır. Bu seviyeye dünya ekonomileri ancak 1970'lerde

ulaşabilmişlerdir. Dünya ticaretinin bu kadar artmasında, tarifelerin düşürülmesi, deniz ve demiryolu ulaşımının yaygınlaşması ile ülkeler arasında mal fiyatlarında görülen farklılığın azalması etkili olmuştur. Diğer taraftan, 1914 öncesinde sermaye hareketleri de hızla artmıştır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarındaki artışın yanısıra sermaye hareketleri de artış göstermiştir. Bu hareketler, daha çok tahvil ihracı yoluyla demiryolları gibi altyapı ve ulaşım projeleri ile uzun vadeli kamu borçlarının finansmanı üzerine yoğunlaşmıştır. Sermaye hareketlerinin hızla artmasında özellikle altın standardı sistemi önemli rol oynamıştır. Ancak; 1914'te I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi, 1929'da Büyük Depresyon'un baş göstermesi ve sonrasında da II. Dünya Savaşı'nın başlaması, küreselleşme sürecini yavaşlatmıştır. Gerek savaşların, gerekse Büyük Depresyon'un etkisiyle ülkeler dış ticarete sıkı korumacılığa yönelmiş; sermaye hareketleri üzerindeki kısıtlamalar artmıştır. Başta ABD olmak üzere gelişmiş ülkeler tarife ve kotaları aşırı ölçüde artırmış ve sonuçta dünya ticaret hacmi hızla düşmüştür. Öte yandan, uluslararası sermaye hareketleri de kısıtlamalardan nasibini almış ve ülkelerin savaş ve ekonomik durgunluğun etkilerinden kendilerini korumaya çalışmaları sonucu sermaye hareketleri önemli ölçüde yavaşlamıştır (Aktan, Sen, 1999; <http://www.canaktan.org/yeni-trendler/globallesme/tarihsel.htm>).

II. Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında ABD'nin öncülüğünde kurulan Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (WB), Gümrük tarifeleri ve Ticaret genel anlaşması (GATT) daha sonra 1995 yılında yerini alan Dünya Ticaret Örgütü (WTO) ve Ekonomik İşbirliği Kalkınma Teşkilatı (OECD) gibi uluslar arası kuruluşların hayata geçirilmesi küreselleşme sürecine ivme kazandırmıştır. Hemen hemen tamamı 1940'ların ikinci yarısında kurulan bu kuruluşların da katkısıyla 1950'ler ve 1960'larda yeni bir küreselleşme dalgası ortaya çıkmıştır. Öte yandan, 1950'li ve 1960'lı yıllarda global üretim ve bununla birlikte global ticaret, hem gelişmiş hem de bir çok gelişmekte olan ülkelerde hızlı bir şekilde artmıştır. Bu dönemde ticaret hacminin büyümesi kadar önemli diğer bir gelişme de, dünyanın dört bir yanında faaliyet gösteren ABD patentli trans-nasyonal firmalar tarafından gerçekleştirilen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarındaki hızlı artıştır. Bu yatırımlarındaki hızlı artışla birlikte trans-nasyonal firmaların faaliyet alanları da değişmiş ve daha önceleri iptidai mamuller ile üretim faktörü bolluğuna dayanan

imalat sektöründe yoğunlaşan trans-nasyonal firma faaliyetleri 1970'lere doğru yerini teknoloji yoğun imalata ve hizmet sektörüne bırakmıştır. Bütün bu gelişmeler, ülkeler arasındaki entegrasyon sürecini hızlandırmıştır. 1970'li yıllar küreselleşme açısından bir dönüm noktası sayılabilir. Ağustos 1971'de Bretton Woods Sistemi'nin çökmesiyle sabit kur sistemi terk edilmiş ve gelişmiş ülkeler -başta ABD, Almanya, İngiltere ve Japonya- peş peşe sermaye hareketleri üzerindeki kısıtlamaları kaldırmışlardır. Bu ülkelerde sermaye hareketleri üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması, finansal küreselleşme ile olağanüstü bir ivme kazanmıştır. OPEC petrol fiyat şokları sonrasında Avrupa piyasalarına akan '*petro-dolar*'ların giderek artması ve 1974'ten itibaren gelişmiş batı ülkelerinde kendini gösteren ekonomik durgunluk, muazzam miktardaki petro-dolar fonlarının gelişmekte olan ülke piyasalarına akmasına neden olmuştur. Ekonomik durgunlukla beraber getiri oranı düşen sermaye, getirisi nispeten daha yüksek olan gelişmekte olan ülke piyasalarına yönelmiş ve yüksek miktardaki petro-dolar fonları bu piyasalara akmıştır. Öte yandan, 1970'lere kadar Amerikan orijinli trans-nasyonal firmalar dünya üretiminin hemen hemen yarısını karşılarken, 1970'lerden itibaren diğer gelişmiş ülkeler ve Japonya ile bazı Latin Amerika ülkeleri ABD ile rekabete girmişlerdir. Bilhassa Alman ve Japon firmaları, ABD'li firmaların verimlilik çizgisini yakalamışlar ve uluslararası piyasalarda bu ülke firmalarının ciddi rakibi konumuna gelmişlerdir. Bütün bu gelişmeler dünya ticaret hacminin ve rekabetin artmasına ve dolayısıyla da üretimin küreselleşmesine ortam hazırlamıştır (<http://www.canaktan.org/yeni-trendler/globallesme/tarihsel.htm>).

1980'li yılların başından itibaren de gelişmekte olan ülkelerin liberalleşme serüvenine katılmış ve gelişmekte olan ülkelerin pek çoğunda özelleştirme, piyasa ekonomisi, finansal serbestleşme, dünya ile entegrasyon gibi kavramlar eskisine göre çok daha fazla rağbet görmeye başlamıştır. Bütün bu gelişmeler gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeleri birbirlerine daha da yakınlaştırmıştır. Öte yandan, sanayi alanında yoğunlaşan firmaların faaliyetleri, hızlı pazar değişiklikleri, ürün ve üretim teknolojisindeki baş döndürücü gelişmeler, rekabetin kızışması sonucu 1980'li yıllarda globalleşme çok daha belirgin bir hal almıştır (<http://www.canaktan.org/yeni-trendler/globallesme/tarihsel.htm>).

1990'ların başlarında eski Doğu Bloku ülkelerinin ekonomik ve siyasi çöküşüyle bu süreç zirveye ulaşmıştır. Planlı ekonominin hakim olduğu bu ülkeler zamanla ekonomik ve siyasi açıdan batı ülkelerine yaklaştırmaya başlamışlardır. Uzun yıllardan beri hakimiyetini devam ettiren komünist sistem yerine demokrasi ve piyasa ekonomisine dayalı bir sisteme bırakmıştır (Işıklı, 1995; 24).

Küreselleşmeyi hızlandıran etmenlerin başında ulaşım ve haberleşme maliyetlerinde yaşanan büyük düşüşler gelmektedir. Dünya ekonomik sistemi üzerinde şimdiye kadar parçalayıcı bir etki yaratmış olan soğuk savaş, Güney Afrika'daki ırk ayrımcılığı ve Orta Doğu'daki istikrarsız ortam gibi politik faktörlerin çözümünde ilerlemeler sağlanmasıyla küreselleşme hızlanmıştır.

Küreselleşmeyi hızlandıran en önemli faktör belki de gelişmekte olan ülkelerin, eskinin içe kapalı ve korumacı politikalarını bırakıp, liberalizasyon hareketini benimsemeleridir. Küreselleşmeyi hızlandırıcı etkisi olan, uluslararası kurumlara, yani kendi alanlarında ulus-devleti aşabilecek kurumlara duyulan ihtiyaçtır. Bu kurumlar pek çok ve çeşitli alanlarda, ulus devletin egemenliğine dayandırılmış doğrudan kontrol uygulamalarını (yani vatandaşlarını ve kurumlarını kontrol edişini) aşabilecek kararlar alabilirler ve almalıdırlar da. Bu kararlar, ulus-devleti kenara iter ya da onu uluslararası kurumun bir ajanı haline dönüştürür (Kutlu,2007; <http://www.aof.edu.tr/kitap/ioltp/2292/unite10.pdf>).

Sözünü ettiğimiz bu alanlardan birincisi, çevredir. Bozucu kirliliği önlemek için yerel eylem de gereklidir. Ama çevreye yönelik en büyük tehdit, bir kağıt fabrikasının atıklarından, bir belediyenin kanalizasyonu okyanusa boşaltmasında ya da yerel çiftliklerde kullanılan tarım ilaçlarıyla gübrelerin sızıntı ve akıntılarının denize ulaşmasından kaynaklanan yerel kirlilik değildir. Esas tehlike, insanoğlunun yaşamına, atmosfere, dünyanın bir bakıma Akciğeri sayılan tropik ormanlara, dünya okyanuslarına, hava ve su rezervlerimize yönelik olan tehlikedir. Bu da tüm insanlığın bağımlı olduğu çevre demektir. Buna ek olarak, çevrenin korunmasını, giderek artan dünya nüfusunun gelişmişlik ihtiyaçlarını karşılamakla da dengelemek gerekmektedir. Bunlar ulusal devletin sınırları içinde başa çıkılabilecek sorunlar değildir. Enformasyon nasıl ulusal sınırları tanımıyorsa, kirlilik de tanımamaktadır. Uluslararası eylem ve uluslararası kurumlara yönelik ihtiyaçlarımız arasında

çevreden sonra gelen ikinci en önemli ihtiyaç da, terörizmi yok etme ihtiyacıdır. 1991 yılının kış ve ilkbahar mevsimlerinde Irak’a karşı girişilen askeri hareket belki bunun başlangıç noktası olabilirdi. Yazılı tarihin başından beri ilk defa olarak, hemen hemen tüm ulus devletler birlikte harekete geçmiş, bir terörizm hareketini sindirmişlerdir; çünkü Irak’ın Kuveyt’i işgali aslında bir terörizm hareketinden başka bir şey değildir. Ancak daha sonraki işgallerde aynı duyarlılık gösterilmedi. Bugüne gelinceye kadar çoğu ülkeler (ama kesinlikle hepsi değil) bu yolun verimsiz bir yol olduğunu anlamış bulunmaktadırlar. Ama terörizmi desteklememek de yetmez. Onu yok etmek ya da en azından kontrol altına alabilmek için gerekli olan şey, uluslarüstü eylemdir. Herhangi bir egemen devletin sınırlarını aşabilen eylemdir. Bunun örnekleri de vardır. On dokuzuncu yüzyılda köle ticaretini yasaklayan ve açık denizlerde korsanlığı enternasyonal bir suç ilan eden anlaşmalar gibi. Üçüncüsü ve terörizmle sıkı sıkıya bağlantılı olanı da transnasyonal silah kontrolüdür. (Kutlu,2007; <http://www.aof.edu.tr/kitap/ioltp/2292/unite10.pdf>).

Son olarak, küreselleşmeye ilişkin olarak tarihi seyir içinde genel bir değerlendirme yapıldığında Toffler’e başvurulabilir: Toffler’in dalga olarak da nitelendirdiği aşamalardan ilki, tarıma dayalı olup binlerce yıl sürmüştür; ikincisi sanayi devrimi ile başlayıp üç asır devam etmiştir; üçüncüsü ise içinde yaşadığımız, kimilerinin sanayi ötesi, kimilerinin bilgi çağı diye ifade ettiği ve bütün dünyayı etkisi altına alan küreselleşme sürecidir (Seymen ve Bolat, 2005; 20).

1.3. FARKLI AÇILARDAN KÜRESELLEŞME

1.3.1. Ekonomik Bir Olgu Olarak Küreselleşme

Ekonomik küreselleşme; ülke ekonomilerinin dünya ekonomisiyle entegrasyonunu, yani dünyanın tek pazarda bütünleşmesini ifade etmektedir. Bir başka deyişle ekonomik küreselleşme, ülkeler arasındaki mal, sermaye ve emek akışkanlığının artması sonucu ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin yoğunlaşması ve ülkelerin birbirlerine yaklaşması demektir (<http://www.canaktan.org/yeni-trendler/globallesme/ekonomik-global.htm>).

Gümrük Tarifeleri ve Genel Ticaret Anlaşmaları (GATT), Dünya Ticaret Örgütü (WTO) ve Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi uluslararası kuruluşların çabalarıyla dünya ekonomisinde sağlanan liberalleşme hareketleri, gelişmekte olan ülkelerin, hızlı ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmede serbest piyasa ekonomisinin önemini kavramalarına yol açmıştır. Uluslararası şirketler sınır-ötesi satış yapma, ileri pazarlama stratejileri ve maliyet minimizasyonu yapmak amacı ile daha ucuz kaynak sağlama gibi faktörler ekonomik küreselleşmeye uygun ortam hazırlamıştır (Harris, 1995; 86).

Ekonomik küreselleşme, üretimin ve finansal faaliyetlerin küreselleşmesi olmak üzere iki farklı alanda görülmektedir. Üretimin küreselleşmesi, şirketlerin sınır-ötesi sabit sermaye yatırımı, sınır-ötesi finansal yatırım ve fason imalat uygulamaları ile üretim faaliyetlerini kendi ülkeleri dışına yaymalarıdır. Şirketler, kendi ülkelerinde ücret artışları emeğin verim artışını aştığında, üretimlerini ücretlerin düşük olduğu ülkelere kaydırmaktadırlar. Şirketler, kendi ülkelerindeki çevre koruma mevzuatının maliyet artırıcı etkisinden kaçınmak için üretim faaliyetlerini çevre koruma mevzuatı daha gevşek olan ülkelere taşımaktadırlar. Şirketler, pazarı hedeflenen ülkelerin himayeci tedbirlerini aşarak pazarlarına nüfuz edebilmek için üretim faaliyetlerini pazarı hedeflenen ülkelere ya da üçüncü ülkelere aktarmaktadırlar (DPT, Küreselleşme, Bölgesel Entegrasyonlar ve Türkiye “Değerlendirme Raporu”, 1995; 213).

Küreselleşmenin ikinci iktisadi boyutu finansal faaliyetlerin küreselleşmesidir. Finansa küreselleşmenin temelinde gelişmiş ülkelerin uluslararası finansal faaliyetleri kendi ülkelerine çekmek için uyguladıkları serbestleştirme politikaları, serbest kur politikalarının benimsenmesi, finansal araçların çeşitliliğinde hızlı artış, telekomünikasyondaki gelişme gibi politik, kurumsal ve teknik etkenler rol oynamaktadır. Sermayenin ülkeler arasındaki hareketliliği arttıkça devletler tasarrufların ülkelerinden kaçmaması ve finansal aracılık faaliyetlerini yabancılara kaptırmamak için birbirleriyle sürekli rekabet etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu rekabet özellikle ekonomisi zayıf olan ülkelere devletin milli hedeflere yönelik politika belirleme ve uygulama imkanlarını daraltmaktadır (DPT, Küreselleşme, Bölgesel Entegrasyonlar ve Türkiye “Değerlendirme Raporu”, 1995; 213).

Küreselleşmeyi ekonomik bir olgu ya da süreç olarak ele alan bazı yazarların görüşlerine göz atacak olursak:

- 1 Küreselleşme, devletlerin ekonomik açıdan birbirlerine bağımlı hale gelmesidir .
- 2 Küreselleşme kavramının temelinde, “yeni bir ekonomik düzen” fikri yatmaktadır. Ulusal ekonomilerin ve bunlara bağlı yerli stratejilerin hızla geçerliliğini kaybettiği gerçeğini anlatmak için bu kavramın kullanılmaktadır.
- 3 Küreselleşme, sermaye, mal ve hizmetlerin hiçbir engelle karşılaşmadan serbestleştirilmesi ve bu harekete dahil olan her ülke, bölge veya beşeri alanın genel veya küresel piyasaya dahil edilmesidir.
- 4 Küreselleşme, ülkeler arasında büyük bir artış gösteren ticaret akışı ile sermaye yatırımlarının gerçekleştiği açık bir uluslararası ekonomidir.

Yabancı sermaye, sosyalizmin koyu bir şekilde uygulandığı ülkeler tarafından bile arzu edilir olmuş ve bu sistemlerin yıkılmasına giden süreci hızlandıran bir faktör de olsa, yabancı yatırımlar teşvik edilmiştir. Sonuçta günümüzde büyük ölçüde çok uluslu şirketlerin yönlendirdiği küresel bir ekonomik düzen, dünyanın her yanında etkinliğini başarıyla sürdürmektedir. Yoğun yabancı sermaye girişi ulusal sermayeyi de etkileyerek “gayri millileştirmiş” (Ulagay, 2000; 45-46), yabancı şirketlerle birleşen yerli girişimcinin de ulusal sınırlar ve ulusal çıkarlar çerçevesinden uzaklaşarak dünya ekonomisiyle bütünleşmesini sağlamıştır. Giderek ulusal niteliğini tamamen kaybeden çok uluslu şirketlerin dünya çapında etkin bir güç elde etmesi, ekonomik bir birim olarak devletin sonunun gelmek üzere olduğu şeklindeki tezleri güçlendirmiştir. Ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin, birbirinden ayrı pazarlar arasında var olan ve bağımsız milli ekonomik politikalar için gerekli ön koşulu oluşturan sınırları zayıflatması, ülkelerin ulusal düzeyde bir ekonomi politikası belirleme şanslarını da zayıflatmaktadır. Münferit ulusal hükümetlerin para ve maliye politikaları, uluslararası mali pazarlardaki hareketlenmeler tarafından sıkça kontrol edilmektedir

(<http://www.sayistay.gov.tr/yayin/dergi/icerik/der49m1.pdf>).

Küreselleşmenin taşıdığı belirsizlikleri ve çelişkileri en yoğun haliyle bünyesinde taşıyan boyut, küreselleşmenin ekonomik boyutudur. Küreselleşmenin çelişkilerine değinen Oran (2000; 41), ulus-devletin ekonomik alandan yavaş yavaş ekildiğini belirtmekte ve bunu iki nedene bağlamaktadır. Bunlardan ilki, uluslararası rejimlerin gelişmesiyle ilgilidir. Uluslar arası sermaye ve örgütlerin hem sayılarının hem de yetki alanlarının artmasıyla birlikte, ulus-devletin işlevleri azalmakta, siyasal ve ekonomik fonksiyonlarında daralma yaşanmaktadır.

Diğer neden ise, birincinin tersi olarak, ulusaltı yerel ve bölgesel rejimlerin yükselişiyle ilişkilidir. Bugün yerel ekonomi, küresel ekonominin bir aracı olarak gelişme göstermektedir. Ekonomide arz yönü önemli hale geldiğinden, her seviyede üretme ve yerel kaynaklara başvurulmaya başlanmıştır. “Anadolu Kaplanları” olarak anılan Anadolu sermayesinin yükselişi buna bir örnek olarak verilebilir. Tüm bu ekonomik gelişmelerin sonucu olarak günümüzde ulusal devletin amaçlarında öncelik sıralamaları değişmektedir. Oran (2000; 44), ulus-devletin değişen amaçlarını şu şekilde sıralamaktadır:

1. İçte tam istihdam yerine, dışta uluslar arası rekabet amacı geçmektedir.

2. Gelirin yeniden dağılımını engelleyen sosyal hakların yerine, kaynakları üretime sevk etmeyi hedefleyen bir biçimde sosyal politikanın yeniden düzenlenmesi (yani, sosyal hakların azaltılması) geçmektedir. Örn, emeklilik yaşının yükseltilmesi, transfer harcamalarının ve sübvansiyonların azaltılması.

3. Devletin başat rolü yerine, yeni yönetim mekanizmaları geçmektedir. Tüm bunların sonucu olarak, ulusal devletin amacı artık “dengeli ulusal ekonomi” değil, “uluslar arası rekabet edebilen ekonomi” dir. Tüm bunların sonucu olarak, ulusal devletin amacı artık “dengeli ulusal ekonomi” değil, “uluslar arası rekabet edebilen ekonomi”dir.

Çokuluslu şirketler yoluyla üretim, finansman ve diğer ekonomik kaynakların uluslararasılaşması hiç şüphe yok ki, herhangi bir ulus-devletin kendi ekonomik geleceğini kontrol etme gücünü zayıflatmaktadır. En azından devlet otoritesinde bir zayıflama müşahade edilmektedir. Kendi geleceği konusunda kendisi karar verebilen egemen devlet fikri ile modern ekonomilerin durumu arasında da bir kopma

görülmektedir ki bu, ulusal ve uluslararası ekonomik güçlerin kesişmesi şeklinde kendini göstermektedir (Yıldızoğlu, 1996; 85-86).

1.3.2. Siyasi Açıdan Küreselleşme

Bu kavram yalnızca ekonomik olarak değil içinde bulunduğumuz uluslararası sistemi tanımlamak için de kullanılmaktadır.

Ekonomik olarak küreselleşme, dünya ekonomisinde stratejik işbirliklerini doğurarak politik küreselleşmenin de önünü açmıştır (Keyman, 1998; 19-20).

Dağı (2003; 142), küreselleşmeyi siyasi açıdan, ulusal devletin yerini ve işlevini, yerel ve uluslararası düzeyde başka aktörlerin karşılamaya başladığı bir süreç olarak değerlendirir.

Küreselleşme, devletin ortadan kaybolduğu ve çok uluslu işletmelerin gücünün, devletin yerini aldığı süreçtir.

Küreselleşme, devletlerarası kuruluşlar oluşturarak siyasi yönden örgütlenmeyi de gündemine almıştır. Ulusal devletler, uluslararası kuruluşların çatısı altında, egemenliğin kendilerine sağladığı haklardan bir bölümünü üst düzeydeki örgütlere bırakmaktadırlar.

Siyasi küreselleşme, eskiden uluslararası sistemin temel aktörü olan ulus devletin yetki ve otoritesini, büyük ölçüde uluslararası ve uluslararası kuruluşlara devretmesine neden olmuştur. Bu nedenle güvenlik, barış ve demokrasi ortak değerler, uluslararası ilişkileri aşarak dünya genelinde önem kazanan olgular haline gelmiştir (Işıklı, 1995; 135).

Giderek artan ekonomik ve kültürel bağlar ulus devlet yapısı içindeki hükümetlerin gücünü ve etkinliğini azaltmaktadır. Hükümetler küreselleşme süreci ile birlikte, sınırlarından mal ve hizmetlerin, teknolojik yeniliklerin bilgi, haber ve fikirlerin akışını etkin bir şekilde kontrol edememektedir ve bu çevrede başvurdukları iç politika tedbirleri başarılı olmamaktadır. Adda' ya göre, küreselleşme öncesinde uluslararası ekonomi, devletlerin bağımsızlığına saygılı olmuş henüz bütünleşmemiş olan piyasalar arasında ilişki kurmaya, öte yandan

ulusal pazarların sermaye birikiminin korunmasına olanak sağlanmıştır. Küreselleşme olgusu ise bu sürecin devamı olmaktan çok bir dönüşümü ifade etmektedir. Bu süreçte sınırların ortadan kalkması ve ulusal ekonomilerin birbirleriyle daha çok bütünleşmesi yoluyla küreselleşme, sermayenin kontrolü ve kamu finansmanının idare edilmesi gibi alanlarda devletlerin egemenliğine önemli ölçüde zarar vermektedir. Günümüzde ulaşım ve iletişimin hız kazanması ile birlikte özellikle pazar sınırlarının aşılması, bir ölçüde ulusal ve siyasal sınırlarında aşılması demektir. Artık ulusal sınırları ve ekonomik etkinlikleri üzerindeki kontrolü giderek azalan ulus devletinin egemenliği de tartışma konusu olmaktadır (Bolat vd., 2005; 35-36).

Avrupa'nın bir bütün olarak yeniden yapılanması olgusuna, bu geniş açıdan bakmak daha doğru olur. Avrupa'yı bütünleştirme idealinin 2.Dünya Savaşı öncesine kadar uzayan, oldukça uzun bir geçmişi vardır. Genel olarak dünyanın, özel olarak da Avrupa ülkelerinin içinde bulundukları koşullar, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin de katılımıyla daha geniş ve bütünleşmiş bir Avrupa idealinin gerçekleştirilmesine ivme kazandırmıştır. Berlin Duvarı'nın yıkılması, komünist rejimlerin çökmesi, 1980'li yıllarda bütün Avrupa ülkelerinin karşılaştıkları ekonomik bunalım, Maastrich Antlaşması'nın imzalanması ve Orta ve Doğu Avrupa'da ayrılıkçı ve ulusal akımların yeniden canlanması; Avrupa'da hem ulusal, hem de uluslararası kurumsal yapıların yeniden gözden geçirilmesini zorunlu kılmıştır (http://www.gencbilim.com/odev/odevgoster.php?il=izmir_buca&id=167).

Bugün artık devletleri geleneksel anlamdaki egemenlikle tanımlamaya imkan yoktur. Hemen hemen bütün devletler kurallarını kendilerinin koymadıkları uluslar arası hatta Avrupa Birliği gibi örneklerde uluslarüstü hukuka göre taahhütler üstlenmek durumunda kalmaktadır. Aynı şekilde uluslar arası ortak “insan hakları hukuku” da devletlerin kendi takdirlerine göre kural koyma ve uygulama yetkilerini büyük ölçüde sınırlandırmaktadır.

Bu süreçte, küreselleşme insan haklarına saygıyı devletlerin iç sorunu olmaktan çıkarmış ve “küresel toplum”un ilgi alanına sokmuştur. Bu ise geleneksel egemenlik anlayışının ve hukuka bakışın büyük ölçüde değişmesi anlamına gelmektedir. Ulus devletler artık sadece insan haklarıyla ilgili uluslararası belgelere

imza attıkları için değil, bunun yanında, küresel toplumda meşru ve saygın siyasi birlikler olarak muamele görebilmeleri için de ülkelerinde yaşayan insanların temel haklarına riayetkar olmak zorundadırlar. İnsan haklarına saygı ve demokrasi küresel ahlakın baş standartı haline gelmiştir. Artık hiçbir devlet “kendi yurttaşına istediğim gibi muamele ederim, bu kimseyi ilgilendirmez” diyebilecek durumda değildir. (<http://www.liberal-dt.org.tr/guncel/me19.htm>).

1.4. ÇOK BOYUTLU GÖRÜŞLERDE KÜRESELLEŞME

Yukarıda yazarların küreselleşme kavramına ayrı ayrı açılardan baktıkları görüşleri ele aldık. Şimdi bu kavrama farklı açıları birlikte değerlendiren yazarların görüşlerine bakalım.

Aydın, (2003; 14) küreselleşmeye genellikle, malların, hizmetlerin, bilim ve teknolojilerin, kültür araçlarının vb., bazen sınırları zorlayacak bazen de gönüllü taşıyıcıların eliyle dünya ölçeğinde yayılması olarak ele alır.

Coğrafyacı olarak Yeung (2002; 287), küreselleşmeyi, gerek çok farklı coğrafyalarda tartışmaya açık ideolojilerin ve tezlerin gerekse dönüşüm ve karşı hareketlere ilişkin maddi süreçlerin bir araya geldiği karşılıklı eğilimler dizisi, olarak tanımlamaktadır.

Uluslararası para Fonu eski başkanı Stanley Fischer’e göre küreselleşme, ülke vatandaşlarının 50 yıl önce yapamadıkları şu an yapılabilmesidir. Örneğin, başka bir ülkenin ürünlerini tüketmek, başka bir ülkede yatırım yapmak, başka ülkelere gelir elde etmek, başka ülkeleri ziyaret etmek, başka ülkelerdeki ekonomik gelişmeleri kendilerini de etkilediğini bilmek ve bu gelişmelerden haberdar olmaktır (Harris, 1995; 294).

Terörizm ve uyuşturucu ticareti gibi suçlar ile insan hakları, göç hareketleri ve çevre kirlenmesi gibi hususlar süratle sınırları aşan bir nitelik kazanarak uluslararası toplumun büyük bir kesiminin ortak sorunları haline gelmiştir. Nitekim "yerel olayların çok uzaktaki oluşumlarca biçimlenmesi ve yerel oluşumların bu olayları biçimlendirmesi" olarak da tanımlanabilecek olan küreselleşme sürecinde, tek tek bireylerin günlük yaşamlarını ilgilendiren/ etkileyen ekonomik faaliyetler,

sosyal politikalar, güvenlik politikaları, çevrenin korunması ve geliştirilmesi, insan haklarına saygının sağlanması, daha adil ve eşitlikçi bir toplumsal düzen yaratılması gibi konular ancak küresel ölçekte ele alındığı sürece ve bu alanlara yönelik girişimler uluslararası düzeyde gerçekleştirilebildikleri oranda anlamlı olacaktır (Tutum, 1994; 42).

1.4.1. Küreselleşme Yazınındaki Kutuplaşma

Küreselleşmenin bir tartışma meselesi olmasının temelinde, bu süreçten canı yananlarla canlananlar arasındaki her anlamdaki iktidar kavgasını görebiliriz. Eğer siz bir yatırımcı olarak Çin’de aylık 50 \$ için insanları çalıştırabileceğinizi biliyorsanız; üretimi en ucuza mal etmek için Çin’e yönelirsiniz. Ancak sizin bu yönelişinizden dolayı ayrıldığınız ülkedeki insanlar işini kaybediyorsa, onlar da küreselleşme karşıtı bir tavır takınacaklardır. Öte yandan, daha fazla kâr elde ettiğiniz için siz de küreselleşme yandaşı bir tavır takınacaksınız. Tartışmanın çıktığı nokta burasıdır. Küreselleşme karşıtlarının ya da yandaşlarının temel sorunları paylaşamamaktan kaynaklanmaktadır.

Küreselleşmenin ne olduğuna ilişkin yorumlar, yazında temel bir kutuplaşmaya neden olmakta; başka bir ifadeyle, bir tarafta küreselleşme karşıtı olanlar, diğer tarafta ise küreselleşmeyi savunanlar bulunmaktadır. Örneğin Berger (2003; 10), bu terim, bazıları için yeni bir barış ve demokratikleşme çağını açacak uluslararası sivil toplum vaadini çağrıştırırken, bazıları için ise tehditkar bir biçimde Amerika’nın ekonomik ve siyasal egemenliğini, bunun kültürel sonucu olarak da her yere yayılmış bir tür disneyland’ı andıran türdeşleşmiş bir dünyayı (hatta “kültürel Çernobil’i”) akla getirmektedir. Ayrıca küreselleşmeye, temkinli bakanlar, hatta böyle bir olgunun mevcut olmadığını savunanlar da vardır (Seymen, Bolat, 2005; 8).

Küreselleşme ile ilgili görüşlerin bu şekilde ayrımlaşmasının temel nedeni, küreselleşmenin iki önemli boyutuna dayandırılmaktadır: “bütünleştiricilik” ve “çözücülük” (Ülman, 1992; 39-41). Bu noktada, çözücülük, toplumların ve toplumsal unsurların önündeki sınırların/engellerin kalkması ve “ötekilerle” “tesviye” (diğerlerinden biri olma) olmalarını ifade etmektedir. Bütünleştiricilik ise, çözölen unsurların yeni değörlöer etrafında bir araya getirilmesidir.

Bharadwaj da (2003; i) bu konudaki kutuplaşmanın nedenlerini aşağıdaki gibi sıralamaktadır:

1. İnsanların çoğu küreselleşme olgusuna önyargılı bakma eğilimindedirler,
2. İnsanlar küreselleşmenin uzun dönemli etkilerini kolaylıkla ortaya koymakta zorluk çekmektedirler,
3. İnsanlar küreselleşmeyi “siyah ya da beyaz” olarak değerlendirmekte ve aradaki gri rengi görmeye çalışmamaktadırlar (Seymen, Bolat, 2005; 8).

1.4.1.1. Küreselleşme Karşıtlarının Bakış Açıları

Küreselleşmeyi olumsuz olarak değerlendiren; bu kavramı Batı’nın ekonomik ve kültürel çıkarlarının dünyanın diğer bölümlerinin çıkarlarının üzerinde olması olarak ifade eden, böylece zengin ve yoksul ülkeler/bölgeler arasındaki eşitsizliğin artarak sürdüğünü savunan ve küreselleşmeyi, emperyalizmin 21. yüzyıl başındaki adı olarak niteleyen yazarlar bulunmaktadır (Seymen, Bolat, 2005; 9):

- 1 Becermen (2001; 17) makalesinde, Henry Kissinger’in sözlerine de atıfta bulunarak, küreselleşmenin, ABD’nin dünyanın üzerindeki egemenliğinin diğer adı olduğunu belirtmektedir.
- 2 Boratav (1990), küreselleşmeyi; uluslararası sermayenin çoğunlukla gelişmiş ülkelerde yoğunlaşmış olması nedeniyle, aslında sömürünün çağdaş biçimi, hatta yeni adı olarak görmektedir (Eroğlu, Albeni, 2002; 21, Akt., Seymen, Bolat, 2005; 9).
- 3 Milliyetçi yaklaşıma göre küreselleşme, genelde ulusal bütünlüğü, özelde ise sosyal yapıyı çözücü ve bireyi köksüzleştirici, kültürü melezleştirici ve tarihsel kazanımları yok edici bir süreçtir (Nişancı, 2003; 41).
- 4 Küreselleşme, daha çok, dayatılan, adeta aktörünün belli olmadığı, belki de bir ilk hareketi verenin olduğu, fakat ondan sonra kimin yönettiğinin ya da kimin şartlandığının belli olmadığı, ekonomik ve

siyasi anlamda çıkar sahiplerinin bulunduğu ve kültürsüzleşmenin oluşturulduğu bir ortamdır (Güzelci, 1999; 74).

Küreselleşmeye yönelik ikinci yaklaşım; radikallerin hemen her dediğine kuşkuyla bakan ve temkinli yaklaşan ya da red cephesi olarak adlandırılan kuşkucu küreselleşme yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre, aslında dünya ekonomisinde bir yenilik yoktur. Bugünkü durum 100 yıl öncesiyle benzer nitelikler göstermektedir. Bu anlamda, küreselleşme yeni bir süreç olmayıp, temeli 19.yüzyıla dayanmaktadır. Aşırı veya hiper küreselleşmeciler dünya ekonomisini 1970 sonrası şartlara göre değerlendirmektedir. Oysa, dünya ekonomisinin daha uzun bir perspektif içinde değerlendirilmesi gerekir.

Ayrıca kuşkucular, küreselleşme sürecinin ekonomik ya da teknolojik gelişmelerin sonucunda ortaya çıkan bir olgu olmaktan ziyade, bir ideolojik tutum olduğunu iddia ediyorlar. Küreselleşme, devleti sınırlamak ve sosyal devlet anlayışı bağlamında yer alan refah harcamalarını kıstak amacıyla liberal felsefenin bir ideolojisi olarak ortaya çıkmıştır (Gencay, 1995; 46).

Küreselleşme sürecinin gelişmiş ülkelerde yoğun işsizliğe neden olduğu ve özellikle niteliksiz işgücünün acımasız rekabetin kurbanı olduğu sık sık iddia edilmektedir. Şöyle ki; küreselleşmenin ortaya koyduğu şiddetli rekabet ortamı, düşük işgücü maliyetine sahip gelişmekte olan ülkelere emek yoğun üretime dayalı mallarda karşılaştırmalı üstünlük sağlamaktadır. Bu durum gelişmiş ülkelerin tekstil, demir-çelik, gıda gibi daha çok emek yoğun ve niteliksiz işgücünün istihdam edildiği endüstrilerdeki rekabet gücünü alabildiğine zorlamaktadır. Hızla artan rekabet, gelişmiş ülkeleri daha düşük ücretli işgücü kullanımına ya da arayışlarına zorlamakta; bu durum ise söz konusu ülkelerde hem işsizliği körüklemekte, hem de işgücünün işveren karşısında pazarlık gücünü zayıflatmakta ve böylece ücretlerin gerilemesine yol açmaktadır. Bundan da özellikle bu ülkelerdeki niteliksiz işgücü en fazla zararı görmekte ve yaşam standartları düşmektedir. Ayrıca, endüstri toplumundan bilgi toplumuna geçiş, iş alanlarını imalat sektöründen hizmet sektörüne kaydırarak gelişmiş ülkelerin istihdam yapısını değiştirmekte ve böylece sendikalı olarak çalışan kesim için iş olanaklarını hızla azaltmaktadır. Diğer taraftan küreselleşme, gelişmekte olan ülkelerdeki niteliksiz işgücünü de zora sokmaktadır.

Dünya çapında artan ticaret ve yatırım fırsatları global firmalara faaliyet gösterdikleri bölgelerde muazzam sermaye ve nitelikli işgücü arzı sunarken, niteliksiz işgücü ya da toprak gibi mobil olmayan üretim faktörleri bundan istifade edememekte ve niteliksiz işgücünde arz fazlalığı ortaya çıkmaktadır. Niteliksiz işgücü piyasasındaki artan arz fazlalığı zaten düşük olan ücretleri daha da düşürmekte ve sonuçta bu kesimin hayat standartlarını kötüleştirmektedir (<http://www.canaktan.org /yeni-trendler/globallesme/tehlike.htm>).

1.4.1.2. Küreselleşme Yandaşlarının Bakış Açıları

Genelde küreselleşmenin yeni bir küresel bilince neden olduğunu, toplumları bütünleştirdiğini, ekonomileri daha rasyonel hale getirdiğini ve orta vadede bunun herkese, hatta şu anda geçici olarak zarara uğrayanlara bile kazanım sağlayacağı da öne sürülmektedir (Oran, 2001; 1, Akt., Seymen, Bolat, 2005; 11).

Dolayısıyla bu yazarlar, küreselleşme eğiliminin artması durumunda, insanlığın genelde refah seviyesinin artacağını, ortak sorunları el birliğiyle daha rahat çözümlenebileceğini ve daha barışçıl bir ortamın yaratılacağını ileri sürmektedirler (Seymen, Bolat, 2005; 11).

Malını istediği anda, dünyanın en uzak pazarlarına ulaştırabilen tüccar, mesajını anında gazetesinde geçebilen bir gazeteci; en yeni akademik yayınları elinin altındaki bilgisayar aracılığıyla yayınladığı anda takip edebilen bir akademisyen; dünyanın dört bir köşesindeki olayları anında televizyondan izleyebilen bir insan için küreselleşme, bir imkan ve kapasite patlamasıdır.

Aşırı küreselleşmecilere göre endüstri uygarlığının bir ürünü olan ulus devlet, küreselleşme sürecine paralel olarak önemini yitirmiştir. Artık küresel piyasa, politikanın yerini almaktadır; çünkü piyasa mekanizması hükümetlerden daha rasyonel çalışmaktadır. Küresel piyasanın gelişimi, toplum içinde daha yüksek rasyonaliteye işaret etmektedir. Günümüzde politikacılarla daha az ilgileniyoruz; çünkü hayatımızdaki önemlerini ve etkilerini kaybetmişlerdir. Politikalar yerel ya da ulusal ölçekte hala etkili olsalar bile, küresel ekonominin hareketlerini etkileyebilecek güce sahip değillerdir. Bu anlamda dünya ülkelerinin çoğunda,

vatandaşların politikayla daha az ilgilenmeleri ya da politikacıların vatandaşlar üzerinde daha çok hayal kırıklığı yaratıyor olmaları küreselleşme sürecinin bir sonucudur (Aslanoğlu, 2000; 51-52).

Küreselleşme sürecinde özellikle 1960'lardan sonra gelişmekte olan ülkelerin, Japonya, ABD ve başlıca gelişmiş Avrupa ülkeleriyle ekonomik ve ticari bağlantıları belirgin bir artış göstermiştir. Bu bağlantılar, küresel sistem içinde gelişmekte olan ülkelerin ticaret, finans ve üretim sürecine entegrasyonunu hızlandırmıştır. Gelişmiş ülkelerde bir yandan iletişim teknolojisi hızla gelişirken, diğer taraftan da küreselleşmenin beraberinde getirdiği uluslararası rekabet, hem bu ülkelerin ekonomilerinde hem de gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinde yapısal değişimlere yol açmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin küresel ekonomiyle giderek artan bir biçimde entegrasyonu, uzun dönemde hem gelişmekte hem de gelişmiş ülkelerde ekonomik refahın artmasına katkıda bulunmaktadır (<http://www.canaktan.org/yeni-trendler/globallesme/firsatlar.htm>).

Aşırı Küreselleşmeciler piyasa mekanizmasının etkinliğine inanmaktadırlar. Onlara göre piyasa mekanizması hükümetlerden daha iyi çalışmaktadır. Küreselleşme sürecinde devletlerin otoritelerinin zayıfladığını ve piyasaların devletlerden daha güçlü konuma geldiğini savunmaktadırlar. Ayrıca küreselleşme sürecinin uluslararası işbirliğinin kolaylaştığını ve arttığını öne sürmektedirler. Devletlerin otoritesindeki bu gerileme ise, diğer kurumlar ile birliklerin ve yerel/bölgesel otoritelerin artarak yaygınlaşması şeklinde görülebilir. Radikal/aşırı küreselleşmeciler, dünya toplumunun, geleneksel ulus devletlerin yerini almakta olduğunu (ya da alacağı) ve yeni toplumsal örgütlenme şekillerinin belirmeye başladığı düşüncesindedirler. Ancak bu grup içinde yer alanlar, homojen bir görünüm arz etmemektedirler. Örneğin neo-liberaller, devlet gücü üzerinde piyasanın ve bireysel otonominin başarısını memnuniyetle karşılarken, aynı grup içinde yer alan neomarksistler (ya da radikaller), çağdaş küreselleşmeyi, baskıcı küresel kapitalizmin temsilcisi olarak değerlendirmektedirler. Fakat bu ideolojik yaklaşımlardaki farklılıklara rağmen, bugün giderek artan bir biçimde bütünleşmiş küresel bir ekonominin mevcut olduğuna ilişkin düşünciyi de paylaşmaktadırlar (Ayata, 1997; 61).

Öte yandan; Anthony Giddens ve onun gibi düşünen bir diğer grup ise; küreselleşmeyi, modern toplumları ve dünya düzenini yeniden şekillendiren hızlı sosyal, siyasal ve ekonomik değişmelerin arkasındaki ana siyasal güç olarak görmektedir. İletişim devrimi sayesinde anında haberleşme imkanına kavuştuğumuzdan beri, eski yapılar yıkılmaya, eski alışkanlıklar unutulmaya ve kültürler de diğer kültürlerle anında tema edebilmeye, karşılıklı etkileşime girmeye başlamıştır. Özellikle Doğu Bloğunun yıkılması sonrasında liberal piyasa ekonomisine yönelik güven duygusu artmıştır. Nitekim kısa bir sürede tüm maliyetine rağmen, eski planlı/devletçi ekonomiler, piyasa mekanizması süreci içinde, serbest ticaretin ve yabancı sermayenin imkanlarından yararlanma çabası içine girmişlerdir. Bir diğer ifade ile duvarların yıkılmasının ardından, küreselleşmenin önündeki en büyük engellerden birisi aşılmıştır. Her ne kadar, Asya krizi sonrasında küreselleşmeye yönelik itirazlar artmaya başlamış olsa bile, son dönemde neo-liberal ideolojinin temel ilkelerine güven anlayışı içerisinde hızlandırılarak sürdürülme çabası söz konusudur. Başta ABD olmak üzere, DTÖ, Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası kuruluşların öncülüğünde sürdüren küreselleşme süreci hızlandıkça, Hegel'in diyalektiğinden giderek ifade edersek, anti-tezini oluşturan anti-küreselci akımlar da tepkilerini ortaya koymaya başlamışlardır (Altınkaş; http://strateji.cukurova.edu.tr/ULUSLARARASI/altinkas_04.pdf).

1.4.1.3. Küreselleşmeye Temkinli Yaklaşımların Bakış Açısı

Küreselleşme olgusuna temkinli yaklaşımlar, küreselleşmenin amaçlı olmadığını, aksine insanlığın tarihsel yürüyüşünde vardığı bir eşik olduğunu düşünmektedirler. Bu düşünürler, küreselleşmeyi peşinen iyidir ya da kötüdür şeklinde değerlendirmek yerine, daha bütüncül bir yaklaşımla değerlendirmenin zorunluluğuna işaret etmektedirler. Bu yaklaşıma göre, yazarlar, küreselleşmenin hem karanlık yüzünün, hem de aydınlık yüzünün olduğunu; karşıtların karanlık yüzü, savunanların ise aydınlık yüzü açıklığa kavuşturduğunu belirtmektedirler. Yine bu görüşlere göre, bu sürecin tüm toplumlar ve dünya için yeni bir umut olması koşula bağlıdır ve bu, kendiliğinden olacak bir şey de değildir (Tutar, 2000; 42).

Küreselleşmeye yönelik bu üçüncü yaklaşım, küreselleşmenin fırsat ve tehditlerini, hem olumlu hem de olumsuz yanlarını bir arada inceleyen dönüşümcü nitelikte bir yaklaşımdır. Dönüşümcüler, küreselleşme konusunda, kuşkululardan daha ziyade, radikallere yakın durmaktadırlar. Küreselleşmeyi, modern toplumları ve dünya düzenini yeniden şekillendiren hızlı sosyal, siyasal ve ekonomik değişmelerin arkasındaki ana siyasal güç olarak görmektedir. Ekonomik anlamda bırakın yüz yıl öncesini, 30-40 yıl öncesinden bile çok farklı bir dönemde yaşıyoruz. Son yıllarda küreselleşme konusunda yapılan araştırmalar, çok farklı dönemde yaşadığımıza işaret etmektedir. Önceki pazardan çok daha bütünleşmiş yeni bir küresel pazar oluşmuştur. Karşılıklı alınıp satılan malların miktarı 19 yüzyılla karşılaştırılamayacak kadar fazladır. Ama bundan daha da önemlisi, ekonominin giderek daha fazla bir şekilde hizmet sektörüne bağlı hale gelmesidir. Bilgi, eğlence, iletişim ve en önemlisi elektronik ve finans ekonomisi içeren hizmetler, ekonomideki en önemli sektör haline geliyor. İletişim devrimi sayesinde anında haberleşme imkanına kavuştuğumuzdan beri, eski yapılar yıkılmaya, eski alışkanlıklar unutulmaya ve kültürler de diğer kültürlerle anında tema edebilmeye, karşılıklı etkileşime girmeye başlamıştır.

Dönüşümcüler ulusal hükümetlerin otoritelerini ve güçlerini yeniden yapılandırıldığını kabul ettiği halde, aşağıdaki tabloda görüldüğü şekilde, hem aşırı küreselleşmecilerin “egemen ulus devletin sonunun geldiği” iddialarını, hem de küreselleşme karşıtı kuşkulularının “hiçbir şey değişmedi” tezini reddetmektedirler.

Küreselleşme konusunda ortak görüş, küreselleşmenin sonuçta dünyadaki gelir düzeylerinin birbirine yaklaştığı bir çağ (Çin gibi yoksul ülkelerin dünyaya açılması ve gelirlerinin yükselmesi); demokrasinin evrensel bir norm olduğu ve böylece kurumların birbirlerine yakınlaştığı ve farklı kültürel temellere sahip olan insanların birbirleriyle iletişim kurabildiği kültürel bir zenginlik olarak tanımlanabilmesidir (Seymen, Bolat, 2005; 12-13).

Aşağıdaki tabloda küreselleşmeyi farklı boyutlarla değerlendiren ayrı ayrı görüşten olanların tutumları ele alınmaktadır.

	Hiper (aşırı) küreselciler	Kuşkucular	Dönüştürücüler
Yeni olan ne?	Küresel bir çağ	Ticaret blokları. Geçmiş dönemlerden daha zayıf jeo-yönetişim (geogovernance)	Tarihsel olarak eşi görülmedik düzeyde küresel karşılıklı bağıllık
Hakim özellikler	Küresel kapitalizm Küresel yönetim Küresel sivil toplum	Dünya 1890'larda olduğundan daha az karşılıklı bağlı	Yoğun ve derin (thick) küreselleşme
Ulusal hükümetlerin gücü	Genişliyor ve aşınıyor	Güçleniyor ve çoğalıyor	Yeniden inşa ediliyor Yeniden yapılanıyor
Küreselleşmenin itici gücü	Kapitalizm ve teknoloji	Devlet ve piyasalar	Modernitenin birleştirici güçleri
Tabakalaşma kalıpları	Eski hiyerarşilerin aşınması	Güdererek artan bir şekilde Güney'in marjinalleşmesi	Dünya düzeninin yeni mimarisi
Hakim motif	McDonalds, Madonna, vs.	Ulusal çıkar	Siyasal topluluğun transformasyonu
Küreselleşmenin kavramsallaştırılması	İnsani eylemin çerçevesinin yeniden düzenlenmesiyle	Uluslararasılaşma ve bölgeselleşme	Belli bir mesafedeki eylemlerin ve bölgelerarası ilişkilerin yeniden düzenlenmesiyle
Tarihsel yörünge	Küresel uygarlık	Bölgesel bloklar Uygarlıklar çatışması	Karşılıklı bağımlılık: küresel bütünleşme ve parçalanma
Özet	Ulus devletin sonu	Uluslararasılaşma devletin kabulü ve desteğine bağlı	Küreselleşme devletin gücünü ve dünya siyasetini dönüştürüyor

Tablo 1.1: Küreselleşmenin Kavramsallaştırılması: Üç Eğilim

Kaynak: Aktaran, Bozkurt; 2000.

1.5. KÜRESELLEŞMENİN SONUÇLARI

1.5.1. Endüstri Toplumundan Bilgi Toplumuna Geçiş

Küreselleşmeyle ortaya çıkan köklü yapısal değişimde endüstri toplumu, yerini yapısal farklar gösteren bilgi toplumuna bırakmakta ve tamamen nitelik farklılıkları gösteren yeni yapılar oluşturmaktadır. Farklı paradigmalara dayanan yeni toplumda, fabrika ve maddi üretim, toplumun temel özelliği olma niteliğini yitirmekte, yerine sembolik unsurların önem kazandığı, bilgi ve hizmet üretimi önem kazanmaktadır. Benzer şekilde endüstri toplumunda stratejik faktör rolü oynayan sermaye, yerini bilgiye bırakmakta ve üretim faktörleri arasında önemli yeri olan hammadde ve işgücü önemini kaybetmektedir (Güzeltik, 1999; 64).

Hüsnü Erkan, küreselleşmenin sonucu olarak endüstri toplumun bilgi toplumuna geçerken, bazı değerlerde bir kayma ve yeniden şekillenme olduğundan söz etmektedir. Erkan'a göre değişen değerler (Güzeltik, 1999; 65-66):

- Hiyerarşi yerine eşitlik,
- Uyum ve uygunluk yerine kişisel nitelik ve yaratıcılık,
- Standardizasyon yerine farklılık,
- Merkezileşme yerine merkeziyetçilikten uzaklaşma,
- Etkinlik yerine etkililik,
- Uzmanlaşma yerine bütünsellik ve çok disiplinlilik,
- Maddi refahın maksimizasyonu yerine yaşam kalitesinin artışı ve maddi kaynakların korunması,
- Ürünün sayısal içeriği yerine kalitenin öne çıkması,
- Güvenlik yerine, kendini kanıtlama ve kendini gerçekleştirme.

Küreselleşmenin sonucu olarak ortaya çıkan bilgi toplumunda bilgiye ulaşan ve bunu kullananlar en büyük gücü elde edeceklerdir.

1.5.2. Bireyin Önem Kazanması

Küreselleşmenin sonucu olarak sanayi ötesi ekonomilerde yaşanan bir diğer değişim; istihdamın vasıfsız, orta sınıflı kol gücüne kayması ve işletmelerde bireye verilen değerin artmasıdır. 1990'ların evrensel ekonomik patlamasında insan kaynağı, gerek işletmeler gerekse ülkeler için rekabet açısından büyük önem taşımaktadır. Bilgi ekonomisine evrensel ekonomik rekabetinde fark yaratacak olan, insanların nitelik ve yenilikçiliğidir (Güzelcik, 1999; 70-71).

1.5.3. Ekonomik Faaliyetlerin Kontrolünde Çoğulculuk

Ekonomik faaliyetler birden fazla ülke tarafından kontrol edilmeye başlanmıştır. Amerika dünya ekonomisindeki kontrolünü kaybetmemesine rağmen, bunda mukayeseli olarak bir azalma meydana gelmiştir. Almanya, İngiltere dışında özellikle Japonya, yeni sanayileşen bazı Asya Ülkeleri ekonomik haritanın değişmesinde önemli rol oynamışlardır. Dünya ölçeğinde üretim merkezi olma açısından anlamlı bir role sahip olmuşlardır. Dünya ticaretinden aldıkları pay önemli ölçüde artış göstermiştir. Özellikle mamul üretiminde son birkaç on yıllık dönemde gözle görülür bir artış meydana gelmiştir. Bu ülkelerdeki ekonomik gelişme Amerika'nın hegemonyasını kısmen azaltmıştır (Ulagay, 2000; 36).

1.5.4. Ülkelerarası Ekonomik Farklılıklarda Değişim

Küreselleşme 1980'li yıllardan itibaren zengin ve yoksul ülkeler arasındaki gelir dağılımının iyice bozulmasına yol açmıştır. Küreselleşme uygulaması, özelleştirme, işten çıkarma, ücretleri düşürme, sendikasılaştırma, taşeronlaştırma, sosyal devleti küçültme, emeği koruyan araçları tasviye etme, sosyal hakları kısıtlama gibi yöntemlerle, hem gelişmekte olan ülkelerin hem de uluslararası sermayenin sınır tanımayan egemenliği sayesinde yoksul ülkelere zengin ülkelere kaynak aktarılmasına neden olmaktadır (Güzelcik, 1999; 34).

1.5.5. Hizmet Sektörünün Önem Kazanması

Hizmet, insanların ve/veya insan gruplarının, gereksinimlerini gidermek amacı ile belirli bir fiyattan satışa sunulan ve herhangi bir malın mülkiyetini

gerektirmeyen, yarar ve doyum oluşturan, soyut faaliyetler bütünü olarak ele alınabilir.

Küreselleşmenin sonucu olarak sanayi ötesi ekonomilerde işletmeler, üretim sektörü yerine hizmet sektörü etrafında örgütlenmektedir. Günümüzde hizmet üretiminin, dünya ölçeğinde mal üretiminin yedi katına çıkmış olması da, bu tespiti açıkça ortaya koymaktadır (Güzelcik, 1999; 68).

Küreselleşmeyle birlikte teknolojinin hızının artması, ürünlerin ömürlerini de kısaltmıştır. Küresel ekonomide bir ürünü ömürlerini de kısaltmıştır. Küresel ekonomi de bir ürünün ömrü kısa sürede yerine daha iyisinin ortaya çıkmasıyla birlikte sona ermektedir. Diğer yandan küreselleşme sayesinde üretim teknolojisi dünyanın her yerine taşınabilir hale gelmiştir. Böylece bir ürün dünyanın her yerinde aynı teknolojiyle üretilmektedir. Bu da beraberinde üretimde standartlaşmayı getirmektedir. Küreselleşmenin sonucu olarak üretimde benzerliğin artmasıyla ve ürünlerin yaşam sürelerinin azalmasıyla, ürün rekabetinin önemi azalmış bunun yerine hizmet kalite önem kazanmıştır. Küresel ekonomi içinde, rekabette başarının ancak hizmet sektöründeki başarıyla sağlanacağı anlaşılmıştır (Güzelcik, 1999; 70).

1.5.6. Rekabetin Boyutunun Değişimi

Dünya ekonomisiyle ülke ekonomilerinin bütünleştiği bir süreç olarak tanımlanabilecek küreselleşme sürecinde rekabetin boyutu değişmektedir. Bugün, dünya tarihinde hiç karşılaşılmamış bir rekabet anlayışı egemendir. “Hakimiyetçi rekabet” diye adlandırılan bu olgu, rakibinin bütün hatlarına saldırıyı, onu yok etmeyi birinci hedef olarak benimsemektedir.

Porter, ülkelerin rekabetçi gücünün kaynağını şöyle belirtmektedir. “Ulusal zenginlik”, ülkenin doğal kaynaklarından, işgücünden, faiz oranlarından, döviz kurlarından ileri gelmez.

Bir ülkenin rekabetçiliği ilgili endüstrinin yenilik yapma ve devamlı kendini geliştirme kapasitesine bağlıdır. Rekabetçi üstünlüğü koruma ve devam ettirme, stratejilerde küresel yaklaşımı gerektirmektedir. Bir işletmenin rekabetçi üstünlüğünü

veya gücünü korumada en önemli olan faktörleri şöyle sıralayabiliriz (Borotov, 1995; 64-66).

- Ürün, servis kalitesi,
- Verimlilik,
- Yaratıcılık ve yenilikçilik,
- Küresel düşünme biçimi ve alışkanlığı,
- Esnek üretim sistemleri ve tam zamanında üretim (JIT),
- Pazarlama hünerleri (ürün, hizmet, pazara sunmada çabukluk).

1.5.7. Ekonomik Özerlikte Değişim

Küreselleşme sonucu ülkelerin milli ekonomi politikalarındaki özerkliği belli ölçüde azalmıştır. Ülkeler makro ekonomik politikalarındaki düzenlemelerde küreselleşme sürecini göze almak zorunda kalmışlardır. Örneğin, finansal akışkanlıkların yüksek olması ve dünya finans piyasalarındaki genişlik spekülasyon amaçlı sermaye akışlarına karşı konulmasına ve döviz kurlarında istikrar sağlanmasında yetersiz kalmışlardır (Ulagay, 2000; 39).

1.5.8. Ekonomik Gelişme

Sermaye ve yatırımların uluslararasılaşması, teknolojik değişim, üretim alanındaki yenilikler hızlı bir şekilde yayılması ile birlikte, ekonomik büyüme performansında henüz düşük gelir düzeyinde olan ülkeler, ekonomik ve sosyal kalkınma sürecinde belli bir ivme kazanmışlardır. Ekonomik büyüme, gelişmekte olan birçok ülkede hızlı bir şekilde devam etmiştir Birleşmiş Milletler raporuna göre, gelişmekte olan ve nüfusun % 99'unu kapsayan 93 gelişmekte olan ülkede, 1981 – 1989 döneminde ekonomi büyüme ortalama %3.1 iken, 1990, 1991 ve 1992 yıllarında sırasıyla %3, %3.4 ve %4.9 olarak gerçekleşmiştir. Ekonomik büyümenin yanı sıra, iletişim ve bilgisayar teknolojisindeki gelişmeler, ülkelere sosyal açıdan da bir ivme kazandırmıştır (Ulagay, 2000; 39).

Küreselleşmenin dünya ekonomisinde önemli yere sahip olan KOBİ'ler üzerinde ne gibi etkileri olduğunu bir sonraki bölümde inceleyeceğiz.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELER

2.1.KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELERİN TANIMI

2.1.1.KOBİ TANIMININ GEREKLİLİĞİ

KOBİ'ler, tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye ekonomisinin de dinamik ve sürükleyici unsurlarından biri olup, ülkemizin sosyo ekonomik gelişmesi açısından çok büyük öneme sahiptirler. Genel olarak KOBİ'ler, az sermaye kullanımı yanında daha çok el emeği ile çalışan, çabuk karar verme yeteneğine sahip, düşük düzeyde yönetim giderleri ile çalışan ve ucuz bir üretim gerçekleştiren iktisadi teşebbüsler olarak ifade edilebilir (Uludağ, 1991, s.14).

Günümüzde, küçük işletmeler denilince, eskiden olduğu gibi başarısız olduğu için büyümemiş, küçük ölçeklerde kalmış işletmeler kastedilmemektedir. Tam tersine küçük işletmeler dinamik, yenilikçi, fırsatları zamanında değerlendirebilen işletmelerdir (Erkan, 1990, s.23). Küçük işletmelerin tanımlanması ve büyüklük kriterlerinin saptanması tartışmalı bir konudur. Büyüklük ölçüsü olarak hangi kriterlerin alınacağı ve bunların miktarı konusunda ülkemizde çeşitli görüşler bulunmaktadır (Dinçer, 1992, s.314). KOBİ'lerin tanımı konusunda yaşanan karmaşa, sağlıklı bir envanter çalışmasının yapılmasına da engel teşkil etmektedir. Türkiye'deki KOBİ sayısına ilişkin değerlendirmeler çok çeşitli büyüklükleri içermektedir. Stratejilerin ve politikaların yöneleceği "büyüklük" bilinmediği için de, kaynaklar doğru kullanılamamakta, karanlıkta yön bulmaya çalışılmaktadır. Bu yüzden KOBİ'lerin kullanımına sunulan fonlar ve krediler doğru sayı bilinemediğinden kısa sürede tükenmektedir (Broom, 1996, s.3).

Küçük bir büfe, tek kişilik pencere yıkama işlerinden imalat sektörüne kadar birçok kuruluş küçük işletme olarak kabul edilmektedir. İşletme ölçeği için tanımlama yapmanın oldukça pratik nedenleri bulunmaktadır. Devlet desteği alabilmek, kredi avantajlarından yararlanabilmek, ilgili danışmanlık kuruluşlarından destek alabilmek ve sözleşmeler yapabilmek için firma ölçeğinin belirlenmesi gerekmektedir. Bununla birlikte her tür işletmenin geliştirilmesi ve desteklenmesine

yönelik politikaların belirlenmesinde de tanımlamalar büyük kolaylık sağlayacaktır (Koçel, 1993, s.9). KOBİ' leri tanımlayabilmek için bir çok kriter kullanılmıştır. KOBİ tanımını etkileyen belli başlı faktörler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Çetin, 1996, s.35) :

- Zaman,
- Ekonomik düzey,
- Sanayileşme düzeyi,
- Kullanılan teknoloji,
- Pazarın büyüklüğü,
- Faaliyette bulunulan işkolu,
- Kullanılan üretim tekniği,
- Üretilen malın özellikleri,
- İşgören sayısı,
- Kuruluş ve araştırmalar.

2.1.2. TÜRKİYE'DE KOBİ TANIMI

Bütün ekonomilerin temel dinamiğini oluşturmalarına rağmen, bugün Dünya literatüründe üzerinde görüş birliği sağlanmış KOBİ tanımı bulunmamaktadır (Sarıaslan, 1994, s.12).

Zaten doğaları gereği bu işletmeler için kesin bir tanımlama yapmak olanaksızdır. Sanayileşme düzeyine, işletmelerin bağlı oldukları işkollarına ve üretim tekniklerine bağlı olarak ülkeler arasında, hatta aynı ülkenin farklı bölgeleri ve işkolları arasında KOBİ tanımlamaları değişebilmektedir (Karataş, 1991, s. 25). KOBİ' lere yönelik çalışan kurumların her biri kendine göre bazı tanımlar yapabilmektedirler. Tanımlardaki sınırlar, genellikle ülkelerin ekonomilerinin büyüklüğüne bağlı olarak değişmektedir. Bu nedenle, KOBİ deyimi, hukuki olmaktan çok ekonomik bir anlam taşıyabilmektedir. Diğer ülkelerde olduğu gibi tüm bu tanımlamalarda kullanılan ölçüt, bir iktisadi teşebbüste istihdam edilen kişi sayısıdır.

Kimi kuruma göre KOBİ'lerde çalışan kişi sayısının 250'nin altında olması gerekirken, bazıları bu sayıyı 99 olarak verebilmektedirler. Bu genel ölçüte ek olarak bazı kuruluşlarca farklı kriterler de kullanılmıştır. Burada. KOBİ literatürü açısından oldukça önemli olan Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve

Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) tanımlaması ile Türkiye Halk Bankası'nın KOBİ sınıflandırması ele alınmıştır. Ayrıca, son düzenlenen KOBİ teşvik kararnamesinde yer alan tanımlamaya da yer verilmiştir. Türk hukukunda “Küçük ve Orta Ölçekli İşletme” deyimini çeşitli mevzuatlarda yer almaktadır. Ancak bu kavramın tanımı sadece, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı kurulması hakkındaki kanunda yer almaktadır. Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, ülkemiz sanayinde önemli bir yeri olan küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerini desteklemek, rekabet güçlerini geliştirmek ve böylece ulusal ekonomiye katkılarını artırmak amacıyla 12 Nisan 1990 tarihinde 3624 sayılı yasa ile kurulmuştur. Sanayi ve Ticaret Bakanlığının ilgili kuruluşu olarak çalışmalarını sürdüren KOSGEB; Süreç Grupları, Enstitüler, TEKMER'ler ve KÜGEM'ler aracılığıyla faaliyetlerini çeşitli illerde sürdürmektedir (<http://www.kosgeb.gov.tr>; Dünya’da ve Türkiye’de KOBİ Tanımları, 2000, s.9). Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı hakkındaki kanunun “tanımlara” ilişkin 2.Maddesinde kanunda geçen “işletmeler” deyiminden ne anlaşılması gerektiği şöyle belirtilmektedir; “imalat sanayi sektöründe 1-50 arası işçi çalıştıran sanayi işletmeleri küçük sanayi işletmelerini; 51-150 arası işçi çalıştıran sanayi işletmeleri orta ölçekli sanayi işletmelerini ifade eder”. KOSGEB, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmelerini üniversite ve yüksekokul mezunu nitelikli eleman istihdamına yönlendirmek ve bu faaliyetlerinin desteklenmesi ile verimliliklerini artırarak ulusal ve uluslararası ticarete güçlenerek rekabet edebilmelerini sağlamak amacıyla uyguladığı “İstihdam Desteği”nden, yararlanmak isteyen işletmelerden; “1-150 arasında işçi çalıştırmak, imalat sanayinde faaliyet göstermek ve gerçek usulde defter tutmak” koşullarını istemektedir. Aynı şekilde, “Ortak Kullanım Atölyesi/Laboratuvarına Yönelik Makine-Teçhizat Desteği” kapsamında da işgören sayısı ile ilgili aynı rakamlara rastlanmaktadır. Türkiye' de KOBİ'lere finansman desteği sağlayan Türkiye Halk Bankası' nın yaptığı tanımlar şöyledir (<http://www.halkbank.gov.tr>; Dünya’da ve Türkiye’de KOBİ Tanımları, 2000, s.9):

Halkbank, teşvik belgeli işletmelerde işgören sayısı 1-150 arası olup, sabit yatırımları 100 Milyar TL’yi aşmayanları; normal KOBİ’lerde ise işgören sayısı 1-250 arası olup, toplam makina ve ekipmanlarının kayıtlı net değeri 400 Milyar TL' yi

aşmayanları KOBİ olarak değerlendirmektedir. 8 Ocak 2001 tarih ve 2429 sayılı KOBİ Teşvik Kararnamesi'nde yer alan tanımlama ise aşağıdaki gibidir: İmalat ve tarımsal sanayi sektöründe faaliyette bulunan işletmelerden; kanuni defter kayıtlarında arsa ve bina hariç, makine ve teçhizat, tesis taşıt araç ve gereçleri, döşeme ve demirbaşları toplamının net tutarı 400 milyar TL'yi geçmeyen işletmelerden; "1 ile 9 arası işgören çalıştıranlar mikro ölçekli, 10 ile 49 arası işgören çalıştıranlar küçük ölçekli, 50 ile 250 arası işgören çalıştıranlar ise orta ölçekli işletme sınıfına girmektedir.

2.1.3. AB ÜLKELERİNDE KOBİ TANIMLARI

Burada, Avrupa Birliği (AB)'nin KOBİ tanımı ile birlikte, Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya'daki KOBİ tanımlamalarına yer verilmiştir (Çetin, 1996, s.35-45; Müftüoğlu, 1991, s.42-113 Dünya'da ve Türkiye'de KOBİ Tanımları, 2000, s.9).

2.1.3.1. Avrupa Birliği (AB)

Avrupa Birliği ülkelerinin 1996 yılında tavsiye niteliğinde almış oldukları karar ile ortak bir KOBİ tanımı geliştirilmiştir. AB komisyon görüşmelerinde, geleneksel ve yeni ölçüler baz alınarak Tablo 1.1 ve 1.2' deki KOBİ sınıflamaları yapılmıştır (SEYMEN, 2005).

ÇALIŞAN KİŞİ SAYISI	YILLIK CİRO MİKTARI/BİLANÇO TOPLAMI
100-250 Arası	- Yıllık Ciro 7-40 Milyon ECU Arası Olanlar - Yıllık Bilanço Toplamı 5-27 Milyon ECU Arası Olanlar

Tablo – 2.1: AB' ye Göre Orta Ölçekli İşletme Sınıflandırması

ÇALIŞAN KİŞİ SAYISI	YILLIK CİRO MİKTARI / BİLANÇO TOPLAMI
100' den Az	- Yıllık Ciro 7 Milyon ECU' ya Ulaşmayanlar - Yıllık Bilanço Toplamı 5 Milyon ECU' ya Ulaşmayanlar

Tablo – 2.2: AB' ye Küçük Ölçekli İşletme Sınıflandırması

2.1.4. TÜRKİYE, AVRUPA BİRLİĞİ VE DÜNYADA KOBİ KAVRAMI

AB, farklı KOBİ tanımı ve ifadelerin rekabete zarar verdiğini göz önüne alarak; Tablo 1.1’den görülebileceği gibi, “250’ den az çalışanı bulunan ve yıllık cirosu 40 Milyon ECU’ yu veya yıllık bilanço toplamı 27 Milyon ECU’ yu aşmayan işletmeler KOBİ’ dir” tanımını geliştirmiştir.

2.1.4.1. Almanya

Almanya’ da Küçük ve Orta Boy İşletmelerin belirlenmesinde kullanılan bazı nitel ölçüler şunlardır (Müftüoğlu, 1991, s.109):

- Girişimcinin işletmesiyle özdeşleşmesi,
- İşletmenin sermaye piyasasında yer almaması,
- Girişimcinin tüm sorumlulukları ve riskleri üstlenmesi,
- Bağımsızlık.

Bu ölçülerin yanında nicel ölçü olarak ise, işçi sayısı ile birlikte yıllık satış tutarı da dikkate alınmaktadır. Almanya’ da Küçük ve Orta Boy İşletmeler Araştırma Enstitüsü tarafından yapılan işletme tanımları, Tablo 1.3’ de kapsamlı olarak sıralanmıştır (SEYMEN, 2005; 46).

SEKTÖR	ÇALIŞAN KİŞİ SAYISI	YILLIK SATIŞ TUTARI
A) İMALAT SANAYİ - Küçük Boy İşletme - Orta Boy İşletme	1-49 50-250	2 Milyon Mark’ a Kadar 2 Milyon-25 Milyon Mark
B) TOPTAN TİCARET - Küçük Boy İşletme - Orta Boy İşletme	1-9 10-99	1 Milyon Mark’ a Kadar 1 Milyon-50 Milyon Mark
C) PERAKENDE TİCARET - Küçük Boy İşletme - Orta Boy İşletme	1-2 3-49	500 Bin Mark’ a Kadar 500 Bin Mark-10 Milyon Mark
D) ULAŞTIRMA, HABERLEŞME VE HİZMET - Küçük Boy İşletme - Orta Boy İşletme	1-2 3-49	100 Bin Mark’ a Kadar 100 Bin Mark-2 Milyon Mark

Tablo – 2.3: Almanya’ da KOBİ Sınıflandırması

2.1.4.2. Fransa

Fransa’ da yasal düzenlemelere göre, Küçük ve Orta Boy İşletme; genel olarak yöneticilerin şahsen ve doğrudan doğruya mali, teknik, sosyal, ahlaki ve yasal zorunluluklar üstlendiği işletmeler olup bu konuda resmi bir tanım yoktur. Aşağıdaki tabloda işletme ölçeğine göre çalışan işçi sayıları görülmektedir (Özkan, 2003; 56).

ÖLÇEK	ÇALIŞAN KİŞİ SAYISI
Küçük İşletmeler	1-99 Kişi Arasında
Orta İşletmeler	100-250 Kişi Arasında
Büyük İşletmeler	250 Kişiden Fazla

Tablo –2.4: Fransa’ da İşgören Sayısına Göre İşletme Ölçeği

2.1.4.3. İngiltere

İngiltere’ de Küçük ve Orta Boy İşletmelerin resmi bir tanımı mevcut değildir. Diğer ülkelerde olduğu gibi imalat sanayinde KOBİ’ ler, çalışan kişi sayısı ile tanımlanmaktadır. Nitel ölçü olarak ise; işletmenin sermaye piyasasındaki mevcudiyeti göz önüne alınmaktadır. Küçük işletmeler araştırma komitesi tarafından sektörlere göre yapılmış küçük işletme tanımları aşağıdaki tabloda görülmektedir (Özkan, 2003; 33).

SEKTÖR	KÜÇÜK BOY İŞLETME TANIMI
İmalat Sanayi	250 İşgörenden Az
İnşaat	25 İşgörenden Az
Madencilik	25 İşgörenden Az
Perakende Ticaret	Yıllık Satış Cirosu 50 bin Pound’dan Az
Toptan Ticaret	Yıllık Satış Cirosu 200 bin Pound’dan Az

Tablo – 2.5: İngiltere’ de Sektörlere Göre KOBİ Tanımlaması

2.1.4.4. İtalya

Resmi bir tanımın olmadığı İtalya’ da devletin finansman yardımlarında kullanılmak üzere, Küçük ve Orta Boy İşletmeleri belirlemek üzere çeşitli ölçüler geliştirilmiştir. Uygulamada kullanılan en geçerli ölçüler, çalışan kişi sayısı ve sabit

sermaye yatırım tutarıdır. En çok 250 işgöreni olan ve sabit sermaye yatırımı olarak 3 Milyar İtalyan Lire’ ini aşmayan işletmeler Küçük ve Orta Boy İşletmeler olarak tanımlanmaktadır. Nitel ölçü olarak ise, üst yönetimde iş bölümü dikkate alınmaktadır. İşletme organizasyonunda profesyonel yönetici bulunan işletmeler, büyük boy işletme olarak tanımlanırken, işletme sahipliği ve yöneticilik vasıflarını tek elde tutan girişimcilerin işletmeleri ise, Küçük ve Orta Boy İşletme olarak kabul görmektedir. Tablo 2.6’ da kapsamlı bir sınıflama yer almıştır (Özkan, 2003; 34).

ÖLÇEK	ÇALIŞAN KİŞİ SAYISI
Çok Küçük İşletmeler	1-19 (Dahil) Kişi Arası
Küçük İşletmeler	20-99 (Dahil) Kişi Arası
Orta İşletmeler	100-250 (Dahil) Kişi Arası
Büyük İşletmeler	250 Kişiden Fazla

Tablo – 2.6: İtalya’ da İşgören Sayısına Göre İşletme Ölçekleri

2.1.4.5. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ’ NDE KOBİ TANIMI

A.B.D’ de Küçük ve Orta Boy İşletmelerin resmi bir tanımı yoktur. Kuruluşların tanımlarında kullanılan nicel ölçüyü ise çalışan işçi sayısı ve satış tutarı oluşturmaktadır. ABD’ de küçük işletmelere her türlü bilgi ve finansman desteği veren federal bir kuruluş olan SBA (Small Business Administration) Büyüklük Standartları Bürosu tanımlamasına göre küçük işletme kriteri olarak imalat sanayinde personel sayısı (500-1500 kişi), toptancı kuruluşlarında personel sayısı ve yıllık satış gelirleri (500’ e kadar personel ve 25 Milyon Dolar Satış), perakendeciler ve hizmet işletmeleri için de yıllık satış gelirleri (3- 13 Milyon Dolar) göz önüne alınmaktadır (Şengezer, 1992, s.25; Dünya’da ve Türkiye’de KOBİ Tanımları, 2000, s.12; <http://www.sba.gov.tr>).

Aşağıdaki tablo, ABD açısından işletme ölçeğine göre çalışan işçi sayıları gösterilmektedir.

ÖLÇEK	ÇALIŞAN KİŞİ SAYISI
KÜÇÜK İŞLETMELER	1-499
ORTA İŞLETMELER	500-1499
BÜYÜK İŞLETMELER	1500 Kişiden Fazla

Tablo –2.7: ABD’ de İşgören Sayısına Göre İşletme Ölçeği

2.1.4.6. JAPONYA VE ASYA ÜLKELERİNDE KOBİ TANIMLARI

Burada Japonya başta olmak üzere, Malezya ve Hindistan'daki KOBİ tanımları üzerinde durulmuştur (Çetin, 1997, s.35-45; Müftüoğlu, 1991, s.42-113; Dünya'da ve Türkiye'de KOBİ Tanımları, 2000, s.12).

2.1.4.6.1. Japonya

Japonya' da Küçük ve Orta Boy İşletmeler tanımlanırken, çalışan işgören sayısı ve sermaye miktarları dikkate alınmıştır. Ölçeğe göre daha ayrıntılı bir tanımda, imalat sanayi sektöründe 5' den az işgören çalıştıran işletmeler mikro, 20' den az işgören çalıştıran işletmeler çok küçük, 20 ile 299 işgören çalıştıran işletmeler ise Küçük ve Orta Boy İşletme olarak kabul edilmektedir. İmalat sanayindeki Küçük ve Orta Boy İşletmelerin sermayesi, 100 Milyon Yen'den fazla olmamaktadır. Aşağıdaki tabloda, Japonya' da sektör bazında Küçük ve Orta Boy İşletme tanımları yapılmaktadır.

SEKTÖR	ÇALIŞAN KİŞİ SAYISI	SERMAYE MİKTARI
İMALAT SANAYİ	300 Kişiye Kadar	100 milyon Yen' e Kadar
TİCARET	100 Kişiye Kadar	30 milyon Yen' e Kadar
HİZMETLER	50 Kişiye Kadar	10 milyon Yen' e Kadar

Tablo – 2.8: Japonya' da KOBİ Ölçeği

2.1.4.6.2. Malezya

Malezya' da aşağıdaki tabloda görüleceği gibi işletmeler istihdam ettikleri işgören sayısına göre sınıflandırılmaktadır.

ÖLÇEK	ÇALIŞAN KİŞİ SAYISI
Küçük İşletmeler	1-49 İşgören
Orta İşletmeler	50-199 İşgören
Büyük İşletmeler	200'den fazla İşgören

Tablo – 2.9: Malezya' da İşgören Sayısına Göre İşletme Ölçeği

2.1.4.6.3. Hindistan

Hindistan'daki ayırıma göre, arazi ve makinalara yaptıkları sabit yatırımları 300 bin Doları aşmayan işletmeler KOBİ; 16 bin Doları geçmeyen işletmeler ise çok küçük işletme olarak adlandırılmaktadır.

2.2. KOBİ'LERİN TARİHİ GELİŞİMİ

KOBİ'lerin tarihsel gelişimlerinin bilinmesi, ülke ekonomileri için önemlerinin anlaşılmasına ve ekonomi içindeki boyutlarının anlaşılmasına yardımcı olacaktır. Burada sanayi devriminden başlayarak KOBİ'lerin ekonomi içindeki gelişimleri ve oynadıkları rol anlatılmış ve KOBİ'lerin Türk ekonomisindeki gelişimi aktararak, ülkemiz ekonomisindeki önemleri ve gelişim süreçleri tarihsel süreç içerisinde kısaca aktarılmaya çalışılmıştır.

2.2.1. KOBİ'LERİN DÜNYADAKİ TARİHSEL GELİŞİMİ

2.2.1.1. SANAYİ DEVRİMİ

Sanayi devrim öncesinde de zanaat düzeyinde vardı. Örneğin dokumacılık, dökümcülük, demircilik gibi konularda üretimler ya evlerde yada küçük dükkanlarda yapılırdı.

17. yy'nin ikinci yarısında İngiltere'de üretimde büyük makineler kullanılmasıyla başlayan bir dizi teknolojik, ekonomik, toplumsal ve kültürel değişme ani bir değişiklik olmamasına rağmen tüm toplumun radikal bir biçimde değişmesine neden olduğu için DEVRİM adı verildi.

Üretimde makinelerin kullanılması ilk kez İngiltere'de dokuma sanayisinde başladı. Bunun sonucunda dokumacılıkta el tezgahları ortadan kalktı ve kumaş üretimi eskiye oranla kıyaslanmayacak oranda arttı. Bu mekanik gelişmelerin bir sonucu olarak ta yeni bir örgütlenme biçimi olan fabrika sistemi ortaya çıktı.

Dokumacılığın yanında daha öne odun kömürü ile üretilen döküm, maden kömürü ve kok kullanılması ile yüksek fırın tekniğinde ortaya çıkan ilerlemelerle daha kaliteli döküm elde edilerek döküm sanayinde önemli gelişmeler sağlandı. Buhar gücünün farkına varılmasıyla daha önce enerji olarak kullanılan su yerine buhar işleyen düzenekler kullanılarak sanayi gelişmesi hızlandı. Bu sayede büyük miktarlarda üretim yapma imkanına kavuşan sanayiciler ürünlerin pazara hızlı bir şekilde ulaştırabilmesi gerektiğinde demiryollarını geliştirdiler.

Sanayi devrimi; kimi yazarlarca günümüze dek süre gelen bir süre olarak değerlendirilirken kimi yazarlarca 19. yy'nin ikinci yarısında de 20. yy'nin ortalarında ortaya çıkan ikinci ve üçüncü sanayi devrimlerinden söz ederler.

19. yy'nin ikinci yarısında ortaya çıkan sanayi devriminin temelinde yeni üretim yöntemlerinin bulunması yanında kimi eski sektörlerin makineleşmesi ile üretim ölçeğin büyümesi elektrik, lastik, gıda işleme, petrol gibi yeni sanayilerin doğması söz konusudur.

Üçüncü sanayi devrimi ise, gelişen sibernetik temelinde üretim olanaklarının görülmedik biçimde artışıyla sonuçlandı ve günümüze dek süre gitmektedir.

1760 – 1830 yılları arasında sanayi devrimi İngiltere sınırları içinde kaldı. İngiltere'den sonra önce Belçika ve Fransa olmak üzere diğer Avrupa ülkelerine yayıldı. Batı Avrupa sanayileşmesi özelliği hafif sanayiden başlayarak ağır sanayiye doğru bir gelişme göstermesidir.

1917'den itibaren SSCB'de başlayan sanayileşme sürecinde ise, toplumsal kaynakların büyük bir bölümü ağır sanayinin gelişmesine ayrıldı. Sanayi devriminin biri toprağın toplumsal zenginlik kaynağı olarak önemini yitirmesidir (TMMOB, Yayın No : 211; 5).

2.2.1.2. TÜRKİYE'DE KOBİ'LERİN GELİŞİMİ

Türkiye'de sanayileşme son 50 yılda gerçekleşmiştir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu yıllarda yeni devletin sınırları içinde Batı anlamında sanayi tesisleri yok gibiydi. Osmanlı İmparatorluğu Batı'daki sanayi gelişmelerinin tümünden uzak kalmış, çok sınırlı, bazı kolları ile sanayi tanımı içine zorlukla alınabilecek birkaç hafif imalat işletmesinin kurulmasından başka bir gelişme kaydedilmemiştir.

Türkiye'de küçük ve orta boy işletmeciliğin gelişimi ve bu olguları etkileyen faktörleri başlıca iki dönemde incelemek olasıdır. Birinci dönem, 1980'e kadar olan zaman dilimini kapsıyor. 1980 sonrası ise hem ekonomide, hem siyasette, hem de kültürel yapıda yeni bir dönemdir Türkiye için. Ama bu iki dönemde kendi içinde farklılaşan alt bölümleri vardır (Özkan, 2003; 117).

Bugünkü sanayimizin ilk ve planlı kuruluş safhası olarak 1933 – 1939 yılları arasındaki dönem alınabilir. 1.Beş Yıllık Planı ile başlayan bu dönemde birçok önemli sanayi kurulmuştur. Bu dönem 2. Dünya Savaşı nedeniyle kesintiye uğramış, yeni sanayileşme hamlesi 1948'den sonra başlamış ancak dağınık yürütülen bu sanayileşme tam hızını 1960'dan sonraki ekonomik planlar döneminde bulmuş ve bugünkü yapısını almıştır.

2.2.1.2.1. 1980 Öncesi Dönem

Cumhuriyetin İlk Yılları (1923 – 1930) :

1923 – 1929 arası ulusal ekonominin kurulması için İzmir İktisat Kongresi ile başlayan düşünsel gelişme ve olgunlaşma dönemidir. Bu dönemin ana özelliği “devlet eliyle fert zengin etme” diye tanımlanan bir politikayla özel sermaye birikimine devlet katkısıdır. 1923’te toplanan İzmir İktisat Kongresi’nde sanayiciler lehine bir takım ilkesel kararlar alınmış, bu ilkeler çerçevesinde 1927 yılında Teşviki Sanayi Kanunu yeniden düzenlenerek uygulamaya konulmuştur. Yasaya göre hükümet, sanayi kuruluşları için gerekli arsayı belli koşullar altında hibe edecek, vergi ayrıcalıkları sağlayacak, sınai kuruluşlar için gerekli makine – teçhizat gümrük vergisinden muaf olacak, sanayicilerin kullandıkları temel maddeler, ara malları ve mamul ürünler demiryollarında ucuz tarifeye çalışacak, kamu tekelindeki mallar bu kuruluşlara ucuz satılacak, hükümet ve kamu kuruluşları, bazı koşullarda yerli sanayi ürünlerini ithal üründen yüzde 10 daha pahalı da olsa, tercihli olarak satın alacaklardı. Görüldüğü gibi bu dönemde, devlete ekonomik hayatta daha çok fonksiyonlar yüklenmiştir. Ancak, tüm bunlara karşın bazı yetersizlikler ve savaş etkilerinin sürmesi nedeniyle önemli bir gelişme sağlanamamıştır (Özkan, 2003; 118).

1930 – 1950 Dönemi :

Bu dönem ekonomiyi harekete geçirme, hızlandırma, yönlendirme, sanayi kurma, tarımı diriltme dönemi olmuştur. Bu dönemin iktisat politikası, iktisat felsefesi bakımından devlet yatırımcılığına, işletmeciliğine ve öncülüğüne dayalı gelişmiştir. “Söz konusu ekonomi politika araçlarını iki ana başlık altında toplamak olanaklı görünmektedir. Bunlardan birincisi, dış ticarete koruma önlemlerini artırarak, korumanın sağladığı himaye rantının daha çok devlette sanayileşme stratejisinin öncülüğünü yapacak devlet sektörünün yatırım programını belirleyen Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. Birinci başlıkta toplanan önlemler dizisinden iki yönlü bir amaç güdülmüştür. Birincisi, devlete toplanacak rantlarla sanayileşme planının gereksineceği fona katkıda bulunmak, ikincisi ise küçük çiftçi, esnaf ve sanatkarın büyük tüccar ve tefeci tarafından istismarını frenleyerek sınıf çelişkilerini törpülemektir.”

1950 – 1980 Dönemi :

Bu dönemin ilk on yıllık bölümü Cumhuriyet ekonomisinde ilgi çekici bir dönemdir. Bu dönemde ekonomide liberalleşme arayışları ortaya çıkmış, özel sektör lehine bir eğilim dikkat çekmiştir. Tarıma ağırlık verilmesinin yanında, altyapı yatırımlarında da artış görülmüştür. 1950 sonrasında belli bir ölçüde kanaatkarlıktan tüketimciliğe yönelme eğilimi gözlenmiştir. Özel girişimin sanayideki payının %70'e çıkması ise bu dönemde görülen bir diğer göstergedir. 1960'lar ise planlı ekonomiye Geçiş yıllarıdır. 1963 sonrası dönemde serbest piyasa modeli ve serbest fiyat mekanizması çerçevesinde, özel sektörü plan hedeflerine yöneltmede başarı pek fazla sağlanamamıştır. Ancak özel sektör yatırımlarında artış görülmüştür (Alpugan, 1994; 101).

1970 – 1980 döneminde iktisat politikalarının yapımında, kısmen de planların tesiriyle, uzun vadeli düşünme alışkanlığı belirli bir ölçüde önem kazanmıştır. Sanayileşmeye yönelik kalkınma politikasının şiddetle benimsendiği bu dönemde bebek sanayinin korunması için ithal ikameci sanayileşme stratejisi giderek yaygınlık kazanmıştır. 1973 yılından itibaren Türk ekonomisi bütün dünya ekonomisini sarsan petrol krizlerinin olumsuz etkileriyle başa çıkmak durumunda kalmıştır. Türk ekonomisini petrol şokunun maliyetlerinden kaynaklanan krizin dolaylı ve dolaysız etkilerinden kendini koruyamamıştır. 1980'lere kadar yaşanan döviz ve enerji darboğazı, sanayinin gelişimini ve dolayısıyla girişimciliğin gelişimini durgunlaştırmıştır.

2.2.1.2.2. 1980 Sonrası Dönem

Bu dönemde ithal ikamesi terk edilerek, dışa açık büyüme modeli benimsenmiştir. Sanayi kesiminde gelişme hızı önceki döneme göre yavaş olmasına rağmen, uluslar arası ilişkilerin gelişmesine paralel olarak bazı alanlarda, özellikle hizmet sektöründe girişimciliğin hızlı bir artış gösterdiği dikkati çekmiştir.

Küçük ve orta boy işletmeciliğin devlet tarafından ele alınması ve devlet politikalarının belirlenmesinde 1963 yılından itibaren her beş yılda bir hazırlanmakta olan Kalkınma Planları'nın önemi çok büyüktür.

Türkiye'nin kalkınma sürecinin beş yıllık planlarla gerçekleşmesinin hedeflendiği bu çalışmalarda, 5. Beş Yıllık Kalkınma Planı'na kadar yapılan tüm planlarda küçük

sanayi ile ilgili politikalar kapsamlı ve tutarlı bir şekilde ele alınmamıştır. Bunun başlıca nedeni, yurdumuzdaki geleneksel esnaf, sanatkar, el sanatları ve tacir gibi sınıflandırmalarda küçük sanayinin yerinin tam bir belirginlik kazanamamasıdır. Son yıllarda ülkemizin makroekonomik politikalarında “dışa dönük sanayileşme ile büyüme” modelinin benimsenmesi ise özellikle imalat sanayinde küçük ve orta boy işletmeciliği ön plana çıkarmaktadır. Küçük ve orta boy sanayi ile ilgili incelemelerde esnaf ve sanatkarlar tanımı geçerliliğini kaybetmiştir.

1963 – 1967 dönemini kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda küçük sanayici, esnaf ve sanatkarların sorunları ile ilgilenilecek ve çözüm önerileri üretecek merkezi bir örgütün kurulması öngörülmüştür. Bu merkezi örgütün küçük ve orta boy sanayi işletmeleri için hem bir koordinasyon birimi olması ve hem de bu işletmelerin çeşitli sorunlarının çözümünde yardımcı olması ve yol göstermesi gerektiği belirtilmektedir. Bu planda küçük sanayi gibi konularda fazla ayrıntılara rastlanmamaktadır (DPT, 1963; 117, Buğra, 1997; 321 – 322).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1968 – 1972), genelde birinci planda öngörülen hedeflere ulaşamadığının bir kanıtı olarak da değerlendirilebilir. Bu dönemde küçük sanayiye ilişkin olarak gerçekleştirilen en önemli husus, birinci planda faaliyete geçmesi beklenen Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi’nin (KÜSGEM) ikinci dönem başlarında Gaziantep’te faaliyete geçmiş olmasıdır. Ancak Merkez ülke genelinde yaygınlaştırılamamıştır. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1973 – 1979) küçük sanayi, esnaf ve sanatkar konusunda öngörülen önlemler ve hedefler saptanan politikalar ilk iki plan dönemindekilerle benzerlik göstermektedir. Planda KÜSGEM’in organizasyon yetersizliğinden dolayı, kesimi yeterince destekleyememesine ve el sanatları için de halen bir merkezin kurulamamasına işaret edilmektedir (Buğra, 1997; 323).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1979 – 1983) ilk kez küçük sanayi ve esnaf ile ve sanatkarlar kesiminin ayrımı yapılarak, her iki kesim tanımlanmaktadır. Planda, “küçük sanayi”, bir dereceye kadar makineleşmiş veya modern araç gereçlere ve makinelere sahip küçük imalat birimleri olarak tanımlanmıştır. “Esnaf”, ticaret ve diğer hizmet dalında çalışanları; “sanatkar” ise imalat alanından daha ziyade el emeğine dayalı olarak çalışan ve henüz küçük sanayi kapsamına girmeyen

iş sahiplerini kapsamaktadır. Ayrıca bu plan döneminde küçük sanayi açısından önemli bir gelişme de 1983 yılında KÜSGET'in faaliyete geçmesidir.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1985 – 1989), esnaf ve sanatkar tanımının yenilenmesi, küçük sanayinin üretim gücünün artırılması ve dış pazarlama konularında mali ve teknik destek sağlanması, küçük sanayinin geliştirilmesinde öncü sektörlerin belirlenmesi, küçük ve orta boy sanayinin büyük boy sanayi ile entegrasyonu için teşvik programlarının hazırlanması, üretimde kalite kontrolünün yapılmasında gerekli organizasyonun sağlanması, küçük sanayi sitelerinin yaygınlaştırılması ve bu sitelerde nitelikli işgücü için eğitim desteğinin sağlanması gibi hususlarla küçük ve orta boy sanayi işletmeleri politikası belirginleşmiştir.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1990 – 1994) daha önceki Kalkınma Planları'nın hazırlanmasında olduğu gibi Küçük Sanayi Özel İhtisas Komisyonu kurulmuştur. Komisyonun çalışmasında, Kalkınma Planı'nda Türkiye'nin Avrupa Topluluğu ile entegrasyonu, ekonominin yönetiminde piyasa mekanizmasının daha etkili kılınması ve KİT'lerin özelleştirilmesi gibi makroekonomik politikalar paralelinde Avrupa Topluluğu'nda küçük ve orta boy sanayi işletmelerinin durumu ve mali-teknik destek programları ayrıntılı olarak incelenmiştir (Buğra, 1997; 327).

2.3. KOBİLERİN YAPISI

2.3.1. AB'DEKİ KOBİ'LERİN YAPISAL ÖZELLİKLERİ

AB'deki KOBİ'lerin yapısal özelliklerini hukuki ve sektörel yapıları olmak üzere iki başlık altında ele alabiliriz.

2.3.1.1. Hukuki Yapıları

Avrupa Birliği'nde küçük ve orta ölçekli işletmelerin hukuki statüleri bakımından kooperatifleşme, şirketleşme biçiminde iki türlü seçenekleri bulunmaktadır.

Düşük teknoloji ve geleneksel tarzda çalışan küçük sanat erbabı ile tarım işletmelerinin, kendileriyle aynı üretim dalında faaliyet gösterip sermaye sıkıntısı olmayan, teknoloji yoğun üretim yapan, gerekli makine ve teçhizata ve de eğitilmiş teknik elemana sahip işletmelerle aynı rekabet ortamında şirket statüsünde bulunmaları ve başarılı olup uzun süre faaliyet gösterebilmeleri pek o kadar kolay değildir. Bu nedenle, AB'de şirket statüsüne sahip küçük ve orta ölçekli işletmeleri destekleyen teknik ve parasal yardım sağlayan çeşitli tedbir ve kuruluşlar vardır.

Küçük ve Orta ölçekli işletmelere yönelik program ve yardımları direk olarak ilgilendiren hükümler, Avrupa Birliği'ni kuran Roma Antlaşması'nın "Rekabet Kuralları" ile ilgili bölümünde; İşletmelere Uygulanacak Kurallar ve Devletlerce Yapılacak Yardımlar başlıkları altında düzenlenmiştir(Akın, 2002; 21-22).

Ancak, Birliğin özellikle gelişmemiş bölgelerinde faaliyet gösteren küçük ve orta ölçekli işletmelerin karşılaştıkları sorunlar ve yapısal özellikleri bakımından kooperatifleşme; hammadde ve işyeri temini, kredi garantisi vb. nedenlerle tercih edilen bir ortaklık biçimidir. Bilindiği gibi kooperatifler; spekülative kapitalist sektöre karşı ferdi teşebbüsleri birleştirerek ekonomik yönden savunmasını sağlamakla birlikte, ortaklarının özel mülklerini işleme bütünlüklerini masnetmemekte, aksine onları müşterek bir ekonomik amaç uğruna birleştirmek suretiyle, ekonomik bağımsızlıklarını ve hürriyetlerini artırmaktadır. Bugün, dünyada bir çok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kooperatifçilik, önemli bir ekonomik ve sosyal hareket olarak kabul edilmektedir.

AB ülkelerinde özellikle tarımsal alanda, kooperatif hareket çok büyük ağırlığa sahiptir. Öyle ki; AB ülkelerinde kooperatiflerin payı tarımsal girdi temininde %50, pazarlamada %6*, dış satımda ise %50'den fazladır. Tarımsal kooperatiflerin AB ülkelerindeki yıllık iş hacmi 1989'da 153 milyar ECU'ya ulaşmıştır. AB'de tarımsal amaçlı kooperatiflerin cirosunun, tarımsal üretime oranı 1983'de %66 iken, 1989'da %82'ye yükselmiştir. Buradan, AB'de, özellikle tarımsal alanda kooperatifçilik hareketinin oldukça yaygın olduğu açıkça belli olmaktadır (Bridge, 1998; 145-146).

2.3.1.2. Sektörel Yapıları

AB'de KOBİ'lerin ekonomideki yeri büyüktür. KOBİ'ler ekonominin %98'ini oluşturmaktadır. Bu işletmeler sektörlere göre farklı dağılımlar göstermektedir. Tablo-2.10'da KOBİ'lerin sektörel olarak dağılımlarını görebiliriz.

Tablo 2.10 : AB’deki Sektörlere Göre KOBİ Dağılımı

Sektörler	İşletme Sayıları (1000)	İşletme Başına Düşen Çalışan Sayısı
İmalat Sanayi	2.115	14
İnşaat	2.745.	4
Toptancı	1.530	5
Perakende	4.160	4
Taşıma Ve İletişim	1.185	8
Üretim Hizmetleri	4.445	5
Kişisel Hizmetler	4.245	5
Toplam	20.415	4

(Kaynak : European Commission, SMES in Europa, 2000)

AB’deki KOBİ’lerin büyük bölümü hizmet sektöründe faaliyet göstermektedir. Çalışan sayısı bakımından da hizmet sektörünün ortalaması yüksektir. Hizmet sektörünü inşaat ve imalat sektörü takip etmektedir (Gürol, 2000 ; 125).

2.3.2. TÜRKİYE’DEKİ KOBİ’LERİN YAPISAL ÖZELLİKLERİ

Türkiye’deki şirketlerin %90’ını oluşturan KOBİ’ler Türkiye ekonomisinin en önemli parçasıdır ve her geçen gün değişen ve gelişen şartlarla birlikte bu önem daha çok artmaktadır. Türkiye’deki KOBİ’ler de yapısal özellikleri hukuki ve sektörel bazda ele alınmıştır.

2.3.2.1. Hukuki Yapıları

Özel sektör işletmeleri tek kişi işletmeleri, şirketler (ortaklıklar) ve diğer ortaklık türleri olmak üzere üç başlık altında ele alınmaktadır :

2.3.2.1.1. Tek Kişi İşletmeleri

Tek kişi işletmesi, adından da anlaşıldığı gibi bir kişi tarafından sınırlı sermaye ile kurulan, tüzel kişiliği olmayan işletme türüdür. İşletme sahibi ile özdeşleşmiş olup, işletmenin tüm faaliyetlerinden o sorumludur. İşle ilgili gerekler ve talepler demek işletme sahibinin kendisi ile ilgili gerekler ve talepler demektir. İşletmenin alacağı ya da borcu demek, işletme sahibinin alacağı ve borcu demektir.

Bu işletme türünün en büyük avantajı ticaret şirketlerindeki formaliteler yoktur. Kurulması kolaydır. Dezavantajı ise, işin başındaki tek kişidir. İşin devamlılığı sadece kendisine bağlıdır. İşletmesinin borçlarından tamamıyla kendisi sorumludur.

2.3.2.1.2. Adi Şirketler

Adi şirketlerle ilgili hükümler Borçlar Kanunu'nda düzenlenmiştir. Bir şirket, Türk Ticaret Kanunu'nda tanımlanan ticari işletme tanımına girmiyorsa adi şirket olarak değerlendirilmektedir. İki veya daha fazla kişinin ortak bir amaca ulaşmak için çalışmalarını ve mallarını birleştirmesi anlaşmasıdır.

Adi şirketlerde şirket sözleşmesi sözlü ya da yazılı olabilirken, ticari işletmelerde yazılı olması zorunludur. Adi şirketler tüzel kişiliğe haiz değilken, ticaret şirketleri tüzel kişiliğe sahiptir. Yani işletme, şirketi oluşturanlardan ayrı bir kişiliğe sahiptir.

İşletmenin her ortağı işletme borçlarından tüm mal varlığı ile sorumludur. Şirketin karı anlaşmada belirlenen oranlarda pay edilir ya da ortaklar karı eşit oranda paylaşırlar.

2.3.2.1.3. Kollektif Şirketler

Kollektif şirketler gerçek kişiler tarafından kurulabilmektedir. Kollektif şirketler ile ilgili hususlar Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenmiştir. Kollektif şirket, “ticari bir işletmeyi bir ticaret ünvanı altında işletmek maksadıyla hakiki şahıslar arasında kurulan ve ortaklarından hiçbirisinin mesuliyeti şirket alacaklarına karşı tahdit edilmemiş olan şirket” türüdür. Tanımda da ifade edildiği gibi kollektif şirket ortakları şirket alacaklılarına karşı sadece şirket sermayesi ile değil tüm mal varlığı ile ve müteselsilen (zincirleme) sorumludur. Bu nedenle de kollektif şirketlerde güven önemli olup, birbirini yakından tanıyan kişilerin, akrabalık ya da arkadaşlık bağı olanların kurmuş oldukları bir ortaklık türüdür. Şirket borçlarından işletmenin ortaklarının tüm mal varlığı ile sorumlu olmasından dolayı vergilendirme de tüzel kişiliğe değil ortakların kendisine ve kişisel ticari kazanç olarak yansıtılır.

2.3.2.1.4. Komandit Şirketler

Komandit şirket, “ticari bir işletmeyi bir ticaret ünvanı altında işletmek maksadıyla kurulan ve şirket alacaklarına karşı ortaklardan bir veya bir kaçının mesuliyeti tahdit edilmemiş ve diğer ortak veya ortakların mesuliyeti muayyen bir sermaye ile tahdit edilmiş olan şirket” türüdür. Sınırlı sorumluluğa sahip ortaklar

komanditer ortak olarak tanımlanırken, sorumlulukları sınırlı olmayan ortaklar komandite ortaklar olarak tanımlanmaktadır.

Tanımdan da anlaşıldığı gibi, kolektif şirketlerde ortakların tamamı sınırsız sorumluluğa sahip iken, komandit şirketlerde komanditer ortakların sorumluluğu sınırlandırılmıştır. Komandit şirketler bazı özellikleri bakımından kolektif şirkete bazı özellikleri bakımından da limited şirkete benzediği için karma bir özelliğe sahiptir.

Komandite ortakların kolektif şirketler gibi, gerçek kişiler olması gerekirken, komanditer ortak tüzel kişilik olabilmekte olup, sorumluluğu sadece koymuş olduğu sermaye ile sınırlıdır.

Şahıs ve sermaye şirketlerinin bazı özelliklerini beraberinde taşıyan komandit şirket yapısı, uygulamada ülkemizde çok fazla kullanılmayan bir hukuki yapıdır. Sınırlı sorumluluğa tabi olan sermaye hisse senetlerine ayrılmış ise, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket, ayrılmamış ise adi komandit (sermayesi paylara bölünmemiş) şirket söz konusudur. Adi komandit şirketlerde gelir vergisi mükellefi şirketler değil ortaklardır. Bu nedenle, vergilendirme tüzel kişiye değil, ortaklara uygulanır. Sermayesi paylara bölünmüş komandit şirkette ise, komanditer ortakların kar paylarından kurumlar vergisi alınmaktadır (Müftüoğlu, 1993; 52-55).

2.3.2.1.5. Anonim Şirketler

Anonim şirket, “bir unvana sahip esas sermayesi muayyen ve paylara bölünmüş olan ve borçlarından dolayı yalnız mamelekiyle mesul bulunan şirkettir”. Anonim şirketlerde ortakların sorumluluğu koymuş oldukları sermaye ile sınırlıdır. Anonim şirketler kanunen yasaklanmamış her türlü iktisadi amaç ve konu için kurulabilmektedir. Ancak TTK’da belirtildiği gibi, asıl sözleşmede bu konuda hüküm bulunması şarttır. Şahıs şirketlerinden farklı olarak, sermaye şirketlerinde ortakların sorumluluğu sadece koymuş oldukları sermaye ile sınırlıdır. Sermaye şirketlerinin en büyük avantajı da budur. Anonim şirketler tüzel kişiliğe haizdir. Yani şirketi oluşturan hissedarların dışında şirketin kurumsal bir kişiliği vardır. Diğer bir avantajı ise, işletme sahipliğinin yani hissedarlığın devri kolaydır. Halka açık işletmelerde, likit piyasanın varlığı devir işlemlerini daha da kolaylaştırmaktadır.

Anonim şirketlerin başlıca dezavantajları ise; ayrı ayrı vergilendirmeler, şirket kuruluş maliyetlerinin yüksek olması ve bürokratik formalitelerin fazla olmasıdır.

Anonim şirketlerin kendisini oluşturan bireylerden ayrı bir kişiliğe sahiptir. Vergilendirmesi de ayrı ayrı olmaktadır. İşletme sahiplerinin maaşları ile şirket karları ayrı ayrı vergiye tabi olmaktadır. Sermaye şirketlerinin dezavantajları şahıs işletmelerinin avantajı olmaktadır. Şahıs işletmelerinin çifte vergilendirmeye maruz kalması söz konusu değildir.

Anonim şirketlerin özel kanunlarında aksine bir hüküm olmadıkça sermayelerinin en az 50 milyon YTL olması ve en az 5 kurucu ortak bulundurması zorunluluğu öngörülmüştür. Anonim şirketler ani ve tedrici olmak üzere iki şekilde kurulur. Ani kuruluş şeklinde şirket paylarının tamamı kurucular tarafından taahhüt edilmektedir. Tedrici kuruluştaki ise, payların bir kısmı kurucular tarafından taahhüt edilirken, geriye kalan kısmı için halka başvurulmaktadır. Anonim şirketin kurulabilmesi için en az beş ortak olması zorunludur.

2.3.2.1.6. Limited Şirketler

Limited şirketler özellikle küçük işletmelere yönelik dizayn edilmiş bir hukuki yapıdır. Şahıs işletmesi olmanın verdiği avantajlarla, sermaye şirketi olmanın avantajlarına sahiptir. Bu nedenle de KOBİ'lerin hemen hemen çoğunun hukuki yapısı limited şirket şeklindedir. Limited şirketlerde, anonim şirketlerde olduğu gibi ortakların sorumluluğu sadece koymuş oldukları sermaye ile sınırlıdır. Ancak, anonim şirketlerden farklı olarak ortaklar tarafından konulan sermaye için hisse senedi çıkarılamaz.

Bunun yanında, ortak sayısı limited şirketlerde 2'den az 50'den çok olamaz. Şirket ana sözleşmesinin yazılı şekilde yapılması ve tüm kurucuların imzalarının notere tasdik edilmesi zorunludur. Anonim şirket kurmaya kıyasla daha kolay ve daha düşük maliyetlidir. Limited şirketler şahıs işletmelerinde olduğu gibi vergilendirilmektedir.

Vergi yükü ortakların üzerinde olmakta, anonim şirketlerde görülen çifte vergilendirmeye muhatap olmamaktadırlar. Dezavantajı ise, ortaklıktan çıkma ya da şirkete yeni ortak alma işlemleri anonim şirkete göre kısmen daha güç olmaktadır.

Türkiye'deki KOBİ'ler toplam işletmelerin %90'ını oluşturmaktadır. Ülkemizdeki KOBİ'lerin %80,6'sı ferdi mülkiyet, 13,6'sı limited ve %2'si anonim şirkettir (Müftüoğlu, 1998 ; 79-81).

2.3.2.2. Sektörel Yapıları

Ülkemizdeki küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin çalışma alanı çok geniş olup, aşağıdaki şekilde gruplandırılabilir ;

2.3.2.2.1. Üretim Sektörü

Üretim sektörü içerisinde, başta sanayi işletmeleri olmak üzere, ekstraktif işletmeler (hammaddeler ve mineralleri doğadan çıkaran işletmeler), inşaat işletmeleri yer alır. Üretimin amacı kişilerin taleplerini doyurmaktır ve üretim işletmeleri bu amaca yönelik çalışmalarda bulunurlar.

Günümüzde yığın üretim, dağıtım aşamasında olduğu üzere, üretim aşamasında da büyük ölçüde KOBİ'lere bağımlıdır. Yığın üretimi yapılan birçok ürün (motorlu taşıtlar, müzik setleri, buzdolabı, televizyon, vb.) birkaç adetten binlere ulaşan parçaların bir araya getirilmesiyle mamul durumuna gelir. Söz konusu mamullerin üretiminde kullanılan parçaların çoğu KOBİ'ler tarafından üretilir.

Öte yandan, yerel pazarlarda KOBİ'lerin çalışabilecekleri birçok alan mevcuttur. Bu tür iş alanlarına örnek olarak, başta süt ve süt mamulleri olmak üzere, unlu mamullerin ve değişik gıda maddelerinin üretimi; briket, kiremit, tuğla yapımı; matbaacılık ve benzeri işler gibi yerel pazarlar için gerekli alan malların üretimi gösterilebilir.

2.3.2.2.2. Ticaret Sektörü

Ticaret sektöründe yer alan işletmeler asıl olarak ekonomik malların el değiştirmesiyle ilgili işletmelerdir. Bu sektördeki işletmeler, ekonomik malların depolanması, toptan veya perakende satışı, malların el değişimine ilişkin finansman işleri gibi konularla ilgilenirler. Bu sektörde yer alan toptancı ve perakendeci üretim ve hizmet sektöründeki işletmelerle kıyaslandığında daha az bir başlangıç sermayesiyle kurulabilirler. Perakendeciliğin birçok kolu için gerekli olan bilgi ve deneyim daha kısa sürede edinilebilir. Bu sektörde eğitilmiş iş gücüne o denli gerek duyulmaz. Bu nedenle perakendecilik, KOBİ'ler için çok geniş bir çalışma alanıdır.

2.3.2.2.3. Hizmet Sektörü

KOBİ'ler, hizmet sektöründe de çok geniş bir çalışma alanına sahiptirler. Bu sektörün işkollarında KOBİ'ler, yüzlerce değişik türde hizmeti tüketicilere, başka işletmelere, kamu kurumlarına, sosyal amaçlı kuruluşlara sunarlar. Bu sektördeki işletmeler aşağıdaki işkolları içerisinde toplanabilir :

- Kişisel hizmetler (kuru temizleme, berber gibi)
- Ticari hizmetler (muhasabe, mali ve teknik danışmanlık gibi)
- Bakım ve onarım hizmetleri
- Eğlence ve boş zamanları değerlendirme (rekreasyon) hizmetleri
- Turizm hizmetleri
- Eğitim hizmetleri
- Sağlık hizmetleri
- Hukuk hizmetleri
- Banka ve sigorta hizmetleri
- Ulaşım ve iletişim hizmetleri

Bu hizmetlerden bankacılık, ulaşım (karayolu ulaşımı dışında), eğitim, iletişim ve kurumsal sağlık hizmetleri dışındaki hizmetlerin önemli bir bölümü KOBİ'ler tarafından yerine getirilir.

Özetle, KOBİ'ler, birkaç işkolu dışında, tüm sektörlerde geniş bir çalışma alanına sahiptirler ve bu alanlara her geçen gün yenileri eklenmektedir.

Türkiye'deki KOBİ'lerin Sektörel bakımdan kısa bir değerlendirmesini yaptığımızda karşımıza şu sonuçları çıkmaktadır ;

Küçük işletmeler %40-59 arasında bir kapasite kullanımına ulaşabilirken orta ölçekli işletmelerin ancak %38.7'si gibi yarısından daha az bir kısmı %60-79 nispetinde kapasite kullanımını gerçekleştirebilmektedirler. Sektörel bazda bir değerlendirme yaptığımızda, kapasite kullanımının en düşük olduğu alanlar olarak; gıda, içki ve tütün, kimya, petrol, lastik ve plastik sanayi ile metal ana sanayi karşımıza çıkmaktadır. Buna karşılık, dokuma, giyim eşyası, deri sanayi, kağıt, kağıt ürünleri ve basın sanayi'nin %15-20 gibi küçümsenmeyecek bir kısmında %100 ve üzerinde kapasite kullanımı gerçekleşmektedir. Genel olarak, tam kapasiteyle çalışamamanın nedenleri sıralandığında, ilk olarak karşımıza talep yetersizliği çıkmaktadır. İkinci önemli neden mali imkansızlıklar olup, bunu hammadde yetersizliği ve işçilerle ilgili sorunlar takip etmektedir.

Kredi imkanları ve kullanım koşulları ülkemizde KOBİ'lerin karşılaştıkları en önemli sorunların başında gelmektedir. Yapılan araştırmalar, ülkemizde kredi kullanan işyerlerinin sayısının çok az olduğunu göstermektedir. Bunun nedeni de; kredi maliyetlerinin çok yüksek olmasıdır. Ülkemizde küçük teşebbüslerin,

borçlanmadan korktukları için, öz sermayeyle çalıştıkları anlaşılmıştır. Küçük ve orta ölçekli işletme sahipleri kredi kullandıklarında en çok 1-3 ay gibi kısa vadeyi tercih etmektedirler. KOBİ'lerin ortalama %86.4'ü aldıkları kısa vadeli krediyi üretimde kullanmak için, %8.5'i ise yatırım yapmak için kullanıyor. Uzun ve orta vadeli kredi taleplerinin genellikle yatırım yapmak amacıyla yapıldığı anlaşılmıştır.

KOBİ'lerin ürettikleri ürünün fiyatını etkileyen faktörlerin başında hammadde fiyatları (%81.1) gelmektedir. Bunu işçi ücretleri (%69.4), enerji kullanım maliyetleri (%34.8) ve kredi faizleri takip etmektedir.

Ülkemizde, yapılan araştırmalar KOBİ'lerin piyasa araştırmasına pek ilgisiz kalmadıklarını göstermektedir. Ürünlerini pazarlayabilmek için piyasa araştırması yapan şirketler içinde KOBİ'lerin oranı %72.8'dir. Piyasa araştırması, büyük oranda pazarlama amacıyla yapılmaktadır. Ürün geliştirme ve yeni ürün tasarımının piyasa araştırmasındaki payı %20-25'dir. Tanıtma faaliyetlerinde KOBİ'ler, büyük işletmelere göre geri planda yer alırken, araştırma ve geliştirme faaliyetleri KOBİ'ler için neredeyse yok denecek seviyededir (Özgener, 2000; 21-24).

2.4. KOBİ'LERİN ÖZELLİKLERİ

Ekonomik kalkınma teorilerinde KOBİ'lerin ölçek ekonomilerinden büyük ölçüde yoksun kaldıkları savunulmakta, mikro ekonomi açısından ölçek ekonomileri, dışsal ekonomiler, ekonomik optimum işletme büyüklüğü, dışsal ekonomilerin içselleştirilebilmesi gibi kavramlardan KOBİ'lerin yeteri kadar yararlanamadıkları belirtilmektedir. Ancak, KOBİ'lerin nitel özelliklerindeki olumlu noktalar, onların sürekli gelişmeleri için gereken kamusal teşviklerin verilmesine ve üniversitelerde akademik çalışmalar yapılarak, bilimsel zeminlerinin sağlamlaştırılması çabalarına başlanmasını sağlamıştır. Küçük ve orta ölçekli işletmeleri tanımlama konusunda bir tanım birliği olmamasına karşın, bu işletmelerin genel özellikleri konusunda, genel olarak bir fikir birliğine varıldığı görülmektedir. Küçük ve orta ölçekli işletmelerde genellikle işletme sahibi, aynı zamanda yöneticisi olmaktadır. Bu nedenle bu işletmelerin özellikleri genel olarak sahiplerinin özellikleri ile özdeşleştirilir. ABD'de yapılan araştırma sonuçlarına göre küçük bir işletme kurarak başarıyla yöneten işletme sahiplerinin özellikleri konusunda yapılan bir araştırmaya göre genel olarak aşağıdaki özellikleri taşımaktadırlar: Bu özellikler başarılı yönetici tipini de ortaya

Koymaktadır (Kaya, 2000; 45-46).

- ☐ Bağımsız çalışmayı arzu etmektedirler.
- ☐ Kuvvetli bir girişim hissine sahiptirler.
- ☐ Kişisel ve ailevi nedenlerle güdülenmişlerdir.
- ☐ Çabuk ve somut sonuçlar beklemektedirler.
- ☐ Çok çabuk karşılık verme yeteneklerine sahiptirler.
- ☐ Kendilerini işlerine adanmışlardır.
- ☐ Planlı olduğu kadar şans eseri olarak da işe girişmişlerdir.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde işletme sahibinin, işletmenin kimliğini belirleyen temel unsur olduğunu ve işletme sahibinin özelliklerinin bu işletmelerin belirgin özelliklerinin ortaya konmasında önemli bir rolü vardır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin özelliklerinin ortaya konmasında işletme sahibinin kimliğine başvurulmadan da bazı çalışmalar yapılmaktadır (KOSGEB, 2000; 88).

2.4.1. Nitel Özellikler

KOBİ'ler, daha az yatırımla daha çok üretim ve ürün çeşitliliği sağlamakta, daha düşük yatırım maliyetleriyle istihdam olanağı yaratmaktadır. Yapıları itibariyle ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenmekte olup, talep değişikliklerine ve çeşitliliklerine daha kolay uyum gösterebilmekte ve teknolojik yeniliklere daha yatkın olmaktadır. Bu nedenden dolayıdır ki KOBİ'ler, büyük sanayi kuruluşlarının vazgeçilmez destekleyicisi ve tamamlayıcısıdır. KOBİ'ler, gelir dağılımındaki dengesizlikleri azaltarak, bölgelerarası dengeli kalkınmayı sağlamakta, kişisel birikimleri teşvik etmekte, yönlendirmekte ve hareketlendirmektedir. KOBİ'ler, bireysel girişimciliğin herkes tarafından eşit ve özgürce uygulanmasının sonucu olduğu için politik ve sosyal sistemlerin denge ve istikrar unsuru, demokratik toplum ve liberal ekonominin ana sigortalarından biridir. KOBİ'ler de çalışanlar birden fazla konuda uzmanlaşmışlardır. Üretim akısı içindeki her işlem hakkında bilgi sahibi ve bunlarda gerekli değişiklikleri yapabilme yetkisinde olup, işletmenin yönetim kademelerinde de, finansman, muhasebe, pazarlama, araştırma ve geliştirme gibi alanlarda uzman kişiler çalıştırılmaması nedeniyle KOBİ'ler de istihdam edilecek idari personel, belirli bir konuda uzman olmak yerine her konudan anlamak durumundadır (KOSGEB, 2000; 101).

KOBİ'lerin yönetsel açıdan üstünlükleri, karar oluşturulmasında birlik sağlanması, karar yetkisinin merkezileştirilmesi, is sahibinin işletme faaliyetlerine doğrudan katılması, kararların hızlı alınması, davranışlarda esneklik, yönetimde bürokratik yapı olmayışı, işletmenin amacı ile kişisel amaçların çakışması, yönetimde politik oyunlar ve güç çatışması olmayışı olarak sayılabilir (Kaya, 2000; 49).

Yukarıda sayılan üstünlüklere karşın, işletme sahibinin yönetim işlevini tek başına üstlenmesi dolayısıyla aşırı yorulması, aileye ilişkin konuların da yönetime ansınması, işletme sahibindeki yetersizlik ve sorunların yönetimi doğrudan etkilenmesi, s dünyasındaki sıkıntılarını özel yaşamına da yansıtmaması, sağlıklı bir analiz sentez ve değerlendirme yapamaması işletmenin etkinlik ve verimlilik parametrelerini de etkilemesi gibi durumlar çok sık karşılaşılan durumlardandır. Yönetimde “halef” sorunu ile karşılaşılması, is sahibinin yetki devrini çok kısıtlı yapması, işletme sahibinin işletmecilik konusundaki eğitim yetersizliği ve zaman darlığı nedeniyle bu açığı kapatmasının güçlüğü, stratejik yönetime yeterince yer verilmemesi, işletmeyle ilgili vizyon ve misyonun tam anlamıyla ortaya konulamaması, eşgüdümlü(sinerjik) bir enerjinin yaratılamaması, planlama yöntemlerinden yeterince yararlanılmaması, yetersiz bilgilendirme düzeyi, işletme sahibindeki değerler sisteminde önceliklerin değişmesi halinde sonuçların işletme başarısına doğrudan yansınması, yönetsel olumsuzluklar olarak ortaya çıkmaktadır (OECD, 2004; 20).

Olumsuz etkilerinin genellikle işletme büyüklüğü arttıkça önem kazandığı söylenebilir. Ayrıca, yukarıda belirtilen üstünlüklerin genel ve sürekli, sakıncaların ise bazen ve değişken olması söz konusudur.

2.4.2. Nicel Özellikler

KOBİ'lere yönelik Devlet teşvik politikalarının uygulanmasında tarafsız davranılmasını sağlamak için somut, ölçülebilir kıstaslar gereklidir. Ölçülebilir bu özellikler arasında; başlıca aşağıdaki kriterleri alabiliriz:

- ☐ İşletmede çalışan personel sayısı,
- ☐ İşletmedeki duran varlıkların değeri,
- ☐ İşletmedeki makine parkı değeri,
- ☐ İşletmede tüketilen enerji miktarı,
- ☐ İşletmedeki toplam makine gücü,

- İşletmenin toplam sermayesi,
- Piyasa payı,
- Ödenen vergi tutarı (Şenol, 1996; 62).

Kullanılan nicel tanımlar, söz konusu devlet politikalarını uygulayacak uzman kurulusun amacına uygun olarak değişebilmekte ve genellikle çalışan sayısı ölçüt olarak alınmaktadır.

Öncelikle küçük işletmeler normal olarak, bir şahıs yâda aile tasarrufları tarafından finanse edilirler ve oluşum sürecinde dış finans kaynaklarına sınırlı ölçüde başvururlar. İkinci olarak, yöneticinin bütün iş yerindeki personelle sıkı bir ilişkisi vardır. Üçüncü olarak, işletme sınırlı bir coğrafi alanda faaliyet gösterir. Bu faktörler, uzmanlık işlemlerini oldukça fazla etkilerler. Bütün bu özelliklere ilaveten sektörün karşı karşıya olduğu ve uzmanın iyi bilmesi gereken özel fırsatlar ve sorunlar vardır. Küçük işletmeler doğal pazarlarında, sınırlı talepler doldurma yeteneğini de içeren belirgin avantajlara sahiptirler. Bunlar emek yoğun eğilim, yüksek yetenek isteyen iş, özel talep ve koşullara hızlı uyum gösterebilme esnekliğidir. Küçük bir işletmede bas gösterebilecek muhtemel sorunlar, hem genel hem de özeldir. Genel yapıdaki sorunlar yasal düzenlemeleri (kredi ve giriş müsaadesi uygun teknik ve yönetsel yardımın eksikliği v.s. gibi) gerektirmektedir (TOBB, 1997; 26-27).

2.5.KOBİ TÜRLERİ

Günümüzde işletmelerin sınıflandırılması sermayelerine, pazar alanlarına, çalışanların sayısına ve hukuki yapılarına göre yapılmaktadır. Fakat en önemli sınıflandırma çalışanların sayısına göre yapılan sınıflandırmadır. Çalışanların sayısına göre yapılan sınıflandırmada AB' nin ölçütleri şunlardır:

1-99 arasında çalışanı olanlar küçük işletmeler

100-499 arasında çalışanı olanlar orta ölçekli işletmeler

500 ve üstü çalışanı olan işletmeler ise büyük ölçekli işletmeler kategorisine girmektedir.

Türkiye' de ise Devlet İstatistik Enstitüsünün (DİE) yaptığı değerlendirmelerine göre:

1-24 arasında çalışanı olan küçük işletmeler

25-100 arasında çalışanı olanlar orta ölçekli işletmeler

101 ve üstünde çalışanı olanlar büyük işletmelerdir.

Bu tanımlamaların yanısıra diğer bir takım kuruluşlara göre de şu şekilde KOBİ türleri mevcuttur.

KOSGEB	:	1-50 kişi
DİE	:	1-25 kişi
HALK BANK.	:	1-150 kişi
DTM	:	1-200 kişi

Hazine müsteşarlığı'nın yeni tanımı ise mikro KOBİ'ler en çok 9 işçi çalıştıran işletmeler olacaktır. Küçük KOBİ'ler 10 ila 49 arasında işçi çalıştıran kuruluşlar olarak tanımlanıp. Orta KOBİ'ler ise 50-250 işçi çalıştıran KOBİ'ler olarak tanımlanmaktadır.

İmalat ve tarım sanayinde faaliyette bulunan ve yasal defter kayıtlarında arsa ve bina hariç makine ve teçhizat, tesis, taşıt araç ve gereçleri, döşeme ve demirbaşların toplam tutarı 400 milyar lirayı aşmayan 1 / 250 arasında işçi çalıştıran işletmeler KOBİ olarak kabul edilecek. Bu işletmelerden 1 - 9 işçi çalıştıran mikro ölçekli 10-49 işçi çalıştıran işletmeler küçük ölçekli ve 50-250 işçi çalıştıran orta ölçekli KOBİ olacaktır.

KOBİ'ler kitle üretiminin elverişli olmadığı ve üretim biriminin yada satış miktarının çok küçük olduğu sektörlerde en etkin işletme biçimidir. KOBİ'lerin tanımlarında çok şaşırtıcı sonuçlar çıkmaktadır. Bu durum özellikle KOBİ tanımları için seçilen kıstaslardan kaynaklanmaktadır. Bu kıstaslar ciro,katma değer,işletme büyüklüğü gibi ölçütlerdir. En önemli tanım sorunu ise KOBİ'lerin imalatla ağırlıklı olduklarından, tanımda imalat kriterlerine göre hareket edilmesidir. KOBİ tanımlarında işletmenin içinde bulunduğu sektördeki rakiplerine göre rekabet gücünü belirleyen makine parkı, teknoloji düzeyi ve Pazar payı gibi diğer ölçütlerinde olması gerekmektedir. Geliştirilecek KOBİ tanımı mutlaka işletmelerin piyasadaki rekabet gücüne dayandırılmalıdır. 40 kişinin çalıştığı bir imalat atölyesi küçük olabilir.Ama 40 berberin çalıştığı bir kuaför büyük olarak değerlendirilmelidir (KOSGEB, 2000; 12-13).

2.6.KOBİ'LERİN EKONOMİDEKİ YERİ

Avrupa'da 1980 yılından itibaren ölçek ekonomileri görüşüne alternatif olarak "Küçük Güzeldir" görüşü çok kabul görmeye başlamıştır. Dünyanın birçok ülkesinde küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinin korunması ve geliştirilmesi için bu kesimin gereksinimi olan finansal ve teknolojik destekler veren kuruluşların mevcut olduğu ve KOBİ'lerin yasal düzenlemelerle korunduğu bilinmektedir.

Dünyada ve Avrupa Birliği'nde KOBİ'ler istihdamın önemli bir bölümünü karşılamakta ve sanayi içinde büyük bir yer tutmaktadır. KOBİ'ler küçük, esnek yapıları sayesinde gelişmelere hızla uyum sağlayabilmektedirler.

Ölçek üretim yerine butik üretim yaparak müşteri memnuniyetini daha iyi sağlayabilmektedirler. Uluslararası alanda iletişim araçlarının etkisiyle tüketici bilinci değişmiş ve üreticiler için daha esnek bir üretim yapısı sayesinde hızla tüketici isteklerine cevap verme zorunluluğu doğmuştur. (A.F.Özak 1993)

Avrupa Topluluğunda 1985 yılında iş isteyen her 25 kişiden 3'ü ya da % 12'si işsiz kalmıştır. Bu nedenle, son yıllarda özellikle İngiltere'de çok açık biçimde görüldüğü gibi, Avrupa'da önemli istihdam artışını yansıtacak, bir mucizevi iş-istihdam yaratıcı bulmak için araştırma yapılmıştır. Küçük ve Orta ölçekli işletmelerin buna bir çözüm olarak görüldüğü belirtilmiştir. İstihdam sorununun çözümlenmesinde önemleri daha belirgin biçimde ortaya çıkan küçük ve orta ölçekli işletmelerin esasında Avrupa'da 1970'lerden sonra önem kazanmış olduğu görülmektedir.(İ.Bulmuş,E.Oktay 1990)

KOBİ'lerin ekonomiye katkılarını 5 başlıkta toplayabiliriz.

- a) İstihdam yaratılması
- b) Esneklik sayesinde yeniliklere hızla uyum
- c) Girişimciliği teşvik
- d) Butik üretim sayesinde ürün farklılaşması
- e) Büyük işletmelere ara malı temini

Genel olarak teknoloji ve buna bağlı olarak üretim teknolojisi hızla değişmektedir. Bununla birlikte tüketici eğilimleri de sürekli değişim halinde, insanlar artık sıradan herkesin kullandığı ürünler yerine kendini özel hissedeceği ürünleri tercih eder hale geldi. Bu durum KOBİ'lerin önemini daha da arttırmaktadır. Çünkü değişimlere

esnek ve küçük yapıları sayesinde büyük işletmelerden daha hızlı uyum sağlama şansına sahiptirler.

KOBİ'ler ekonomideki daralma ve hareketlenmelere büyük işletmelerden daha kolay uyum sağlarlar. Bu esneklik onlara avantaj sağlar. Türkiye'de KOBİ'lerin tarihi 13. yüzyılda kurulan Ahilik sistemine kadar uzanmaktadır. 1933 yılında esnaf ve küçük sanayicinin kredi gereksinimini gidermek için Halk Bankası kurulmuş, Türkiye'de 1963 yılından itibaren başlatılan planlı kalkınma dönemi çerçevesinde hazırlanan 5 yıllık kalkınma planlarında KOBİ'ler sürekli olarak yer alarak bugüne kadar gelinmiştir. Yakın tarihe kadar da genelde kağıt üzerinde kalmış, bazı kurumların (KOSGEB vb.) oluşturulmasından başka işlev kazandırılmamıştır. Yazılanlar uygulamaya dönüştürülememiştir (Can, 1994; 114)

2.7.KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE KOBİ'LER

2.7.1. Küreselleşme ve KOBİ'ler

Küreselleşme ülkeler arasındaki ekonomik, siyasi, sosyal ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, farklı toplumsal kültürlerin, inanç ve beklentilerin daha iyi tanınması, ülkeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlanmaktadır (DPT, 1995).

Bu geniş tanımdan yola çıkarak ekonomik anlamda küreselleşme ulusların ekonomilerinin bütünleşmesini işletmelerin ve piyasaların entegrasyonunu içermektedir. Ülkeler arasında büyük ve artan ticaret akışı ile sermaye yatırımlarının gerçekleştiği açık bir uluslararası ekonomi küreselleşmenin bir başka ifadesidir.

Küreselleşme sürecinde, korumacılık ortadan kalkmakta, yabancı sermaye akışına serbestlik sağlanmakta, ülkelerin dış ticaret kanalları yoluyla birbirlerinden etkileşimi kolaylaşmakta ve rekabetin yüksek olduğu bir ortamla karşılaşmaktadır. Bu süreçte korumacılığın ortadan kalkması ile birlikte devletin ekonomideki rolünün ve desteklerinin azaldığı, özelleştirmenin daha ciddi olarak gündeme geldiği bir piyasa yapısı söz konusudur. Bu açıdan bakıldığında Küreselleşme sürecinin ülke ekonomilerine ve bu ekonomilerin aktörleri olan firmalara etkileri kaçınılmazdır.

Geçmişte, ekonomik bütünleşmeler öncelikle uluslararası ticaret alanında başlamış, GATT sistemi ile getirilen kurallar ile uluslararası mal ticareti düzenlenmiş

ve 1970 ve 80'li yıllarda da GATT Uruguay Raundu ile mal ve hizmet piyasaları ile yatırımlar düzenlenmiştir (Karluk, 1996). Bu gelişmeler ve Dünya Ticaret örgütünün (DTÖ) oluşumu küreselleşmeye yeni bir ivme kazandırmıştır.

Bununla birlikte 1990'lı yıllarda GATT'ın güçlendirilmesine ve Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşmasına getirilen en önemli eleştirilerden birisi, uluslararası ticaretin serbestleşmesi ile üretilen malların maliyetinin düşmesi, kalitenin ve çeşidin artmasına karşın, küçük ölçekli işletmelerin ayakta kalmakta çok zorlanacakları yönündedir (Demirdöğen, 1996; 90).

Zira, küreselleşme bir yandan ülkelere ve işletmelere çeşitli yararlar sunarken, diğer yandan açık ekonomilerden korkunun ve korumacılığın ön plana çıkarılmasını da beraberinde getirmektedir. Ülkelerin kendilerini korumak amacıyla koymuş olduğu kotalar gümrük duvarları küreselleşmenin karşısında bir eğilimin, yada “küreselleşmemenin” bir göstergesidir. Bu nedenle küreselleşme ile çelişkili bir eğilim olan bölgeselleşme ve bölgesel entegrasyonlar karşımıza çıkmaktadır. Bölgeselleşmenin küreselleşmeyi engelleyici mi, yoksa kolaylaştırıcı mı, olduğu konusunda değişik görüşler bulunmakla birlikte, bölgeselleşme ile sağlanan birlikte hareket eğilimi ve ekonomik entegrasyonların küreselleşme için iyi bir zemin hazırladığı ağırlıklı olan görüştür. Nitekim son yıllardaki özellikle Avrupa'daki bölgesel oluşumlar ve sonrasındaki gelişmeler bunu işaret etmektedir.

Ülkelerarası sınırların ve gümrük duvarlarının yok olması ile sermayenin önündeki engellerin ortadan kalkması önemli miktarlardaki fonların imalat maliyetlerinin en ucuz olduğu ülkelere yönelmesine neden olmuştur. Firmalar için coğrafi pazar bütün dünya pazarı haline gelmiştir (Kaya, 2000; 12-13).

Küreselleşme ile birlikte hareketlenen yatırımların yönünü belirleyici faktörler ise önemli ölçüde maliyetler ve o ülkelerdeki yabancı sermayeye tanınan avantajlardır. Bununla birlikte, küreselleşmenin büyük ölçüde yabancı sermaye akışı yoluyla ülke ekonomilerini olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Çoğunlukla, küreselleşmiş ekonominin kontrol dışı piyasa güçlerinin egemenliği anlamına geldiğini ve bu piyasalardaki egemen güçlerin ulusal düzenlemelerden kaçan çokuluslu şirketler olacağı düşünülmektedir. Bu şirketler, ekonomik avantaj nereyi gösterirse oraya yerleşmekte, maliyetleri de o ülkenin hükümetlerine ve vergi yükümlülerine yüklemektedirler (OECD, 2004).

Yabancı sermaye yatırımları ve özellikle portföy yatırımları niteliğinde olanlar ortaya çıkacak en ufak bir kriz belirtisinde o ülkeyi hemen terk etmekte, geldiğinde bahar havası estiren sıcak para, ülkeyi terk ettiğinde arkasında önemli bir hasar bırakmaktadır.

Bu durumun reel sektör ve firmalar üzerinde olumsuz etkisi hemen hissedilmektedir. Bunun en iyi örneği ise yaşadığımız son kriz döneminde görülmüştür. 2000 yılı ekonomik krizinde Türkiye'deki doğrudan ve dolaylı yabancı sermaye akımının negatife geçtiği yani yabancı sermaye kaçışının olduğu görülmektedir. Bu dönemde kriz öncesinde net sermaye akışı 15179 milyon dolar iken, kriz döneminde -10442 milyon dolara gerilemiştir (Tablo 2.1.1).

Tablo 2.1.1: Kriz Öncesi ve Kriz Döneminde Sermaye Hareketleri

	Kriz Öncesi Ocak 2000- Ekim 2000	Kriz Dönemi Kasım 2000- Haziran 2001
Yabancılar: Net Sermaye Akımı	15.179	-10442
*Dolaysız Yatırım	589	2.406
*Portföy Yatırımı	6.789	-8.457
*Uzun Vadeli Sermaye Akımı	3.201	-553
*Kısa vadeli Sermaye Akımı	4.600	-3.838
Yerliler : Net Sermaye Akımı	-5.257	-3.033
*Dolaysız Yatırım	-751	-452
*Portföy Yatırımı	-730	949
*Uzun Vadeli Sermaye,Kayıtlı	-1.226	-1.847
*Kısa vadeli Sermaye,Kayıt Dışı	-2.550	-1.683
Rezerv Değişmesi	-2.324*	15.239**
Cari İşlem Dengesi	-7.598	-1.764

(*) \$ 499 Milyon IMF kredisi resmi rezervlerdeki \$2823 milyon artıştan oluşur.

(**) \$ 8076 milyon IMF kredisi ile resmi rezervlerdeki \$7163 milyon azalıştan oluşur.

Kaynak: Korkut Boratav; “2000-2001 Krizinde Sermaye Hareketleri”, İşletme Finans Dergisi Eylül 2001, s. 10'dan TCMB verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Küreselleşmenin serbest rekabeti artırmakla birlikte dış ticareti kolaylaştırdığı ve artırdığı bir gerçektir. Ancak bunun en önemli etkisi ise bir ülkedeki ekonomik gelişmelerin sonuçlarının diğerlerine kolayca bulaşabilmesidir (contagion effect) . Dolayısıyla globalleşme ile birlikte krizlerin yayılması da kolaylaşmaktadır. 1998 yılında yaşanan krizin Asya ülkelerinde başlayıp giderek hemen hemen bütün dünyayı ve dünya ticaretini etkilemesi bunun en önemli göstergelerindendir. Bu dönemde globalleşme taraftarlarının dahi bu olumsuz etkiyi göz ardı edemedikleri görülmüştür (Özgener, 2000; 225).

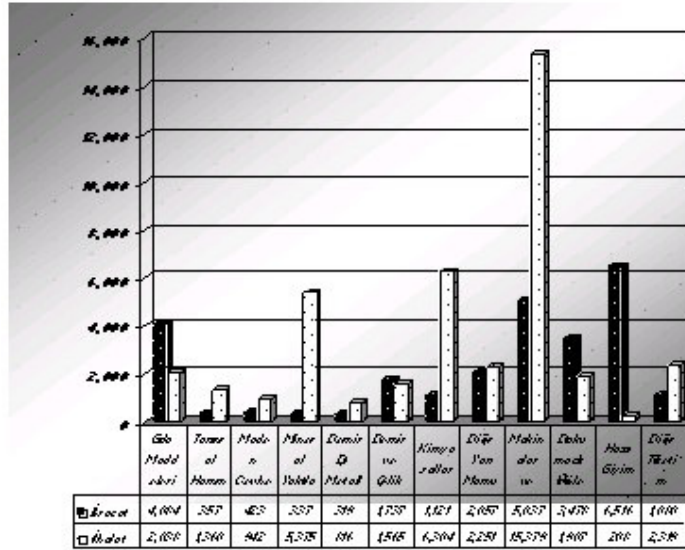
Türkiye'de KOBİ'lerin büyük ölçüde fason üretime yöneldikleri, kendi markalarını yaratmakta ve kendi ürünlerini pazarlamakta güçlük çektikleri görülmektedir. Ülke imajının ve markanın olmaması bu işletmelerin rekabet gücünü büyük ölçüde zayıflatmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, globalleşme sürecinde Türkiye'ye biçilen rol büyük ölçüde ucuz, fason üretim yapılan ülke konumundadır. Firmalar kendi markasını yaratmadığı ve kaliteli üretime önem vermediği sürece bu gelişmeler karşısında rekabet avantajı yakalaması olanaksızdır.

Türkiye'nin toplam ihracatı ve ithalatının dağılımına bakıldığında büyük ölçüde teknoloji yoğun ve katma değeri yüksek mallar ithal ettiği (makineler, mineraller, kimyasallar) ve emek yoğun malları (tekstil konfeksiyon) ihraç ettiği görülmektedir (Grafik 1). Türk dış ticaretinde en önemli ihraç ürünü olan tekstil ve konfeksiyon sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin büyük bir kısmı küçük ve orta ölçekli atölye tarzı çalışan işletmelerdir. Özellikle sanayileşme ve teknoloji seviyeleri yüksek Avrupa ülkeleri ile rekabet KOBİ'lerin maliyetleri düşürmelerini ve ileri teknoloji ile kaliteli üretim yapmalarını zorunlu hale getirmiştir. Son yıllarda maliyet avantajları arasında en önemlilerinden olan ucuz işgücü ve hammadde avantajını kaybeden KOBİ'ler artan rekabete uyum sağlamak için yeni teknoloji yatırımlarına ihtiyaç duymaktadır. Bu ise yeni fonların sağlanmasını zorunlu hale getirmiştir.

AB'de her türlü koruma yasaklanmış olmasına rağmen ekonomik krizlere uyum gösterme gücü yüksek olan KOBİ'ler vergi kolaylıkları, yatırım teşvikleri, düşük faizli krediler hibeler şeklinde desteklenmektedir. Birlik kredilerinin büyük bölümü KOBİ'lere tahsis ederek finansman açısından desteklemektedir. Küreselleşme sürecinde Türkiye'de uygulanan teşvikler ise yatırım ve ihracat teşvikleri şeklindedir.

AB Türkiye'nin yakın çevresinde ve ticaret alanı içinde bir gelişme olması ve içinde yer almak istediğimiz nedeniyle bizi en fazla ilgilendiren entegrasyondur. Avrupa Parasal Birliği'nin ticaret yaratıcı-saptırıcı etkisi Euro alanı dışındaki ülkeler tarafından iyi değerlendirilmelidir. Özellikle AB içinde artması beklenen tüketim pazara yakın Türk firmalarına yeni olanaklar yaratacaktır (Aras, 2000). Zira AB alanı Türkiye'nin en büyük ticaret bölgesini oluşturmaktadır. Türkiye'nin toplam ihracatının yaklaşık %50'si AB ülkelerine yapılmaktadır. Toplam ithalatın ise yaklaşık %52'si bu bölge ülkelerinden gerçekleştirilmektedir. AB ülkeleri ile bu kadar sıkı ticari bağları bulunan Türk işletmelerinin entegrasyonun gelişiminden etkilenmemesi kaçınılmazdır (TOBB, 1997).

Şekil 1: Türkiye'nin Toplam İhracat ve İthalatı (1999)

Kaynak : T.C. Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı. (www.hazine.gov.tr)

Dünya üretim ve ticaretine çokuluslu şirketlerin hakim olması KOBİ olarak nitelenen ve dışa açılma konusunda büyüklere oranla daha fazla güçlük çekenlerin ulusal bağımlılıklarını kaybedecek düzeyde çokuluslu olabileceklerini söylemek zordur. Zira bunlar büyük ölçüde işgücü, hammadde, sermaye vb. açısından bulundukları ülkeye bağımlıdır.

Dolayısıyla KOBİ'lerin Küreselleşmenin getirdiği çokulusluluk özelliğine tam olarak dahil olması beklenemez. Ancak, ayakta kalabilmek için bu ortamın getirdiği rekabet koşullarına uyum sağlamak zorunluluğu vardır. Öte yandan KOBİ'lerin küçük olmalarından kaynaklan karar almada ve uygulamadaki esneklikleri onlara yeni gelişmelere uyum sağlamak konusunda kolaylık sağladığını da göz ardı etmemek gerekir. Önemli nokta rekabetçi bir piyasa ile karşı karşıya kalan, fakat rekabet yeteneği zayıf küçük yada orta ölçekli işletmelerin ne şekilde bir strateji izlemeleri gerektiğinin belirlenerek finansal ve diğer gerekli desteklerin zamanında sağlanabilmesidir (Tahir, Çelik, 1998; 56).

2.7.2.KOBİ'lerin Küreselleşmeye Uyum Süreci

Küreselleşen ve değişimin artık fark edilmeyecek derecede bütünleşen dünyanın dışında kalmamak, sürekli büyüyen ve gelişen pazardan ya da dünya ticaretinden pay alabilmek için fırsat ve avantajlardan yararlanmak, ülkeler için öncelikli amaçlardan biri olmuştur. Küreselleşen dünya ile modifikasyonda ve dış pazarlara açılmada `küçük ve orta büyüklükteki işletmeler` her zaman ön plana çıkmaktadır.

Küreselleşen ve değişimin artık fark edilmeyecek derecede bütünleşen dünyanın dışında kalmamak, sürekli büyüyen ve gelişen pazardan ya da dünya ticaretinden pay alabilmek için fırsat ve avantajlardan yararlanmak, ülkeler için öncelikli amaçlardan biri olmuştur. Küreselleşen dünya ile modifikasyonda ve dış pazarlara açılmada `küçük ve orta büyüklükteki işletmeler` her zaman ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle KOBİ'lerin diğer işletmelerden farklı ve çeşitli birçok özellikleri bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; daha az yatırımla daha çok üretim ve ürün çeşidi sağlamaktadırlar. Marjinal istihdam yaratma olanakları diğer işletmelere göre daha fazladır, böylece kurumsal işletmelere göre daha düşük yatırım maliyetleriyle istihdam imkanı yaratırlar. Talep değişikliklerine ve çeşitliliklerine daha kolay uyum gösterirler. Olanak yaratıldığı takdirde esneklikleri nedeniyle teknolojik gelişmelere daha yatkın ve bölgeler arası ve yerel kalkınmada dengelerin bozulmasını önleyici rol oynarlar. Gelir dağılımına olumlu etkileri olup, kişisel tasarrufları teşvik eder, yönlendirir ve hareketlendirirler. Büyük sanayi işletmelerinin vazgeçilmez

destekleyicisi ve tamamlayıcısıdır. Politik ve sosyal sistemlerin denge ve istikrar unsuru olup, demokratik toplumun ve liberal ekonominin ana unsurlarından biridir. Sanayi Devriminin başladığı 18.Yüzyıl'ın ikinci yarısından, değişimin ve gelişimin sürdüğü 1970'li yılların başlarına kadar devam eden süreçte sosyal, ekonomik, politik ve özellikle üretim teknolojisindeki hızlı değişimler işletmeleri başta finansman ve insan kaynağı olmak üzere çeşitli rekabet sorunlarıyla karşı karşıya bırakmıştır. Dünya genelinde yaşanan bu gelişmeler, işletme ölçeklerinin esneklik gücünün yeniden gözden geçirilmesini gündeme getirmiştir. Özellikle iletişim, teknoloji gibi alanlardaki değişme ve gelişme sürecinde büyük ölçekli kurumsal işletmelerin uyumda zorlanması, ekonomik ve siyasi konjonktürdeki değişimler karşısında hareket kabiliyetlerinin sınırlı olması ile kurumsal işletmelerin `ekonomik gelişmenin motoru olduğu` düşüncesi yavaş yavaş önemini kaybetmiş, başarılı yenilikler yapmada üstün sayılan ve mülkiyetin tabana yayılmasına, sosyal yapıdaki istikrarın ve demokratik sürekliliğin sağlanmasına büyük katkısı olduğu vurgulanan `küçük ve orta ölçekli işletmeler`in önem kazanmasına neden olmuştur. Çünkü serbest piyasa ekonomisi çerçevesinde, gerek ulusal pazarlarda gerekse uluslararası pazarlarda etkin bir rekabetin sürdürülmesine büyük katkısı olan KOBİ'ler endüstriyel yapının vazgeçilmez bir parçası olmaktadır (Tutar, 2000; 40-41).

Avrupa Birliği'nde Yer Alan KOBİ'ler

Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler (KOBİ) tüm dünyada ülke ekonomileri için önemli bir yere sahiptir. Avrupa Birliği içinde KOBİ'lerin toplam firma sayısı içindeki oranı %99,8, toplam istihdam içindeki payı %60 ve yaratılan katma değer oranı ise %60 oranındadır. Diğer taraftan yeni teknolojilerin dünya ekonomik büyümesindeki etkisinin yeni kullanılan teknolojilerin uygulamasında önemli bir katalizör etkiye sahip olduğunu görmekteyiz. Teknolojik gelişmelerin ana nedeninin araştırma-geliştirmenin (AR-GE) yenilikçi, farklı olmak ile ilişkili olarak KOBİ'lerin sınıflandırmasına baktığımızda; araştırma yapabilen KOBİ oranı %5, dışarıya araştırma yapan KOBİ oranı %25-35, yenilikleri bünyesinde modifiye edebilen KOBİ oranı %10-20, yenilikçi olmayan ve iç bünyesine kapanık KOBİ oranı %50 seviyelerinde olduğu görülmektedir. Türkiye'de ise KOBİ'lerin tüm işletmelere oranı ve istihdam düzeylerdeki rakamlar benzerlik gösterse de `yaratılan katma değer`; Avrupa Birliği'ndeki KOBİ'lere göre düşük seviyedir. Ülke ekonomisindeki yeri ve

önemi açısından, işyeri sayısı, çalışanlar sayısı ve katma değer olmak üzere üç önemli göstergeye bakıldığında KOBİ'lerin gerek sosyal, gerekse ekonomik açıdan önemli bir yer işgal ettiği görülmektedir.

- Küçük ve orta ölçekli sanayi işletmeleri imalat sanayinde faaliyet gösteren işletmelerin % 99.5'ini oluşturmaktadır.
- İmalat sanayindeki istihdamın % 61.1 KOBİ'lerde yer almaktadır.
- Yaratılan katma değerde ise KOBİ'lerin payı % 27.3'tür (Şenol, 1996; 77).

Rakamlardan da görüldüğü gibi istihdamın % 61.1'ini sağlayan KOBİ'ler, katma değerde ancak % 27.3'lük bir oran yakalayabilmektedirler. Bunun anlamı bu işletmelerin verimsiz çalışan işletmeler olduğudur. Benzer oranları teknolojik gelişme ölçütü olarak 'toplam faktör verimliliği' karşılaştırmalarında da görmek mümkündür. Düşük teknoloji sanayilerinde bile ABD verimliliği 100 birim olarak kabul edildiğinde, Türkiye'deki oran ABD'nin %30'u, Kore'de %70'i, Almanya'da %140'ı seviyesindedir. Tüm bu veriler göz önüne alındığında genel olarak ülkemizdeki KOBİ'lerin yapı itibarıyla teknoloji odaklı olmayan, düşük katma değer yaratabilen işletmeler olduğu görülmektedir. KOBİ'lerin araştırma, verimlilik ve teknoloji geliştirme odaklı çalışmalarını yoğunlaştırmaları ve bunları sağladıkları oranda ileri teknoloji ile buluşabileceklerinin anlaşılması gerekmektedir. Bu nedenle de teknolojik gelişme ölçüsü yüksek KOBİ'ler yaratmak için bunu destekleyecek sistemlerin tasarlanması büyük önem taşımaktadır. KOBİ'lerin özelliklerinden kaynaklanan tüm bu avantajlarına rağmen ülkemizin ekonomik ve sosyal yapısında çok önemli yerleri olmasına rağmen, birçok sorunları bulunmaktadır. Bu sorunların başında finansman sorunları başta olmak üzere şu şekilde sıralayabilirim.

- Banka ve benzeri kredi kuruluşlarından kredi temininde güçlük çekmektedirler. Bankaların kredilerden aldıkları pay %9 civarındadır. Bu doğrultuda özellikle özel ticari bankalar bu segmentteki pazar payını geç de olsa fark etmişler ve son 3 yılda bu oran %3'lerden %9 seviyelerine çıkmıştır.

- Teşviklerden hemen hemen hiç yararlanamamaktadırlar.
- Diğer finansman araçlarından yeterince yararlanamamaktadırlar.
- Teknolojik düzeyleri genellikle düşüktür.

- Yurtiçi ve yurtdışı teknik ve ticari gelişmeleri izleyememektedirler.
- Kalifiye eleman sıkıntısı çekmektedirler.
- Gümrük Birliği şartlarında rekabet güçlerinin geliştirilmesine ihtiyaç duymaktadır (Bulmuş, 1998; 20-21).

KOBİ'ler faaliyetlerini öncelikli olarak özkaynaklarıyla finanse etmekte, yeterli olmayan durumlarda ticari bankaları kullanmaktadır. Diğer finansman araçlarını ise göreceli olarak daha az tercih etmektedirler. KOBİ'ler işletme faaliyetleri sırasında en çok finansman sorunlarıyla karşılaşmaktadırlar. Bu finansman sorunlarının temelinde KOBİ'lerin özsermaye yapılarının zayıflığı yatmaktadır. Bağımsız derecelendirme kuruluşları ile bankalar tarafından derecelendirmeye tabi tutulacak olan KOBİ'lerin değerlendirilecek olan özelliklerinin en başında sahip olduğu `işletme sermayesi` gelmektedir. Güçlü sermaye yapısına sahip KOBİ'lere verilen kredilerin maliyetleri diğer KOBİ'lere verilen kredilerle karşılaştırıldığında daha düşük olacaktır. Bu yapı doğal olarak güçlü sermayeli KOBİ'lere avantaj sağlayacaktır. Yaşanan sermaye sorunlarıyla birlikte KOBİ'lerin yöneticilerinin finansman bilgilerinin yeterli olmaması ve bu konuda yetişmiş elemanlar istihdam edilmemesi de sorunu derinleştirmektedir. KOBİ'lerin hemen hepsinde sahip yöneticiler teknik kökenli olduğundan, finansman ve muhasebe konusunda çok az bilgiye sahiptirler. Bu tür bilgileri, uzman kişilerden sağlama imkanları da sınırlı olmaktadır (Demirdöğen, 1996; 50).

Ekonomik Kalkınma

Yazımın giriş kısmında belirttiğim küreselleşme süreci; değişen yerel üretim sistemleri ile birlikte işletmelerin benimsediği politikalar, bölgelerin, ekonominin ve ekonomik kalkınmanın odak noktası haline gelmesi yaklaşımlarına hız kazandırmıştır. Bölgelerin ekonomik kalkınmasının lokomotifi KOBİ'lerin iktisadi faaliyetlerinin sosyal yapılarla içi çeliğini sağlayan yaklaşımlar, bölgesel ölçeklerde yer alan etkileşimlerin oluşturduğu ekonomik yapının küresel pazarlarda rekabet edebilmekteki yaşamsal önemini vurgular. Ekonomik kalkınma kapsamında hızlı değişmelerin yaşandığı günümüzde bölgelerin ekonomik ve politik düzeyde yeniden önem kazandığı bir gerçektir (Bulmuş, 1998; 23).

2.8. KÜRESEL REKABETTE KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELER VE SOSYO EKONOMİK SİSTEMLERE KATKILARI

Her ne kadar büyük firmalar dünya ekonomisindeki değişimlere ayak uydurmak açısından küçük firmalara oranla daha avantajlı bir duruma sahip ise de, birçok iş alanında, küçük ölçekli işletmelerin daha iyi bir ekonomik çözüm olduğu düşünülmektedir. Bunun nedeni değişen pazar koşullarına hızlı uyum sağlayabilecek esneklikte olması, küçük işletme sahiplerinin daha yaratıcı ve dinamik kişiler olarak hem yönetici hem de girişimci rolünü tek başlarına üstlenebilmeleri, kendilerini sistemden soyutlamadan sosyo-ekonomik çevre ve diğer ekonomik birimlerle bütünleşebilmeleri ve böylece birbirlerini kolayca tamamlayan üretim ilişkilerini kolayca kurabilmeleridir (Lapin, 1991, s.10).

İngiltere ve ABD’de yapılan araştırmalar küçük işletmelerin ekonomik yapıdaki temel değişimlerin veya teknolojik yeniden yapılanmaların yarattığı etkiler sonucunda büyüklerden daha fazla ve net yeni iş imkanları yarattığını ortaya koymaktadır. Günümüzde küreselleşen dünyada “büyük” ve “küçük” birbirlerinin rakibi değil, esas itibarıyla birbirinin tamamlayıcısıdır (Ekin, 1996, s.70).

Piyasa ekonomisinin tam rekabet koşulları altında işleyebilmesi için küçük ve büyük işletmelerin ekonomide beraber yer alması zorunludur. Küçük işletmeler tüketiciye optimal arzı sunmaya çalışırken, üretimleri çeşitli ve isteğe yönelik olduğundan tüketiciyi daha çok memnun etmektedir. Türkiye’de ayrı ayrı ele alındıklarında çok küçük bir kesimi temsil etmelerine rağmen, birlikte ele alındıklarında işletmelerin % 98’ini oluşturmakta ve toplam işgücünün % 53’ünü istihdam etmektedirler. Katma değer % 27’lik bir bölümünü yaratan küçük ve 27’ye ulaşmaktadır. Buna karşın toplam kredilerden aldıkları pay % 4 civarındadır. Oysa bu oran A.B.D.de % 42, A.B.de % 34 ve Güney Kore’de % 47 civarındadır. KOBİ’ler, Türkiye ekonomisinin özellikle üç sahasında “kilit” rolü oynamaktadır (TESK, 1988, s.14).

□ İstihdam

□ Değişme

□ Geliştirme

2.8.1.1. İstihdam

Kısa vadede istihdam için en iyi potansiyel küçük işletmelerdir. KOBİ'lerin önemi gün geçtikçe daha çok anlaşılmakta, toplum içindeki sayıları hızla artmakta, istihdam içindeki payları yükselmekte, çalışanların büyük bir kısmını istihdam etmekte ve doğal olarak kendilerine gösterilen ilgi de önemlerine ve sayılarına paralel olarak artmaktadır. Zira KOBİ'ler ekonominin kahramanı, büyümenin motoru olup refah ve iş yaratmaktadırlar.

Genç nüfusun istihdam sorununa çözüm bulmak amacıyla küçük işletmelerde yetiştirilmeleri, bunun için de her şeyden önce küçük işletmelerin hem üretim hem de eğitim yapabilecek şekilde organize edilmeleri gerekir. Eğitimde transferin gerçekleşebilmesi için küçük, orta ve büyük işletme yöneticileri ile hükümetler ve eğitim kurumlarının temsilcileri arasında işbirliği bir zorunluluk olarak görülmektedir. Ayrıca mesleki ve teknik eğitim kurumlarının yaygınlaştırılması, hem KOBİ'lerin nitelikli personel bulmadaki sorununu çözmede hem de girişimciliğin teşvik edilmesinde önemli katkılar sağlayacaktır.

2.8.1.2. Değişme

Sanayi devriminin başlangıcından 1970'li yıllara kadar dünyada, sanayileşme sürecinde büyük işletme görüşü hakim olmuş ancak dünya ekonomisinde ve çevresel koşullarda meydana gelen hızlı değişimler bu görüşün terk edilmesine neden olmuştur. Bu döneme kadar ölçek ekonomisi ile faaliyet gösteren büyük işletmeler rekabet gücünü kaybeden dinazorlar olarak algılanmaya başlamış, bunun yanı sıra sürekli dalgalanan müşteri talepleri, küreselleşme, baş döndürücü teknolojik gelişmeler ve hızlanan uluslararası rekabet ortamında işletmeler, esnek çalışma sistemlerine daha çok gereksinim duymaya başlamışlardır (Harrison, 1994; ss. 145-146).

Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler tüketici tercihlerine daha esnek yaklaştıkları, yeniliklere daha yatkın oldukları ve çalışanlarıyla daha yakın ilişki içinde olduklarından değişme hızlı bir şekilde uyum sağlayabilmekte ve ekonomiye canlılık kazandırmaktadırlar

(Bağrıaçık, 1991, s.139). Küçük ve orta ölçekli işletmeler yenilik kapasiteleri sayesinde ekonomik değişmeyi sağlama ve gelecekteki pazar gereksinimlerini karşılamada ana kaynak rolünü üstlenirler (TESK, 1988, s.14).

Özellikle son 10 yılda zengin gelenekleri olan büyük firmaların çöküşü, merkezden uzaklaşma, esneklik eğilimi ile manevra ve değişme kabiliyetinin artışı, piyasa ekonomisindeki krizlerin çözümü için KOBİ'lere olan ilgiyi daha da artırmıştır (Ekin, 1996, s.70).

2.8.1.3. Gelişme

Küçük işletmeler, yeni fikirlerin ve dahilerin yeşerip serpilmesi için ideal ortamlardır. İşletmelerin değişik şekillerde karşı karşıya kaldıkları krizler yeni fikirleri deneme riskini göz almayı gerektirir (Mattar, 1992, s.100). KOBİ'lerin sahip olduğu bu yenilik yapma potansiyelleri onların yeni gereksinimleri karşılama ve yeni pazarlar açma gibi yetenekleri ile bütünleştğinde gelişme için oldukça önemli bir güç haline gelmektedirler.

Küçük işletmeler, girişim özgürlüğünün yanı sıra girişim kapasiteleri ve kolayca uyum sağlayabilme özellikleri sayesinde teknolojik gelişmeleri izler hatta bir anlamda yeniliklerin denendiği laboratuvar işlevi görürler. Esnek yapıları sayesinde büyük teknolojik sıçramalarda, yeni teknolojiye geçişte, toplumda taleplerde meydana gelen değişimler sonucu ortaya çıkan sorunların çözümünde ve büyük ekonomik buhran dönemlerindeki krizin atlatılmasında önemli görevler yüklenirler.

Tüm önemlerine karşın KOBİ'ler hem dünyada hem de ülkemizde pek çok sorunla karşı karşıya bulunmaktadır. KOBİ'lerin ekonomiye istenilen dinamizmi kazandırabilmesi için rasyonel bir şekilde büyümeleri gerekir. Thompson, küçük işletmelerin rasyonel büyüyebilmeleri için beş öneride bulunmuştur. Bu öneriler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Thompson, 1993, s.33).

1. Yeni ve ayrıntılı bir işletme planı hazırlamak,
2. Mali danışmanlar aracılığıyla nakit akışını yakından incelemek,
3. Kapasite artışlarını karşılamak için yeterli işgücüne sahip olduğundan emin olmak,
4. Objektif düşünceye sahip olabilmek için danışmanlık hizmetlerinden faydalanmak,
5. Hızlı bir şekilde büyümek ve daha temkinli ve ölçülü davranmaktır

Ülkemizde küçük ve orta büyüklükteki işletmeler bir dönüşüm süreci yaşamaktadırlar. Bu dönüm süreci ile, geleneksel çizgide üretim yapan, yalnız yerel pazarlara yönelik faaliyet gösteren, büyümekten çekinen, demode teknoloji kullanan ve serbest rekabetten kaçınan klasik küçük ve orta büyüklükteki işletmecilik anlayışı tüm yapısal ve fonksiyonel alanlarda yeniliklere açık, bilgiye ve bilgilenmeye önem veren, pazarı küresel olarak algılayan, rekabeti olmazsa olmaz sayan bir küçük ve orta büyüklükte işletmecilik felsefesine dönüşmektedir.

Bu dönüşümü gerçekleştirmiş bir küçük ve orta büyüklükte işletmeler sistemi, Türkiye özelinde toplumsal barışın, ekonomik dinamizmin ve siyasal istikrarın kaçınılmaz koşuludur.

2.9. KOBİ'LERİN AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

2.9.1. KOBİ'LERİN AVANTAJLARI:

Günümüz koşullarında

- işveren ve işçi tipi değişmekte
- toplumların sanayi toplumuna özgü, emek sermaye şeklindeki ikili yapısı yerine girişimciler toplumu denilen bir makro yapıya bırakmaktadır.
- Diğer yandan rekabetin yaygınlaştığı ve yoğunlaştığı dünyamızda iş ahlakı kavramı ön plana çıkmaktadır. Ekonomi ahlaki altyapının çok önemli olduğu bir yaşam boyutu olarak algılanmaya ve kabul görmeye başlamaktadır.
- Kalite rekabet sürecinin olmaz ise olmaz şartıdır. Müşteri odağında bir mükemmelleştirme olarak algılanmaktadır (Müftüoğlu, 1998; 76).

Kıyaslamalı üstünlükler yerini rekabet üstünlüğüne bırakmaktadır. Rekabet gücünü arttıran firmalar ön plana çıkmaktadır.

Tüm bu dinamik ve değişimler KOBİ'lerin ekonomik kalkınmadaki önemli rolünü ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda KOBİ'lerin ülke ekonomisine katkıları ve avantajlı durumları şöyledir:

- KOBİ'ler kaynak kullanım etkinliğini sağlamakta ve ülke kaynaklarının verimli bir şekilde kullanılmasına önemli derecede katkı sağlamaktadır.
- Bölgeler arası dengelerin oluşturulmasında önemli derecede yarar sağlarlar ve temel taşı görevi görürler , ayrıca kişisel gelire katkıları da gözardı edilemeyecek kadar fazladır. Örneğin KOBİ'lerin yeterince desteklenmesi durumunda bir sanayi bölgesi olan Marmara ile Güney Doğu Anadolu bölgesi arasında bir denge oluştururlar.
- Üretim ve sanayileşmenin tüm ülkeye yayılmasını sağlarlar.
- Hayat standartlarının yükseltilmesine önemli ölçülerde yardımcı olurlar.
- KOBİ'ler bir yandan kendi başlarına büyüklerle rekabet içinde nihai ürün ve hizmet üretmek suretiyle ekonomik kalkınmaya katkıda bulunurken; diğer yandan da büyük işletmelerin kullandıkları veya yarı mamul girdileri üreterek onların gelişimini tamamlayarak ve destekleyerek katkıda bulunurlar. Böylece ekonomilerde bir yan sanayi oluşturarak büyük işletmelerle bir ortak yaşam kurarlar. Ülkemizde olduğu kadar hemen hemen tüm dünya ülkelerinde KOBİ'ler; sayısal miktar, istihdam hacmi, üretim değeri, gelişmeye olan katkıları, mülkiyetin tabana yayılması, ekonomik açıdan serbest rekabete dayalı piyasa ekonomisinin ve sosyal bakımdan toplumsal istikrarın temel unsurudur:
- Ülkedeki toplam istihdam oranının yükseltilmesine ve refah seviyesinin artmasına yardımcı olurlar.
- Düşük yatırım maliyetleri ile yeni istihdam imkanı oluştururlar.
- Ülke içindeki tekelliliği önlerler.
- Daha az yatırım ile daha çok üretim ve ürün çeşitliliği sağlamaktadırlar.
- Yapıları itibarı ile ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenmektedirler.
- Talep değişikliğine ve çeşitliliğine daha çabuk uyum sağlamaktadırlar.
- Gelir dağılımındaki çarpıklıkları asgariye indirmektedirler.
- Ferdi tasarrufları teşvik eder yönlendirir ve hareketlendirirler.
- Demokratik toplumun ve liberal ekonominin ana sigortalarından biridirler.

- Büyüklere oranla müşteri ve personel ile daha informal ilişkilerde bulunmaktadır (Çolakoğlu, 2002 ; 101-103).

2.9.2. KOBİ'LERİN DEZAVANTAJLARI:

KOBİ'lerin dezavantajlarını şu şekilde sıralayabiliriz :

- Profesyonel yönetici sağlayamamak:

Küçük işletmelerin fonksiyonel yönetim biçimine sahip olabilme olanakları oldukça sınırlıdır.konularında uzmanlaşmış yöneticilerin bulunamaması çoğu küçük işletmelerin ortak niteliğidir. Bu nitelik onların yönetimlerinde çok önemli bir sorun oluşturur. Başlangıçta işletmeler işletme fonksiyonlarına ilişkin tüm görevleri yardımcıya ihtiyaç duymadan yerine getirebilirler. Ancak büyümeyle birlikte, girişimci tek başına bu görevleri yerine getiremez veya getirmede güçlüklerle karşılaşır.

- Gerekli kapitali sağlayamamak

KOBİ'ler uzun süreli yatırım kapitali sağlamak konusunda güçlüklerle karşılaşır. Bunun yanında küçük miktardaki krediyi düşük faizle karşılayamazlar. Yada krediye en çok ihtiyaç duydukları zamanda kredi iptali olur.

Bunların yanı sıra küçük işletmeler pazardaki ilk yıllarında yeterli sermayeye sahip olmadıklarından riskleri karşılayabilmek amacı ile gerekli fonları ayırabilme olanaklarını da pek bulamazlar (Özgener, 2000; 38).

- Yeterli işgücü sağlayamamak

Yetenekli ve kalifiye işgücü sağlamak işletmelerin en önemli sorunlarından birisidir. Değişik faktörler onların personel sağlamada karşılaştıkları güçlüklerde

etkili olur. Büyük işletmelerin ödedikleri ücrete ve sosyal haklara eşit bir geliri küçük işletmeler genellikle sağlayamaz. Büyük işletmelerde çalışanların sağladığı güven ve prestij kişilerin bu tür işletmelerde çalışmayı tercih etmelerine neden olmaktadır.

- Ekonomik yaşamı düzenleyen kanunlar

Asgari ücrete, çalışma saatlerine, işçi sağlığına çevre kirliliğine ilişkin kanunlar kimi zaman KOBİ'ler açısından önemli sorunlar oluşturabilmektedir. Ücretlilerin vergi stopajını, sigorta primlerini toplamak, bu konuda gerekli belgeleri düzenlemek, belirli aralarla primler, vergi stopajları ve katma değer vergisine ilişkin belgeleri ilgili kurumlara iletmek amacıyla yapılan giderler, büyüklere oranla daha fazla olabilmektedir.

Öte yandan sendikaların büyük küçük ayrımı yapmadan aynı iş kolunda çalışan tüm işletmelerden aynı ücret artışını ve sosyal hakları istemeleri KOBİ'leri zor durumda bırakmaktadır.

- Vergi kanunları ve vergilendirme sistemi

KOBİ'ler finansman konusunda genellikle kişisel birikimlerine, aile bireylerine ve yakın dostlarına bağımlı olduklarından vergiler ve vergilendirme sistemi önemli bir role sahiptir. Onlar lehine kimi hükümleri içermesine karşın vergi kanunları ve vergiler KOBİ'ler için önemli bir sorun niteliğindedir.

- Araştırma ve geliştirme olanaklarının kısıtlı olması

KOBİ'ler araştırma ve geliştirme konusunda büyüklere oranla önemli dezavantajlara sahiptir. Araştırma ve geliştirme önemli harcamaları ve uzmanlaşmış personeli gerektirmektedir. Öncelikle bu konuya ilişkin kaynak ayıramayacakları gibi bu iş için gerekli olan personeli istihdam edebilme olanaklarını da pek bulamazlar.

Ar-Ge olanaklarına sahip olan işletmeler karşısında küçük işletmelerin rekabet gücü azalacaktır.

Bu konuda izlenebilecek en akılcı yol, birkaç küçük işletmenin bir araya gelerek ortak bir Ar-Ge merkezi oluşturmaları olabilir. Devlet kendi Ar-Ge merkezlerinin kimlerini belli bir ücret karşılığında KOBİ'lerin kullanımına açarak soruna bir miktar çözüm bulabilir.

- Ayrıcalıklı davranışlar

KOBİ'lerin dezavantajlarından biri de geniş çıkar gruplarına ve monopolitik davranışlara karşı mücadele edebilecek güce sahip olmamalarıdır. Aynı şekilde KOBİ'ler girişimcilerinin sendikalarla ve devlet kurumlarıyla olan ilişkilerinde ve isteklerinin çoğunda genelde etkisiz kaldıkları, için güçlüklerle karşılaşmaktadırlar.

Öte yandan ekonomik birliklerin pazarda yarattıkları haksız rekabete KOBİ'ler pek direniş gösteremezler. Onun içindir ki günümüzde birçok ülkede ekonomik birliklerin (kartel, tröst) çalışmalarını kontrol altında tutabilmek amacıyla yasalar oluşmaktadır.

- Risk altında çalışmak

Risk tüm işletmeler için söz konusu olmalarına rağmen küçük işletmelerde daha çoktur. büyükler genellikle devamlı veya öngörülebilir talebe sahip olan malların üretimini veya dağıtımını gerçekleştirirler. Böylece, küçük işletmeler talebi az veya değişebilir nitelik gösteren mamuller üzerinde çalışmak zorunda kalırlar.

- Fiyat rekabeti

Birçok iş kolunda özellikle sanayi sektöründeki iş kollarında KOBİ'lerin birim maliyetleri büyük rakiplerine oranla daha yüksektir.

Sanayi işletmelerinde daha ayrıntılı iş bölümüne gidildikçe emeğin verimi artmakta buna bağlı olarak ta birim işçilik giderleri azalmaktadır. Makinalaşma ve ayrıntılı işbölümü ise daha çok yığın üretime özgü bir niteliktir. Bunun yanısıra yığın üretimde bulunan işletmeler büyük miktarlarda alımlarda bulunduklarından daha kaliteli materyali daha düşük fiyatla satın alabilmektedirler. Bu durum materyalin verimin arttırdığı gibi birim maliyet giderlerini de azaltmaktadır.

Öte yandan büyük işletmeler finansman giderleri açısından önemli bir avantaja sahiptirler. Büyük işletmeler büyük miktarlarda kredi alımında bulunabilirler ve bu kredileri daha uygun koşullarda sağlayabilmektedirler (Çelik, 1998; 15-16).

- İnovasyon sorunları

Bütün Dünya ekonomilerinde inovasyon, yani pazarlanabilir veya geliştirilmiş yeni Ürün, yeni üretim ve yönetim yöntemleri için, yeni teknolojiler geliştirebilme yeteneği ile yenilikçi ve yaratıcı bir girişimcilik, rekabet üstünlüğünün tek anahtarı haline gelmiştir. Diğer taraftan, OECD ülkelerinin pek çoğunda, istihdamın % 60-70' ini (bazılarında daha da fazlasını) oluşturan KOBİ'lerin ancak %30-60' ı inovatif olarak tanımlanan yenilikçi ve yaratıcı girişimci karakterindedir. Bu yenilikçi ve yaratıcı girişimci KOBİ'lerin de yalnızca %10'u teknoloji tabanlıdır. Bütün KOBİ'lerin %10-30' unu ise 5 yaşından küçük firmalar oluşturmaktadır. Bu gerçekler dolayısıyla ki, ülkelerin inovasyon politikalarında KOBİ'lere büyük bir ağırlık verilmektedir. Ancak, yenilikçi ve yaratıcı girişimcilik (inovatif) faaliyetlerin ana kaynağının bilim ve teknolojiadaki gelişmeler olduğunu ve özellikle de günümüzde, bilim ve teknolojinin bu tür faaliyetlerin rolünün giderek arttığını biliyoruz. Bu nedenledir ki, bir ülke için asıl olan, bilimsel ve teknolojik araştırmalar sonucu ortaya konan bulguları, pazarlanabilir yada toplumun yararına sunulabilir yeni yada daha gelişkin bir ürün, üretim yöntemi, sistem yada hizmete dönüştürebilme yeteneğinin kazanılmasıdır. Bu nedenle, inovasyon politikalarında "bilim ve teknolojiyi ekonomik ve toplumsal bir faydaya dönüştürebilme yeteneğinin kazanılması" temel alınır. KOBİ'lere de, bu yeteneğin kazandırılması ana hedeftir.

Kısaca, bütün ülkelerde uygulanmakta olan KOBİ politikalarının ana hedefi, bunların teknoloji ve inovasyon yeteneklerinin artırılmasıdır (Özkan, 2003; 36-40).

İşaret edilen hedefe ulaşılabilmesi için, KOBİ'lerin sorunlarını bir bütün olarak ele almak ve bu sorunlar için yine sistemik bir bütünlük içinde çözüm bulmak gerekir. Aslında bütün ülkelerdeki KOBİ'ler benzer sorunları yaşamaktadır. Bu sorunları dört bölümde toplayabiliriz :

1. KOBİ'lerin, girişimcilik ve inovasyon kültürü ile teknoloji yönetim becerisi kazanmaları için desteklenmeleri gerekir. İşletme ölçeklerinin küçüklüğü nedeniyle. ihtiyaç duydukları kritik bazı hizmetleri de kendileri üretebilme gücüne genellikle sahip değillerdir (ürettiği ürünü geliştirmek isteyen, bu konu da yeni bir fikri yakalayan bir KOBİ, ihtiyaç duyacağı ekonomik-teknolojik fizibilite çalışmasını, pazar araştırmasını. teknolojik araştırma-geliştirme ve tasarım faaliyetini, teknolojik açıdan yeterli olmadığı yada kendi işletme ölçeği açısından ekonomik olmayacağı için, kendi bünyesinde yürütemeyecektir). Bu tür hizmetlerde mutlak olarak dış kaynakları kullanmak zorundadırlar.

2. Finansman kaynağı bulmakta sıkıntı çekerler: çünkü, çoğu kez, karşılık gösterebilecekleri bir teminata sahip değillerdir.

3. KOBİ'lere iş ortamı, uymak zorunda oldukları mevzuat karmaşık gelir. Ölçekleri dolayısıyla, pek çok idari, hukuki, ticari işlemi yerine getirmekte zorlanırlar. İş münasebetlerini elektronik ortama (e-ticaret vb.) taşımakta olan

- KOBİ'lerin ulusal ve küresel ölçekteki inovasyon ağlarına erişimleri kolaylaştırılmalı ve kamunun ARGE programları ile tedarik sözleşmelerine katılmaları teşvik edilmeli.

- Enformasyon alış verişinin, bilginin kullanılmasının ve politika geliştirmenin bir aracı olarak, kamu-özel sektör ortaklıkları ve bu iki sektör arasındaki siyasi ve toplumsal diyalog yerel ve kurumsal aktörleri de içine alacak biçimde güçlendirilmeli.

- Bilgiye dayalı ekonominin nimetlerinden yararlanabilmeleri için, KOBİ'lerin, yeni teknolojilere erişebilmeleri sağlanmalı ve yeni teknoloji geliştirme sürecine katılmalarını destekleyecek bir ortam yaratılmalı.

- KOBİ'lerin, Enformasyon Toplumu, Internet kullanımı ve elektronik ticaretin, kendilerine ne gibi yararlar sağlayacağı konusunda, çok daha fazla bilgi sahibi olabilmeleri için:

i) Elektronik ticarete ilişkin tehditler konusundaki bilgilerin yayılması teşvik edilmeli,

ii) Yasalardaki, kağıt ortamında yürütülen ticari işlemlere göre düzenlenmiş, ancak elektronik ortamda yürütülecek işlemler için engel teşkil eden, hükümler ve yeni firmaların Kurulup geliştirilmesindeki idari engeller kaldırılmalı,

iii) Yüksek kalitede bir şebeke altyapısı kurulabilmeli,

iv) KOBİ'lerin kamu idaresiyle olan işlemlerde, Internet'ten yararlanmaları sağlanmalı ve kamu tedariki ile ilgili işlemlerde, elektronik ortamdan yararlanılması, KOBİ'lere de eşit erişim sağlanacak biçimde geliştirilmeli,

Sanayi toplumları teknolojiye hızlı değişimlere enformasyon (bilgi) toplumuna dönüşmekte : bilim ve teknoloji ekonomilerin ana motoru, başlıca yönlendiricisi haline gelmektedir. Bilim ve teknolojiye egemen ülkeler, uluslararası alanda rekabet gücünde mutlak bir üstünlük sağlamaktadırlar.

Ülkemizde son yıllarda Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'nun yaptığı çalışmalar, Bakanlığımızın ve KOSGEB' in KOBİ'lere dönük destekleri, PATENT ENSTİTÜSÜ çalışmaları, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlıklarının AR-GE ve Teknoloji Geliştirmeye yönelik sağladığı ve TUBİTAK ile Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı (TTGV) tarafından uygulanan programlar, uluslararası düzeyde tartışılan KOBİ politikaları için oluşturulması gereken Devlet Politikamız için başlangıç niteliğinde olup, çok hızlı geliştirilmesi gerekmektedir.

Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'nun gündeminde yer alan;

- Ulusal Enformasyon Alt Yapısının kurulması,

- Elektronik Ticaretin yaygınlaştırılması,

- Risk Sermayesi Yatırım Ortaklıklarının
- Kamu Tedarik Politikasının yeniden düzenlenmesi
- Teknoloji Geliştirme Bölgelerinin kurulması,
- Yenilikçi ve yaratıcı insan gücü ve girişimciliğin geliştirilmesi

gibi temellere oturtulacak bir inovasyon politikası ve stratejilerinin oluşturulması ve geliştirilmesiyle, ulusal ekonomimiz ve güvenliğimiz açısından kritik önemde olan teknoloji alanlarının belirlenmesi ve özellikle fikri mülkiyet hakları ile ilgili hukuki, mali ve ticari yasal alt yapımızın oluşturulması, başta siyasi otorite olmak üzere toplumun bütün kesimlerinin gündeminde öncelikle yer almalıdır (Çelik, 1998; 19-22).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜRESELLEŞMENİN KÜÇÜK VE ORTA BOY İŞLETMELER ÜZERİNE ETKİLERİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Küreselleşen ve hızla değişen bir dünyada ulusal ekonomiler için büyük öneme sahip olan KOBİ'lerin bu küreselleşme olgusu ile nasıl başa çıktığı, dış ticaret sorununu nasıl çözdükleri, küresel ve çok uluslu şirketlere karşı nasıl direndiği, küresel dünyaya ayak uydurmayan KOBİ'lerin ne tür sonuçlara katlanmak zorunda kaldıkları, küreselleşmenin KOBİ'ler üzerindeki avantaj ve dezavantajları, ve ayrıca küreselleşmenin KOBİ'ler üzerine etkisi konuları son derece önemlidir.

Bu anlamda üçüncü ve son bölümde, dünyada ve Türkiye'de küreselleşmenin KOBİ'ler üzerine etkilerine yönelik bir araştırma yer almaktadır. Söz konusu araştırma İzmir il merkezinde faaliyet gösteren işletmeleri hedef almıştır.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Küreselleşen ve değişimin artık fark edilemeyecek derecede bütünleşen dünyanın dışında kalmamak, sürekli büyüyen ve gelişen pazardan ya da dünya ticaretinden pay alabilmek için fırsat ve avantajlardan yararlanmak, ülkeler için öncelikli amaçlardan biri olmuştur. Küreselleşen dünya ile değişimde ve dış pazarlara açılmada “küçük ve orta boy işletmeler” her zaman ön plana çıkmaktadır.

KOBİ'ler ülke ekonomilerin hem yatırım hem de yüzde olarak büyük bir kısmını oluşturmaktadırlar. Bu yüzden onların göstereceği performans ülke ekonomilerinin yönünü belirlemektedir.

3.2. Araştırmanın Kapsamı

Bu araştırmanın ana kütesini, İzmir il merkezinde faaliyet gösteren işletmeler oluşturmaktadır. GIDA ÇARŞISI'nda faaliyet gösteren ve İZTO'ya (İzmir Ticaret Odası) kayıtlı, çalışan sayısı 1-249 arasında değişen işletmeler hedef alınmıştır

(araştırmada çalışan sayısı baz alınmıştır). Söz konusu işletmelere gerek mail yoluyla, gerekse ziyaret edilmek suretiyle anketler ulaştırılmıştır. Örnek kütle, bu işletmeler içinden ankete yanıt veren (25 tane mail ve 55 tane ziyaret yoluyla) 80 işletmeyi kapsamaktadır.

3.3. Araştırmanın Metodolojisi

Araştırmanın Yöntemi : Bu araştırmanın , küreselleşmenin KOBİ'ler üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini ortaya çıkarmasından ve İzmir'deki KOBİ'lerin ucuz Çin malları konusundaki endişelerini tespit etmeyi amaçlamasından ötürü, betimleyici ve keşifsel özellikte bir araştırma olduğu söylenebilir.

Bu araştırmada denekler arasında;

- İzmir'de faaliyet göstermeleri,
- 1-249 arasında çalışana sahip olmaları

gibi bir takım benzerliklerin olmasına önem verilmiştir. Dolayısıyla, bu araştırmada Benzer Denekler Yöntemi'nin (Survey Araştırması Yöntemi) kullanıldığı söylenebilir.

Veri Toplama Teknikleri ve Analiz Yöntemi : Bu araştırmada veri toplama tekniği, esas olarak anket tekniğidir. Hazırlanan anket çoğaltılarak, söz konusu işletmelere ziyaret edilerek ve mail yoluyla ulaştırılmıştır. Ziyaret edilen işletmelere, anket yanıtlanırken birtakım sorular da sorularak, daha fazla bilgi alınmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla, anket tekniği yanında, ikinci veri toplama tekniği olarak görüşme tekniğinin de kullanıldığı söylenebilir. Veri kaynağı olarak, işletme sahipleri seçilmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen verilerin değerlendirilmesinde, araştırmanın amacına (durum tespiti) uygun olarak basit yüzde yöntemi kullanılmıştır.

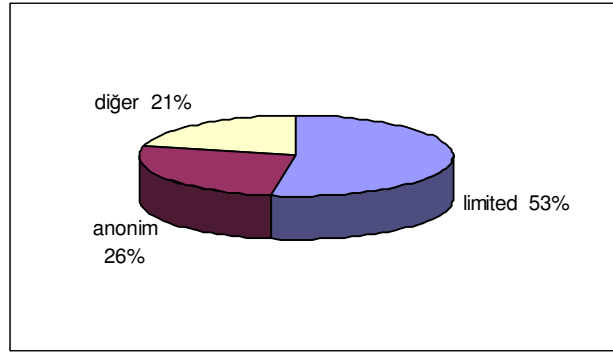
3.4. Araştırmanın Bulguları

Anket çalışması sonucunda elde edilen veriler, tablolar haline dönüştürülerek aşağıda sunulmuştur.

Anket 1. Soru : İşletmenizin Hukuki Statüsü Nedir?

İşletmenizin Hukuki Statüsü	İşletme Sayısı	Frekans (%)
Limited Şirket	42	52,5
Anonim Şirket	21	26,3
Diğer	17	21,2
TOPLAM	80	100

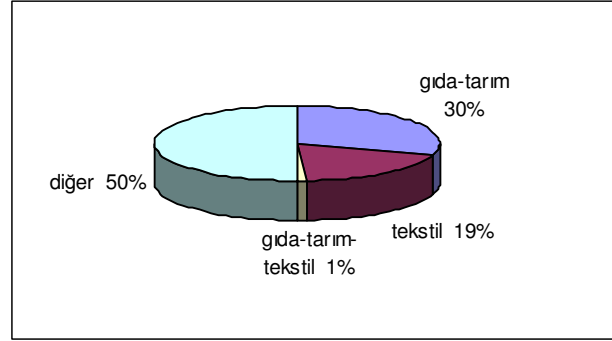
Anketin 1. sorusuna verilen yanıtlara bakıldığında, ankete yanıt veren işletmelerin %52.5'i Limited Şirketi, %26.3'ü Anonim Şirketi'dir. Diğer seçeneğini işaretleyen işletme sayısı ise, %21,2'dir; bu oranın kapsadığı işletmelerin Şahıs Şirketi olduğunu söylemek mümkündür.

Anket 2. Soru : İşletmenizin Faaliyet Gösterdiği Sektör Hangisidir?

İşletmenizin Faaliyet Gösterdiği Sektör	İşletme Sayısı	Frekans (%)
Gıda ve Tarım	24	30
Tekstil	15	18,8
Gıda, Tarım ve Tekstil	1	1,2
Diğer	40	50
TOPLAM	80	100

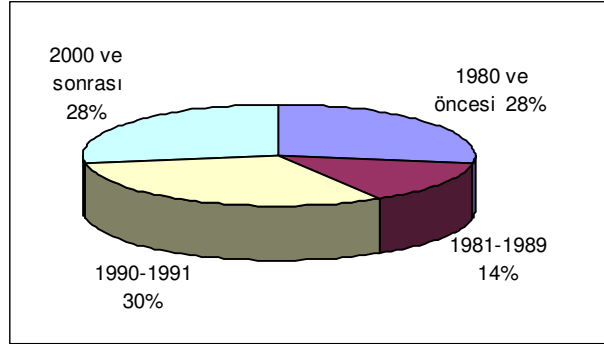
Ankete yanıt veren işletmelerin yarısı %50'i diğer seçeneğini işaretlemiştir. Bu oranı plastik, cam, seramik, kimya, makine, ziraat aletleri vb ürünlerin ticaretini yapan işletmeler oluşturmaktadır.

Anket 3. Soru : İşletmeniz Ne Zaman Kuruldu?

İşletmenizin Kuruluş Tarihi	İşletme Sayısı	Frekans (%)
1980 ve Öncesi	22	27,5
1981 – 1989	11	13,8
1990 – 1999	25	31,2
2000 ve Sonrası	22	27,5
TOPLAM	80	100

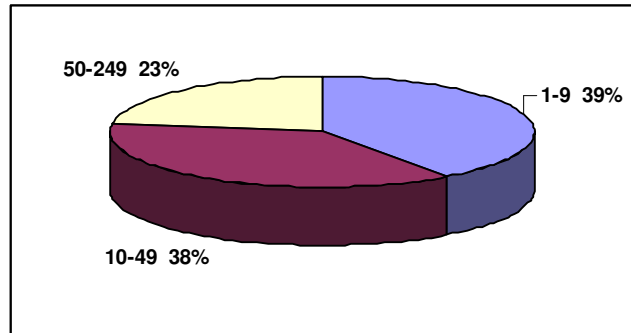
Ankete cevap veren işletmelerin %31.2'i 1990-1999 yılları arasında, %27.5'i ise 2000 yılı ve sonrasında kurulmuştur. Görüldüğü gibi İzmir'deki işletmelerin büyük çoğunluğu 1990 yılından sonra kurulmuştur.

Anket 4. Soru : İşletmenizde Kaç Kişi Çalışmaktadır?

İşletmenizdeki Çalışan Sayısı	İşletme Sayısı	Frekans (%)
1 – 9	32	40
10 – 49	30	37,5
50 – 249	18	22,5
TOPLAM	80	100

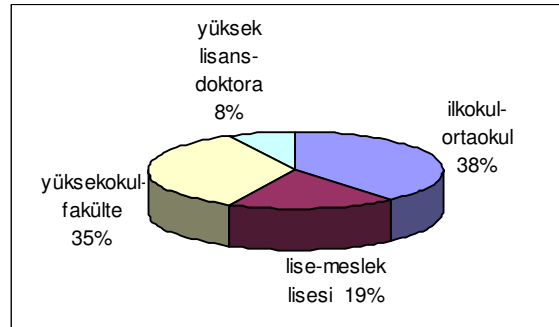
Ankete yanıt veren işletmelerin %40'ı mikro boyutlu, %37.5'i küçük boyutlu, %22.5'i ise orta boyutlu işletmelerdir. Küçük işletmelerin sayısının daha fazla olması İzmir'deki KOBİ'ler arasında küçük işletmelerin anahtar konumunda olduğunu göstermektedir.

Anket 5. Soru : Eğitim Düzeyiniz Nedir?

İşletme Sahibinin Eğitim Düzeyi	İşletme Sayısı	Frekans (%)
İlkokul – Ortaokul	31	38,8
Lise – Meslek Lisesi	15	18,7
Yüksekokul – Fakülte	28	35
Yüksek Lisans – Doktora	6	7,5
TOPLAM	80	100

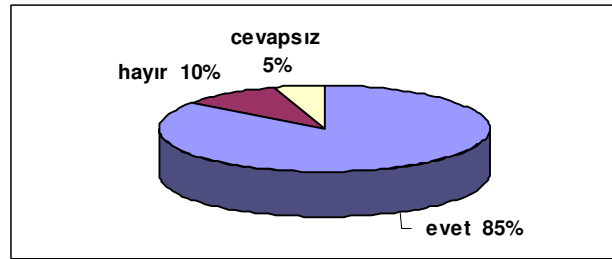
Ankete yanıt veren işletme sahiplerinin %38.8'i İlkokul-Ortaokul mezunu, %35'i Yüksekokul-Fakülte mezunudur. Yüksek Lisans-Doktora yapanların sayısı ise, sadece 6'dır. %35 oranı Yüksekokul-Fakülte mezunlarının iş kurma fikrine daha sıcak baktıklarını göstermektedir. Onu takiben %38.8'lik oranla İlkokul-Ortaokul mezunlarının babadan kalma mesleği sürdürdükleri söylenebilir. Yüksek-Lisans-Doktora mezunlarının sayısının sadece 6 olması ise, söz konusu eğitim düzeyine sahip insanların iş kurma yerine, akademik kariyere yöneldikleri konusunda bir kanıt olabilir.

Anket 6. Soru : KOBİ Ne Demektir Biliyor Musunuz?

KOBİ Ne Demektir Biliyor Musunuz	İşletme Sayısı	Frekans (%)
Evet	68	85
Hayır	8	10
Cevapsız	4	5
TOPLAM	80	100

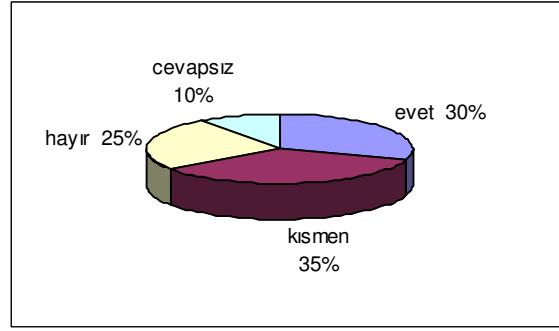
Ankete katılan işletme sahiplerinin büyük çoğunluğu (%85) işlettikleri şirketlerinin ne olduğundan haberdardır, ama 8 tanesi KOBİ'nin ne olduğunu bilmiyor. İlginç olan bir şey var ki İZTO'ya kayıtlı olsalar bile işletmelerinin nasıl bir kategoriye ait olduğundan habersiz olanlar da vardır.

Anket 7. Soru : KOBİ'lerin Ülke Ekonomisi İçin Yönlendirici Olduğunu Biliyor Musunuz?

KOBİ'ler Ülke Ekonomisi İçin Yönlendiricidir	İşletme Sayısı	Frekans (%)
Evet	24	30
Kısmen	28	35
Hayır	20	25
Cevapsız	8	10
TOPLAM	80	100

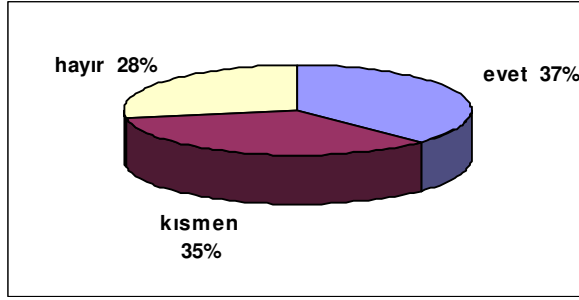
Ankete yanıt veren işletmelerin %30'u KOBİ'lerin ülke ekonomisi için önemli bir yere sahip olduğunu ve yönlendirdiğini düşünüyorlar. Bunun tam olarak böyle olmadığını düşünen ve kısmen bu görüşe katılan işletmelerin sayısı 28, yüzdesi ise %35'dir. Deneklerin % 10'u ise KOBİ'lerin ekonomideki yönlendirici gücüne inanmadığını söylüyor.

Anket 8. Soru : İşletmeniz Olarak Dış Ticaret Yapıyor Musunuz?

İşletmenin Dış Ticaret Yapması	İşletme Sayısı	Frekans (%)
Evet	30	37,5
Kısmen	36	45
Hayır	14	17,5
TOPLAM	80	100

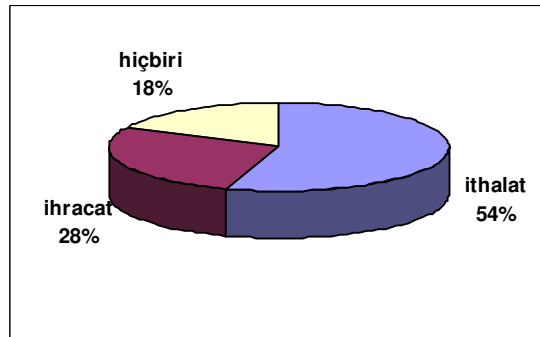
Ankete yanıt veren işletmelerin % 37.5'i dış ticaret yapmaktadır. %45 gibi önemli bir yüzde oluşturan işletmeler ise kısmen dış ticaret ile ilgilendiklerini, genelde yerel ticaret ile uğraştıklarını belirtmişlerdir. Ankete katılan işletmelerin 14 tanesi ise dış ticaret yapmadıklarını vurgulamışlardır.

Anket 9. Soru : İthalat Mı Yapıyorsunuz Yoksa İhracat Mı?

İthalat Mı Yoksa İhracat Mı	İşletme Sayısı	Frekans (%)
İthalat	44	55
İhracat	22	27,5
Hiçbiri	14	17,5
TOPLAM	80	100

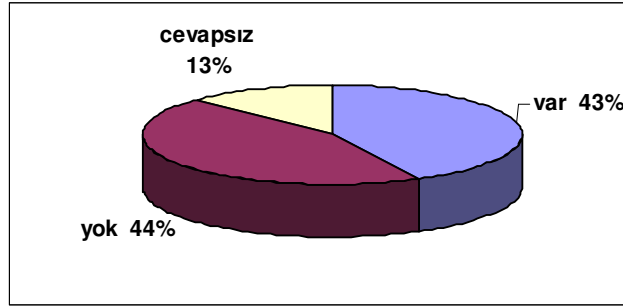
Ankete yanıt veren işletmelerin 44 tanesi (%55) ithalat yapıyor. %27.5'i ihracat yapmakta, 14 tanesi (%17.5) ise dış ticaret yapmamaktadır.

Anket 10. Soru : Uzak Doğu Ülkelerinden Çin İle Ticari İlişkiniz Var Mı?

Uzak Doğu Ülkelerinden ÇİN İle Ticari İlişki	İşletme Sayısı	Frekans (%)
Var	34	42,5
Yok	36	45
Cevapsız	10	12,5
TOPLAM	80	100

Ankete yanıt veren işletmelerden sadece 34 tanesi (%42.5) Çin ile ticari ilişkiler içinde olduğunu söylemiştir. Deneklerin %45'i Çin ile her hangi bir ticari ilişkide olmadığını vurgulamaktadır. Bu anket sorusunu cevapsız bırakanların sayısı ise 10'dur.

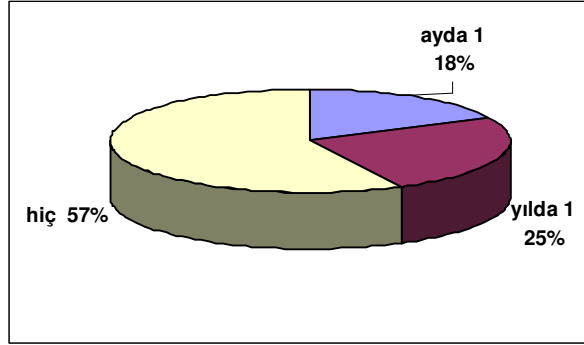

Anket 11. Soru : Çin İle Ne Sıklıkta Ticaret Gerçekleştiriyorsunuz?

Çin İle Ticaret Sıklığı	İşletme Sayısı	Frekans (%)
Ayda 1	14	17,5
Yılda 1	20	25
Hiç	46	57,5
TOPLAM	80	100

Deneklerin % 17.5'i Çin ile ayda bir kez ticaret yaptıklarını açıklamıştır. Bunların hepsi (14) ithalat üzerine olan ticarettir. Dış ticaret konusunda riskten

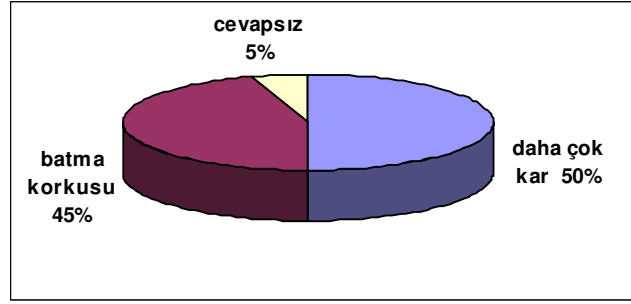
kaçınan ve pek sıcak ilişkiler içine girmek istemeyen 20 işletme ise yılda ancak 1 kez Çin ile ticari anlamda bağlantı kurduklarını belirtmişlerdir.

Anket 12. Soru : Neden Dış Ticaret Yapma İhtiyacı Duydunuz?

Dış Ticaret Yapma Sebebi	İşletme Sayısı	Frekans (%)
Daha Çok Kar	40	50
Batma Korkusu	36	45
Cevapsız	4	5
TOPLAM	80	100

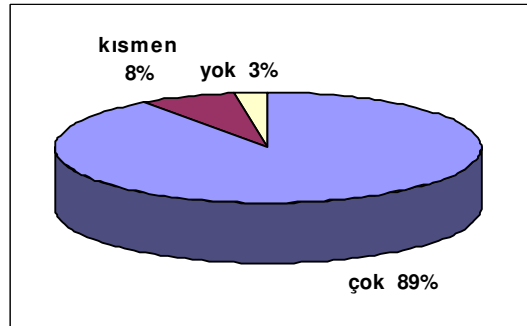
Dış ticaret yapma nedenlerinin daha çok kar yapmak, yani kar maksimizasyonu olduğunu açıklayan işletmeler ankete yanıt veren işletmelerin yarısını (%50) oluşturmaktadır. Ekonomik krizler sırasında yerel ticaretin şirketleri ayakta tutmaya yetmediğini gören ve bu yüzden dış ticarete atılan işletmeler de % 45'i oluşturmaktadır. Batmamak için , işletmelerinin varlığını sürdürebilmesi için açık ekonomik ilişkilere de önem vermeye başlamışlardır.

Anket 13. Soru : Ekonomik Krizlerin Ticari İlişkilerinize Ne Kadar Zararı Var?

Ekonomik Krizlerin Ticari İlişkilere Zararı	İşletme Sayısı	Frekans (%)
Çok	72	90
Kısmen	6	7,5
Yok	2	2,5
TOPLAM	80	100

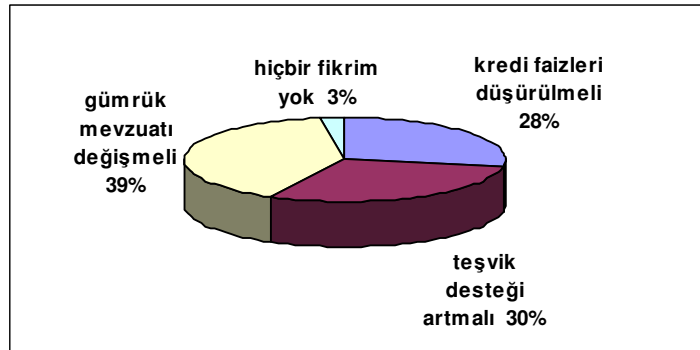
Ekonomik krizlerin ülke genelindeki KOBİ'lere ne kadar zarar verdiğini yada vereceğini tartışmanın lüzumu yoktur. Bu, zaten bilinen bir gerçektir. Sırf bu yüzden zarara uğrayıp da kapanan küçük işletmelerin sayısı çok fazladır. Ekonomik krizlerin ticari ilişkilere zararının inkar edilmez boyutlarda olduğunu söyleyen işletmeler %90 gibi büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. Ama ekonomik krizlerden pek fazla etkilenmeyen işletmeler de vardır (%7.5).

Anket 14. Soru : Dış Ülkelerle Daha İyi Ticaret Yapmak İçin Sizce Devlet Neler Yapmalıdır?

Dış Ticaret İçin Devlet Neler Yapmalı	İşletme Sayısı	Frekans (%)
Kredi Faizlerini Düşürmeli	22	27,5
Teşvik Desteklerini Artırmalı	24	30
Gümrük Mevzuatını Değiştirmeli	32	40
Hiçbir Fikrim Yok	2	2,5
TOPLAM	80	100

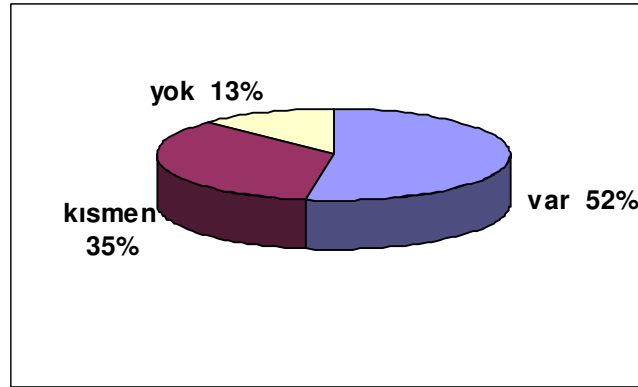
Ankete yanıt verenlerin % 40'ı görüldüğü gibi mevcut gümrük mevzuatından şikayetçidirler. Şu anda var olan Gümrük Mevzuatı ile dış ticaret yaparken zorlandıklarını ve bu yüzden mevzuatta değişiklik yapılmasının şart olduğu konusunda hemfikirdirler. Deneklerin % 27,5'i kredi faizlerinin düşürülmesini, %30'u ise teşvik desteklerinin artırılmasından yana. Bu knuda hiçbir fikir beyan etmeyen işletme sayısı 2.

Anket 15. Soru : Küreselleşme Hakkında Bilginiz Var Mı?

Küreselleşme Hakkında Bilgi	İşletme Sayısı	Frekans (%)
Var	42	52,5
Kısmen	28	35
Yok	10	12,5
TOPLAM	80	100

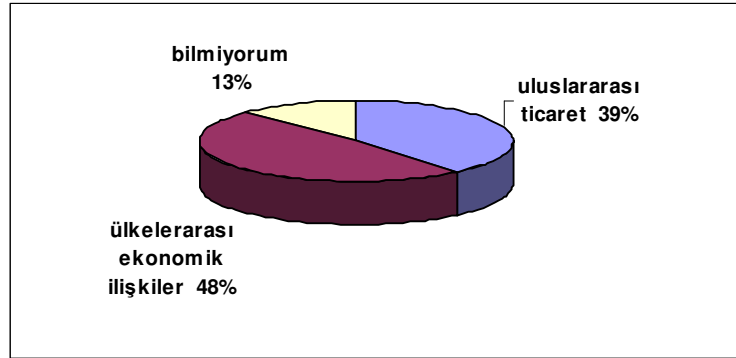
KOBİ'leri ilgilendiren bir konu da küreselleşmedir. Çok hızlı değişen bir dünyada yaşıyoruz ve KOBİ'ler de bu hıza ayak uydurmak zorundadırlar. Küreselleşme hakkında bilgiye sahip olduğunu söyleyen işletmelerin sayısı 42, yüzdesi %52.5'dir. Eğitim düzeyi sebebiyle bilgi eksikliği olan ve ekonomiyi takip etmeyen ve bu yüzden küreselleşme hakkında çok kısıtlı bilgiye sahip olan işletmeler de ankete katılan şirketlerin %35'ini oluşturmaktadır. Küreselleşmenin ne olduğunu bilmeyen işletmeler ise %12.5.

Anket 16. Soru : Peki Küreselleşme Derken Ne Anlıyorsunuz?

Küreselleşme Tam Olarak Nedir	İşletme Sayısı	Frekans (%)
Uluslararası Ticaret	31	38,8
Ülkeler arası Ekonomik İlişkiler	39	48,7
Bilmiyorum	10	12,5
TOPLAM	80	100

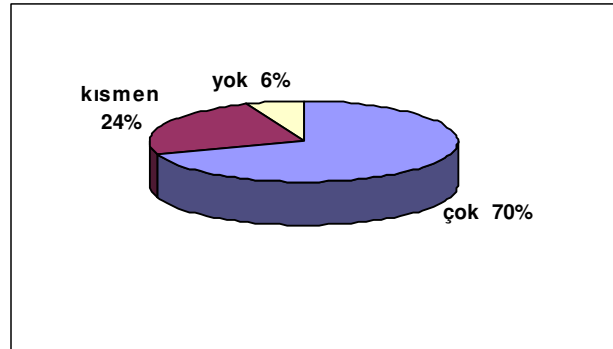
Küreselleşme, ülkeler arasında büyük bir artış gösteren ticaret akışı ile sermaye yatırımlarının gerçekleştiği açık bir uluslararası ekonomidir. Bu bağlamda kısaca ülkeler arası ekonomik ilişkilere cevap veren denekler doğru söylemiştir. Bunların da sayısı yaklaşık yarıya yakın, %48.7. Bu cevaba yakın olan ilk şıkkı işaretleyenlerin sayısı da 31 ve yüzdesi %38.8'dir. Küreselleşmenin tam olarak ne olduğunu bilmeyenler ise %12.5'i oluşturmaktadır.

Anket 17. Soru : Dışarıda Satılan Ucuz Çin Malları Sizin İşletmeniz Açısından Ne Kadar Tehlikelidir?

Ucuz Çin Mallarının İşletmelere Zararı	İşletme Sayısı	Frekans (%)
Çok	56	70
Kısmen	19	23,7
Yok	5	6,3
TOPLAM	80	100

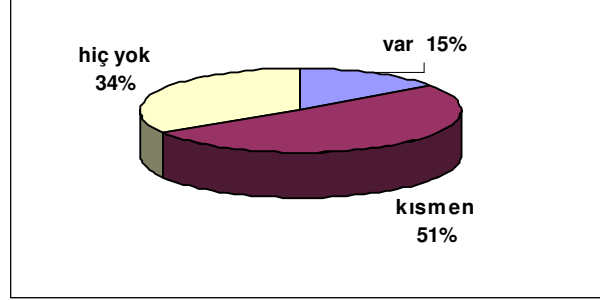
Anketi yanıtlayan işletmelerin %70'i ülke içinde rasgele yerlerde satılan ucuz Çin mallarının kendi şirketlerine zararının çok fazla olduğunu söylemektedir. %23.7'si ise işletmelerinin bunlardan kısmen etkilendiğini söylemektedir. Çin mallarının kendi firmalarını etkilemediğini belirten işletme sayısı 5 (%6.3).

Anket 18. Soru : Ucuz Çin Malları İle Rekabet Etme Gücünüz Var mı?

Ucuz Çin Malları İle Rekabet Gücü	İşletme Sayısı	Frekans (%)
Var	12	15
Kısmen	41	51,2
Hiç Yok	27	33,8
TOPLAM	80	100

İşletmelerin %15'i ucuz Çin malları ile rekabet etme güçlerinin olduğunu belirtmiş, %51.2'si kısmen mücadele edebileceklerini vurgulamışlardır. Rekabet gücünün hiç olmadığını savunanlar ise %33.8'dir.

Anket 19. Soru : Ucuz Çin Mallarının Ülkede Satışı Yasaklanmalı Mıdır?

Ucuz Çin Mallarının Satışı Yasaklanmalı	İşletme Sayısı	Frekans (%)
Kesinlikle Evet	64	80
Belli Bir Sınır Konmalı	12	15
Gerek Yok	4	5
TOPLAM	80	100

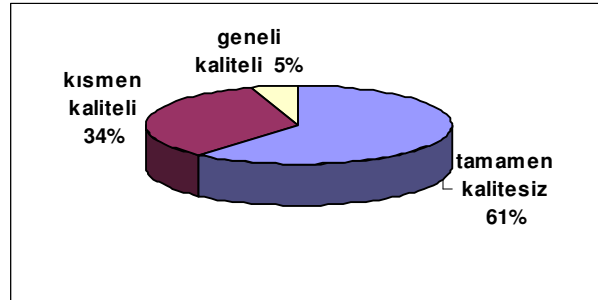
Bahsettiğimiz ürünlerin ülkede satışının yasaklanmasını isteyen işletme sayısı 64'dür ve çoğunluğu(%80) oluşturmaktadır. Bu ürünlere belli bir kota konmasını öngörenler ise %15'lerde seyretmektedir. Ankete yanıt veren işletme sahiplerinin %5'i böyle bir düzenlemeye yada yasağa ihtiyaç olmadığını belirtmiştir.

Anket 20. Soru : Ucuz Çin Malları Kaliteli Mi?

Ucuz Çin Mallarının Kaliteliliği	İşletme Sayısı	Frekans (%)
Tamamen Kalitesiz	49	61,2
Kısmen Kaliteli	27	33,8
Geneli Kaliteli	4	5
TOPLAM	80	100

Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi ülkemizde de satılan ucuz Çin mallarının kalitesiz olduğunu düşünen işletmeler ankete yanıt veren işletmelerin %61.2'ni oluşturmaktadır. Onlar Çin mallarının tamamen kaliteden yoksun olduğu görüşünde birleşmişlerdir. Çin mallarının kısmen de olsa kaliteye sahip olduğunu söyleyen işletmeler de %33.8'dir. Ne ilginç bir şey var ki 4 işletme sahibi bu malların genelini kaliteli olduğunu vurgulamaktadır.

Ankete katılan işletme sahiplerinin eğitim düzeyi ile anketin diğer ilişkin soruları birlikte değerlendirildiğinde aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

Eğitim Düzeyi İle KOBİ hakkındaki Bilgi Arasındaki Bağlantı % (İşletme Sayısı)	Evet, Bilgim Var.	Hayır, Bilgim Yok.	Cevapsız	İşletme Sayısı
İlkokul-Ortaokul	70,9 (22)	19,4 (6)	9,7 (3)	31
Lise-Meslek Lisesi	80 (12)	13,3 (2)	6,7 (1)	15
Yüksekokul-Fakülte	100 (28)	-	-	28
Yüksek Lisans-Doktora	100 (6)	-	-	6
TOPLAM	68	8	4	80

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, eğitim düzeyi ve KOBİ kavramının bilinirliği arasındaki ilişkideki doğru orantı sonuna kadar gitmiştir. Yüksek Lisans-Doktora ve Yüksekokul-Fakülte eğitim düzeyine sahip olan işletme sahiplerinin tamamı (%100) KOBİ'ler hakkında yeterli bilgiye sahip olduklarını belirtmişlerdir. Lise-Meslek Lisesi mezunlarının %80'i bu konuda bilgi sahibi olduklarını, sadece %13,3'ü bilgilerinin olmadığını ifade etmişlerdir. İlkokul-Ortaokul eğitim düzeyine sahip olan işletme sahiplerinin %70,9'u bilgiye sahip olduklarını belirtmiş ve %9,7'si soruyu cevapsız bırakmışlardır.

Eğitim Düzeyi İle KOBİ'lerin Ekonomi İçin Yönlendirici Olması Arasındaki Bağlantı % (İşletme Sayısı)	Evet, Aynen	Kısmen, Belki	Hayır, Sanmam	Cevapsız	İşletme Sayısı
İlkokul-Ortaokul	6,5 (2)	38,7 (12)	38,7 (12)	16,1 (5)	31
Lise-Meslek Lisesi	20 (3)	33,3 (5)	40 (6)	6,7 (1)	15
Yüksekokul-Fakülte	50 (14)	35,7 (10)	7,15 (2)	7,15 (2)	28
Yüksek Lisans-Doktora	83,3(5)	16,7(1)	-	-	6
TOPLAM	24	28	20	8	80

Ankete yanıt veren işletme sahiplerinin eğitim düzeyi ve KOBİ'lerin ülke ekonomisi için yönlendirici olması arasındaki ilişki, sonuna kadar doğru orantılıdır.

Yüksek Lisans-Doktora eğitim düzeyine sahip olan işletme sahiplerinin %83.3 gibi büyük bir kısmı KOBİ'lerin ülke ekonomisi için yönlendirici olduğunu belirtmişlerdir. Bu oran gittikçe azalmakta; yüksekokul-fakülte eğitilmiş işletme sahiplerinde %50, lise-meslek lisesi eğitim düzeyli işletme sahiplerinde %20 ve ilkokul-ortaokul eğitim düzeyine sahip olan işletme sahiplerinde ise sadece %6.5'tir. KOBİ'lerin yönlendirici olmasını kısmen ifade eden işletme sahiplerinin oranları ise sırasıyla %16.7, %35.7, %33.3 ve %38.7'dir. Yüksek eğitilmiş olmanın avantajlarından biri de sorulara doğru ve mantıklı cevaplar vermektir.

Eğitim Düzeyi İle Dış Ticaret Yapma Sebebi Arasındaki Bağlantı % (İşletme Sayısı)	Daha Çok Kar	Batma Korkusu	Cevapsız	İşletme Sayısı
İlkokul-Ortaokul	64,5(20)	29 (9)	6,5 (2)	31
Lise-Meslek Lisesi	13,3 (2)	80 (12)	6,7 (1)	15
Yüksekokul-Fakülte	53,6 (15)	42,8 (12)	3,6 (1)	28
Yüksek Lisans-Doktora	50 (3)	50 (3)	-	6
TOPLAM	40	36	4	80

İzmir'deki KOBİ'lerin eğitim düzeyi ile dış ticaret yapılma sebepleri arasındaki ilişkide doğru orantıdan bahsetmek mümkün değildir. İnişli çıkışlı bir doğru olmayan, düzensiz bir orantı mevcuttur. Lise-meslek lisesi eğitim düzeyine sahip işletme sahiplerinin %80'i dış ticaret yapma sebebi olarak daha çok kardan ziyade, ülke içindeki üretim maliyetlerinin yüksek olması sebebiyle batma korkusu yaşadıklarını ve bu yüzden dış ticarete baş vurduklarını belirtmektedirler. Ancak ki diğer eğitim düzeylerine sahip olan kişilerin önemli bir kısmı, daha çok kar etme amacıyla dış ticaret yaptıklarını ifade etmektedirler.

Eğitim Düzeyi İle Devletin Dış Ticaret İçin Yapması Gerekenler Arasındaki Bağlantı % (İşletme Sayısı)	Kredi Faizlerini Düşürmeli	Teşvik Desteklerini Artırmalı	Gümrük Mevzuatını Değiştirmeli	Hiçbir Fikrim Yok	İşletme Sayısı
İlkokul-Ortaokul	16 (5)	61,3 (19)	22,7 (7)	-	31
Lise-Meslek Lisesi	20 (3)	-	66,7 (10)	13,3(2)	15
Yüksekokul-Fakülte	35,7 (10)	14,3 (4)	50 (14)	-	28
Yüksek Lisans-Doktora	66,6 (4)	16,7 (1)	16,7 (1)	-	6
TOPLAM	22	24	32	2	80

Eğitim düzeyi ile devletin dış ticaretin gelişmesi, canlanması için yapması gerekenler arasındaki ilişki ilk yanıta, tablodan da görüldüğü gibi eğitim düzeyi azaldıkça doğru orantılı bir şekilde azalmaktadır. Yüksek lisans-doktora eğitilmiş işletme sahiplerinden ilkokul-ortaokul eğitilmiş işletme sahiplerine kadar düzgün bir şekilde, %66.6 → %35.7 → %20 → %16 şeklinde azalmaktadır. Diğer yanıtlarda ise doğru orantıdan bahsetmek mümkün değildir. Lise-meslek lisesi mezunlarının %13.3'ü hiçbir fikirlerinin olmadığını belirtmişlerdir.

Eğitim Düzeyi İle Ucuz Çin Mallarının Kaliteliliği Arasındaki Bağlantı % (İşletme Sayısı)	Tamamen Kalitesiz	Kısmen Kaliteli	Geneli Kaliteli	İşletme Sayısı
İlkokul-Ortaokul	48,4 (15)	48,4 (15)	3,2 (1)	31
Lise-Meslek Lisesi	26,7 (4)	60 (9)	13,3 (2)	15
Yüksekokul-Fakülte	89,3 (25)	7,1 (2)	3,6 (1)	28
Yüksek Lisans-Doktora	83,3 (5)	16,7 (1)	-	6
TOPLAM	49	27	4	80

Eğitim düzeyi ile ucuz Çin mallarının kaliteliliği arasındaki ilişkide, düzgün bir şekilde artan yada azalan, kısaca doğru orantıdan bahsetmek mümkün değildir. Düzensiz bir artış yada azalış mevcuttur. Yüksek lisans-doktora mezunlarının (%83.3) ve yüksekokul-fakülte eğitilmiş işletme sahiplerinin (%89.3) büyük çoğunluğu Çin mallarının kalitesiz olduğunu savunmaktadırlar. İlkokul-ortaokul

eğitim düzeyine sahip olan işletmeler ise bahsi geçen malların %48.4 kısmen kaliteli, %3.2 geneli kaliteli olduğunu belirtmişlerdir.

3.5. Araştırma Bulgularının Genel Değerlendirmesi

İzmir'deki KOBİ'lerin genel değerlendirilmesi yapılacak olursa; işletme sahiplerinin büyük bir çoğunluğu dış ticaret ile uğraşmaktadır [%82.5 = 30(evet)+36(kısmen)]. İkili görüşmelerde işletme sahipleri dış ticaretin zorluklarından , özellikle bankalardan almak istedikleri kredi konusunda ve gümrük mevzuatının pek de iyi olmamasında yakınmaktadırlar. Dış ticaret yapan 66 işletme sahibinin tam 44 tanesi ihracat ile , 22 tanesi ise ithalat ile uğraşmaktadırlar. Büyük bir çoğunluğunun ithalatı seçme nedenleri arasında, üretime yeterli desteğin sağlanmaması, kredi faizlerinin elverişsiz olması ve bürokrasinin fazlalığı gibi nedenler dikkati çekmektedir.

Dış ticarete atılan işletme sahiplerinin genelde Uzak doğu ülkelerinden Çin ile ticari bağlantı içinde oldukları tespit edilmiştir. Bunun ilk sebebi Çin'de üretim maliyetlerinin çok düşük olmasıdır. Bu anlamda ithalat yapan işletmelerin büyük çoğunluğu Çin ile irtibata geçerek ürün satın almakta, sonra da ithal ettikleri ürünleri ülke içinde pazarlamaktadırlar.

Ankete yanıt veren işletme sahiplerinin “Dış ticaretin canlanması için devlet ne gibi düzenlemeler gerçekleştirmelidir?” sorusuna önemli bir kısmı (%40) gümrük mevzuatında değişiklikler yapılmasını öngörerek cevaplamıştır. Araştırma sonuçlarında gerçekten gümrük mevzuatının güncelleştirilmesinin ve yeni yasal düzenlemelerin aciliyetinin önemi büyüktür. Sözlü bir şekilde 2 işletme sahibine “Çin'den ithalatı yapılan ürünlerin gümrükte ülkeye geçerken fiyatı ne olarak belirleniyor ve ne kadardır?” sorusuna her ikisi de bunun kilogram olarak ve her kilogram başına \$6.5-8 arasında bir fiyat biçildiğini ifade etmişlerdir. Bu, dış ticarete teşvik politikaları ile üst üste düşmemektedir. Bu durum, dış ülkelere mal alıp ülkede satmak isteyen işletmelerin gözünü korkutmakta, onları endişeye sokmakta ve ekonomiye

yapacakları katkıdan alıkoymaktadır. Bu yüzden gümrük yasalarının kısmen de olsa değişmesi şarttır.

İzmir'deki işletmelerin çoğu (%70) ülke içine çeşitli yollarla sokulan ucuz Çin mallarının işletmelere zararının büyük olduğunu belirtmiştir. Ancak bunu da belirtmek gerekir ki, bu ucuz malların zararı KOBİ'lerden daha ziyade büyük firmalara yöneliktir. Çünkü KOBİ'lerin yapısı büyük işletmelere göre çok daha esnek olup, zararı atlatabilecek düzeydedir. Oysa binlerce çalışanı olan büyük işletmeler hızlı değişim gösteremiyorlar ve zarar yada kötü son onlar için kaçınılmaz olmaktadır.

Ülke ekonomilerini tehdit eden ucuz Çin mallarının satışının yasaklanması ankete katılan İzmir işletmelerinin çoğu tarafından (%80) desteklenmektedir. Onlara göre bu bir haksız rekabettir ve hükümet buna bir yasak getirmeli ve sıkı denetim yaptırmalıdır.

Anketin genel sonuçlarından biri de budur ki, KOBİ'lerin sahiplerinin ve çalışanlarının geneli çok da yüksek eğitilmiş kişilerdir ve bu da beraberinde birçok probleme yol açmaktadır. Büyük firmalar eğitilmiş ve vasıflı elemanlar çalıştırarak, daha yüksek ücretler öderken, KOBİ'ler düşük yada asgari ücretle birçok vasıfsız işçi çalıştırmaktadır. Ancak ki avantaj olarak da KOBİ'lerde tek bir kişi söz sahibidir ve çok hızlı karar verebilmekte ve böylece bu işletmeler esnek yapılarını korumaktadırlar.

SONUÇ

KOBİ olarak bildiğimiz küçük ve orta boy işletmeler, gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinde önemli bir role sahiptir. Özellikle 1990'lı yılların başından itibaren tüm dünyada gerek sosyal gerekse ekonomik rol oynayanlar, küreselleşme karşısında dikkatlerini küçük ve orta boy işletmeler (KOBİ) üzerinde yoğunlaştırmışlardır. KOBİ'lerin öneminin farkına varan dünya ülkeleri, KOBİ'leri desteklemeye yönelik çeşitli çalışma ve uygulamaları başlatmışlardır.

Yakın tarihe kadar KOBİ'ler için tek bir tanım yoktu. Her kurumun yapmış olduğu farklı tanımlar mevcuttu. Ortak tek bir tanımın olmaması bile KOBİ'lere gereken önemin verilmediğinin bir göstergesiydi. Bu konuda zaman içinde gerekli çalışmalar yapılmış, KOBİ'lerle ilgili ilk işin ortak bir tanım belirlemekten geçtiği düşünülmüştür. Nihayet 19/10/2005 tarihinde KOBİ tanımı Bakanlar Kurulu kararıyla netleşmiştir.

Tüm ekonomilerin vazgeçilmezi olan KOBİ'ler, istihdam ettikleri işgücünden, yaptıkları yatırımlara, ödedikleri vergilere, sağladığı verimliliklere, yarattıkları ürün çeşitliliği ile, ekonomideki dalgalanmalardan daha az etkilenmeleriyle her ekonomide önemli bir yere sahiptirler. KOBİ'ler sadece bağımsız bir firmanın dışında, piyasada bulunan büyük firmalarında sağ kolu durumundadırlar. Büyük işletmelerin kullandıkları mamul yada yarı mamulleri üreterek büyük firmaların tamamlayıcısıdırlar. Türkiye'de faaliyet gösteren işletmelerin yaklaşık %99'unu KOBİ'ler oluşturmaktadır. Bu tür işletmelerin kurulabilmesi için fazla sermayeye gerek yoktur. Bu nedenle de ülkenin birçok yerine yayılabilirler. Bu da beraberinde istihdam yaratır ve işsizliği engeller. Buna göre toplam istihdamında büyük çoğunluğu KOBİ'ler tarafından karşılanır. Bu yaratılan istihdam sayesinde köyden kente göç de engellenmiş olur. KOBİ'lerde istihdam eden işçiler vasıfsız elemanlardan oluşmaktadır. Bu işçiler için KOBİ'ler mesleki eğitim veren okul gibidir. Büyük firmalardaki işgücü nitelikli KOBİ'lerdeki ise niteliksiz elemanlardan oluşur. Çünkü, büyük firmalar KOBİ'lere göre daha yüksek ücret ile personel istihdam etmektedirler.

Son zamanlarda KOBİ'lerin önemi bazı kurum ve kuruluşlarca anlaşılmış olup, bu alanda gerekli desteği vermeye de başlamışlardır. Bu destekler, eğitim, teknoloji, Pazar araştırması, finansman, ihracat ... gibi birçok alanda verilmektedir. Bu tür yardımlar zaman içinde daha da verimli hale gelecektir. KOBİ'lerimizi ne kadar çağımıza uygun hale getirirsek ekonomimizi de o denli düzenli hale getiririz.

Birçok alanda fazlaca KOBİ oluşturulabilir. Bunların sayısının fazla olması piyasadaki tekelleşmeleri de önler.

KOBİ diye adlandırdığımız bu işletmelerin markalaşmaya özendirilmesi gerekiyor. Ulusal ve uluslararası pazarda yer alabilmek için kendi markalarını oluşturup tanınmaları gerekiyor. AB pazarında rekabet edebilmek için marka olmak gerekli. Marka, iletişimle, kaliteyle, süreklilikle ve zaman içinde oluşur. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olması durumunda daha fazla rekabet etmesi gerekiyor. Bunun içinde marka için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

Büyük firmalar ekonomideki kriz dönemlerini kolay atlatamayıp piyasaya uyum sağlayamazlar. KOBİ'ler ise esnek yapılarından dolayı bu zor dönemlerin daha kolay üstesinden gelip varlıklarını sürdürmeye devam etmişlerdir.

KOBİ'lerin tüketiciye daha yakın olması nedeniyle, tüketici tercihlerini daha kolay takip edip uygulamaya koyabilmektedir. Bu yeni tercihin pazarda denemesini kolayca yapabilirler. Büyük firmalar bu anlamda bu kadar şanslı değiller. KOBİ'lerde girişimci aynı zamanda firmanın yöneticisi ve bir çalışandır. Bir çok yetki tek bir kişide toplanmıştır. Bu durum çok yorucu olmasına karşın firma aldığı kararları çabucak uygulamaya koyabilmektedir. Bürokrasi azdır.

KOBİ'ler teknolojik yeniliklere, ekonomideki değişikliklere çok çabuk ayak uydurabilirler. Bu esneklik özelliğinden dolayı piyasadaki olumsuzluklardan daha az etkilenirler.

Küreselleşmeyle birlikte teknoloji hızla gelişmekte, teknolojik yenilik dediklerimiz çok çabuk eskimektedir. Bu nedenle firmaların varlıklarını sürdürebilmeleri ve rekabet üstünlüğü sağlayabilmeleri için son teknolojiden faydalanabilmeleri gerekir. Üretim faaliyetlerinde yeni teknolojilerden faydalanan KOBİ'lerin verimliliği artar ve buna bağlı olarak da rekabet olanakları fazlalaşır. Bunun içinde, AR-GE 'ye ayrılan payın, en azından piyasanın gerisinde kalamayacak kadar, artması gerekmektedir. Bu AR-GE'ye ayrılan pay zaman içinde üretim

faaliyetlerine doğrudan yansıyacaktır. Teknoloji kullanımı KOBİ'lerde istenilen düzeye henüz ulaşamamıştır. Örneğin internet, yeteri kadar kullanılmamaktadır. KOBİ'ler bunları kullanabilecek yeterli bilgiye de sahip değildirler. Ancak, tüketiciye daha hızlı ulaşmak ve rekabet edebilme şansını yakalayabilmek için teknolojinin nimetlerinden faydalanılması gerekir.

Günümüzde küreselleşme sürecinde esnek yapıları itibariyle KOBİ'ler ön plana çıkmaktadır. Bu küreselleşmenin sonucunda artan rekabete uyum sağlayabilmek için ihracata gerekli önem verilmelidir. KOBİ'lerin sayısı tüm işletmelerin sayısının %99'unu oluşturmalarına rağmen ihracattaki payı %10 civarındadır. Firmalar ihracat konusunda oldukça bilgisiz ve deneyimsizdirler. Bu da ihracat potansiyellerini kullanamamalarına neden olur. KOBİ'lerin ihracata yönlendirilmeleri neticesinde ülke ekonomisi, döviz, karlılığın artması, istihdam gibi yararlar sağlar.

KOBİ'lerin kredilerden aldıkları pay oldukça düşüktür. Birçok nedenden dolayı KOBİ'ler kredi kullanmaktan çekinmektedirler. Ve işlerini kendi imkanlarıyla yürütmeye çalışmaktadırlar. Büyük bir çoğunluğu kabuklarından çıkıp halka açılmayı bile düşünmemektedirler.

Son zamanlarda birçok bankanın kredi anlamında çeşitlendirmeleri mevcuttur. Bazıları daha düşük faiz, bazıları daha fazla KOBİ'ye ulaşmak yada vadeleri uzun tutmak gibi hedefler doğrultusunda çalışmalarını yürütmektedir. Devlet tarafından da KOBİ'lere yardım için bazı destek sistemleri geliştirilmiştir. Bunlar, KOBİ'lerin korunması, teşvik edilmesi , istihdam yaratması, rekabet edebilmesi ve bölgesel gelişmeye yönelik yatırımların desteklenmesi için geliştirilmiş sistemlerdir. KOBİ'ler bu devlet yardımlarına başvurarak firmaları için yararlar sağlayabilirler. Bu devlet yardımları ve teşviklerden faydalanabilmek için gerekli olan mevzuatı iyi bilmeleri gerekir. Buna karşın, KOBİ'lerin yöneticileri, kendilerine sağlanan imkanlardan asgari düzeyde faydalanmaktadır. Çünkü, firmalar bu konularda yeteri kadar bilgiye sahip değildir.

KOBİ'lerde birçok iş firma sahibi tarafından üstlenilmektedir. Bu da firma sahibi açısından çok yorucu olmaktadır. Ve yoğun iş temposunda eğitime gerekli önemi verememektedir. KOBİ'lerin finansman bulma, AR-GE'ye kaynak aktaramaması, teknolojiye ayak uyduramaması, kalifiye eleman bulamaması gibi dezavantajları bulunmaktadır. Buna karşın, tüketiciye daha yakın olmaları, büyük

işletmeleri tamamlamaları, değişen olaylara karşı esnekliklerinin yüksek olması gibi avantajları da vardır. Bu durumda KOBİ'ler bu dezavantajları çözümlmek için gerekli çalışmaları yapmalı elindeki avantajları da daha etkin bir şekilde kullanmalıdır. KOBİ'lerin ekonomideki rolü desteklendiği, ekonomiye sağladıkları katkı arttığı takdirde, büyüme, istihdam ve rekabet artacak, bu da ekonominin makro düzeyini zaman içinde yükseltecektir.

Tüm dünya da KOBİ'ler ekonominin temelini oluşturur. Ülkemizde de bu böyledir. Hiç kimse KOBİ'lerin zayıf düşmesini istemez. Ekonominin dayanıklılık gücü, KOBİ'lere bağlıdır. Günümüzde ülkemizde, diğer ülkelerde olduğu gibi, KOBİ'lerin güçlenmesi, rekabet olanaklarının artması için çalışmalar yapılmaktadır.

Bugün biliyoruz ki, ekonominin ve sanayinin gelişip kalkınabilmesi için KOBİ'lere destek sağlanması, gereken önemin verilmesi kaçınılmazdır. Sahip olduğu avantajlar özellikle esneklik göz ardı edilemez. Tüm bunlar ekonominin vazgeçilmez unsurlarıdır. Büyük işletmelerin karşısında dengenin KOBİ'lerin aleyhine bozulması ekonomik ve sosyal dengeyi bozar. Bu yüzden KOBİ politikasını geliştirilmesine önem verilmektedir. Ülke ekonomisinde amaç, rekabete dayalı olarak ekonominin güçlenmesi, istihdamın artması, verimliliğin sağlanması, ihracatın artması ve buna bağlı olarak da ülkenin kalkınması ise KOBİ'lere gerekli olan desteği sağlamak zorunludur.

KAYNAKLAR

KİTAPLAR

1. AKGEMCİ, Tahir. **KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler**, T.C Ticaret ve Sanayi Bakanlığı KOSGEB Haziran 2001.
2. AKIN, H. Bahadır. “**Küçük İşletmelerde Büyüme ve Örgütsel Sorunlar**”, S.Ü.Karaman İİBF Dergisi, S. 3, 2002.
3. AKYÜZ, Kadri Cemil - Cındık, HİCABİ " **Küçük ve Orta Ölçekli Orman Ürünleri Sanayi İşletmelerinde Pazarlama Fonksiyonu Üzerine Bir Araştırma (Doğu Karadeniz Bölgesi Örneği)**" Pazarlama Dünyası Sayı.2001/3 Mayıs - Haziran 2001
4. ALPUGAN, Oktay. **Küçük İşletmeler, Kavramı, Kuruluşu ve Yönetimi**. 2.b., Ankara :Der Yayınları, 1994.
5. ALPUGAN, Oktay. **Küçük İşletmeler**, KTÜ Yayınları, Trabzon, 1988.
6. ASLANOĞLU, Rana. “**Bir Kültürel Karışım Olarak Küreselleşme**”, *Küreselleşme, Sivil Toplum ve İslam*, Vadi Yayınları. Ankara, 1998.
7. AYATA, Sencer. "Toplumbilim Açısından Küreselleşme", **Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme**, 3. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 1997.
8. BORATAV, Korkut; “Ekonomi ve Küreselleşme”, **Küreselleşme Hikayesi**, Dost Yayınları, Ankara 1995.
9. BRIDGE, S., K O’NEILL and S.CROMIE; **Understanding Enterprise, Entrepreneurship & Small Business**. Macmillan Pres Ltd, 1998.
10. BROOM, H. N. and LON JUSTİN G. Longeneeken. **Small Business Management**. Ohio:Southwestern Publishing, 1996.
11. BUĞRA, A., **Devlet ve İşadamları**, F.Adaman (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları, 1997.
12. BULMUŞ, İsmail - Oktay, ERTAN - Törüner, Mete "Küçük Sanayi İşletmelerimizin Konumu Önemi ve AT'a Girerken Karşılaşılabilecek Sorunlar İle Çözüm Yolları" Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları Ankara – 1990.
13. BURSTİNER, Irving. **The Small Business Handbook**, Prentice Hall, New Jersey, 1989.

14. CALOF, J.. “**The Impact of Size on Internationalization**”. *Journal of Small Business Management*, 31: pp. 60-69. 1993.
15. CAN, Halil. **Yönetim ve Organizasyon**. Ankara: Siyasal Kitabevi, 1994.
16. CARLAND, J.W., F.HOY, W.R.BOULTON and A.C.J.CARLAND; “**Differentiating Entrepreneurs From Small Business Owners. A Conceptualization.**” *The Academy of Management Review*, Vol 9. Issue 2, 1984.
17. CARRIER, Camile; **Intrapreneurship in Small Business: An Exploratory Study**, *Entrepreneurship: Theory & Practice*, Vol.21, Iss.1, Fall 1996.
18. ÇELİK, Adnan ve Tahir AKGEMCİ; **Girişimcilik Kültürü ve Kobi’ler**; Nobel Yayın Dağıtım, 1998.
19. ÇETİN, Canan. **Yeniden Yapılanma, Girişimcilik, Küçük ve Orta Boy İşletmeler ve Bunların Özendirilmesi**. İstanbul : Der Yayınları, 1996.
20. ÇOLAKOĞLU, H.Mustafa.**KOBİ Rehberi 2002**. Ankara:TOBB-KOSGEB Genel Yayın No:359-PM:2,Nisan 2002.
21. ÇONKAR, Kemalettin; “**Risk Sermayesi Finansman Yönteminin Küçük ve Orta Boy İşletmeler Açısından Önemi ve Uygulanabilirliği**”, 1.Orta Anadolu Kongresi, “KOBİ’lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları”, 18-21 Ekim 2001 Nevşehir, KOSGEB.
22. D’AMBOISE, G. And M.MULDOWNEY,. “**Management Theory for Small Business: Attempts and Requirements**”. *The Academy of Management Review*., Vol 13., Issue 2., April 1998.
23. DEMİRDÖĞEN, Osman. **Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler**. Erzurum: Ticaret ve Sanayi Odası Yayını, No.1996/1, 1996.
24. DİNÇER, Ömer. **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**. İstanbul : Timaş Yayınevi, 1994..
25. EREN, Erol. **İşletmelerde Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**. İstanbul: Der Yayınları, 1997.
26. EROL, Kemal. **KOBİ’ler**. Ankara: TES - AR Yayını, 1995.
27. GENÇAY, Şaylan. **Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi**, İmge Kitabevi, Ankara 1995.

28. GENÇ, Nurullah ve Fatih KARCIOĞLU; “Aile İşletmelerinin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri – Bir Uygulama”, 1.Aile İşletmeleri Kongresi Kongre Kitabı, 17-18 Nisan 2004, İstanbul.
29. GÖKÇESU, B.Mutlu " **Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Rekabet Gücü Açısından Verimli Çalışma**" 93 Sanayi Kongresi Bildiriler Kitabı 1. Cilt TMMOB Tebliğ
30. GÜROL, M.Ali; **Türkiye’de Kadın Girişimci ve Küçük İşletmesi: Fırsatlar, Sorunlar, Beklentiler ve Öneriler**: Atılım Üniversitesi Yayını No:2, Ankara, Ekim 2000.
31. GÜZELCİK, Ebru. **Küreselleşme ve İşletmelerde Değişen Kurum İmajı**, Sistem Yayıncılık. İstanbul 1999.
32. HARRİS, Nigel. “Milliyetçilik ve Ekonomik Gelişme”, **Piyasa Güçleri ve Küresel Kalkınma**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1995.
33. İstanbul Sanayi Odası Ekonomik Durum Tespiti Anket Çalışması Sonuçları 2000-II İSO Mart 2001 İstanbul
34. IŞIKLI, Alpaslan; “Sosyal Politika Açısından Küreselleşme”, **Küreselleşme Hikayesi**, Dost Yayınları, Ankara 1995.
35. KALLEBERG, A.L. and K.T.LEICHT, “**Gender and Organizational Performance: Determinants of Small Business Survival and Success**”. The Academy of Management Journal. Vol 34. Iss 1., Mar 1991.
36. KARATAŞ, Süleyman. **Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler**. İstanbul : Veli Yayınları, 1991.
37. KAYA, Nihat ve Ümit PEÇEN. **Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler İçin Rekabet Stratejileri**. İstanbul:2000.
38. KEYMAN, E. Fuat ve Ali Yaşar SARIBAY. “Küreselleşme, Siyaset ve Toplumsal Yaşam”, **Küreselleşme, Sivil Toplum ve İslam**, Vadi Yayınları, Konya 1998.
39. KOÇEL, Tamer. **İşletme Yöneticiliği: Yönetici Geliştirme, Organizasyon ve Davranışı**. 3.b. İstanbul : Beta Yayınevi, 1993.
40. KOSGEB. **Dünya’da ve Türkiye’de KOBİ Tanımları**. Ankara: KOSGEB Yayını, 2000.

41. KURILOFF, H.Artur and M.John Jr, HEMPHILL; **Starting And Managing The Small Business**; Mc Graw Hill Book Company, 1983.
42. KÜÇÜKÇOLAK, RÇ.Ali; **KOBİ'lerin Finansman Sorununun Sermaye Piyasası Yoluyla Çözümü**; İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, İstanbul, 1998.
43. MÜFTÜOĞLU, Tamer. **Türkiye' de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler : Sorunlar ve Öneriler**. Ankara : Sevinç Yayınevi, 1991.
44. MÜFTÜOĞLU, Tamer , : **Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler**, Desen Ofset, Ankara, 1993.
45. MÜFTÜOĞLU, Tamer; **Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler KOBİ'ler**; Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar: 10, Turhan Kitabevi, Ankara, 1998.
46. OECD. **Türkiye'deki Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Mevcut Durum ve Politikalar**.OECD Yayını,2004.
47. OKTAV, Mete. **Orta ve Küçük İşletmelerde İhracata Yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri**. Ankara: Semih Ofset, 1990.
48. ORAN, Baskın. **Küreselleşme ve Azınlıklar**, İmaj Yayınevi. Ankara 2000.
49. ÖZDOĞAN, Osman N; **"Alternatif Bir Finansman Aracı Olarak Angel Finanslama ve Kuşadası'nda Faaliyet Gösteren KOBİ'lerin Finanslama Yönelimleri"**, 1.Orta Anadolu Kongresi, "KOBİ'lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları" 18-21 Ekim 2001 Nevşehir, KOSGEB.
50. ÖZGEN, Hüseyin ve S. DOĞAN , **Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Uluslararası Pazarlara Açılmada Karşılaştıkları Yönetim Sorunları ve Çözüm Önerileri**, KOSGEB, Ankara,1997.
51. ÖZGENER, Şevki. **"Küresel Rekabet Ortamında Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Yeniden Yapılanması"** Dış Ticaret Dergisi, Yıl 5, S. 17, Kayseri, 2000.
52. ÖZKAN Şule. **"KOBİ'lerde Girişimcilik Ve Yenilikçilik"**, Erzurum: Atatürk Üni. Yayınları, ,2003.
53. ÖZOK, Ahmet F. **"Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Rekabet Gücü Açısından Verimli Çalışma"** 93 Sanayi Kongresi Bildiriler Kitabı 1. Cilt TMMOB.

54. RISMENDİYEV, A. **“Birinci Avrasya Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Kongresi” KOBİ’lerde Kalite Yönetimi Ve Sertifikasyon (Belgelendirmesi)**, Ankara, TC Basbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 2001.
55. ROBERTSON, Ronald. *Globalization: Social Theory and Global Culture*, Sage Publics. London 1992.
56. SARIASLAN, Halil. **Orta ve Küçük Ölçekli İşletmelerin Finansal Sorunları**. Ankara: TOBB Yayınları, No. 281-25, Ankara, 1994.
57. SARIASLAN, Halil. **Türkiye Ekonomisinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler**. Ankara: TOBB Yayınları, No. 35, 1996.
58. SARIBAY, Y.Ali. **“Küreselleşme, Postmodern Uluslaşma ve İslam”**, *Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam*, Vadi Yayınları. Ankara 1998.
59. SEYMEN, Oya A.; Tamer BOLAT. **Küreselleşme Olgusuna Kavramsal Bir Bakış**, 1. Basım, Nobel Yayın Dağıtım. Ankara 2005.
60. SÖĞÜT, Mehmet Atilla; **“Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Finansman Sorunlarının Çözümünde Alternatif Finansman Yöntemleri”**, 1.Orta Anadolu Kongresi, *“KOBİ’lerin Finansman ve Pazarlama Sorunları”*, 18-21 Ekim 2001 Nevşehir, KOSGEB.
61. ŞENOL, Coşkun.**Gümrük Birliği’nin Küçük ve Orta Boy İşletmelere Etkileri ve Türkiye ile Avrupa Birliği’nde Bu İşletmelere Uygulanan Teşvikler**. İstanbul:1996.
62. ŞİMŞEK, M. Şerif. **İşletme Bilimlerine Giriş**. 4.b. Konya: Damla Ofset, 1997.
63. ŞİMŞEK, M. Şerif. **Yönetim ve Organizasyon**. 3.b. Konya: Damla Ofset, 1997.
64. TAHİR, Akgemci Ve Adnan ÇELİK, **“Girişimcilik Kültürü Ve KOBİ’ler”**, İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım,1998.
65. TOBB, **Türkiye Ekonomisinde KOBİ’ ler**. Ankara: TOBB Yayını, 1997.
66. TOSYALI Sarıkaya, Birgül **"KOBİ’lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri"** İzmir Ticaret Odası İzmir-1995 Yayın No:20
67. TUTAR, Hasan; **Küreselleşme Sürecinde İşletme Yönetimi**, Hayat Yayıncılık, İstanbul 2000.

68. TUTUM, Cahit. **Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma**, TESAV Yayını, Ankara 1994.
69. TÜGIAD, **2000’li Yıllara Doğru Türkiye’nin Önde Gelen Sorunlarına Yaklaşımlar: Küçük ve Orta Boy İşletmeler**. İstanbul: 1995.
70. ULAGAY, Osman. **Küreselleşmenin İki Yüzü**, Doğan Kitap, 2. Baskı, İstanbul 2000.
71. ULUDAĞ, İlhan ve Vildan SERİN. **Türkiye’ de KOBİ’ ler: Yapısal ve Finansal Sorunlar, Çözümler**. İstanbul : Renk Basım Yayın, 1992.
72. ULUDAĞ, İlhan ve Vildan SERİN; **Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler- Yapısal ve Finansal Sorunlar, Çözümler**; İTO Yayın No: 1991- 25, 1991.
73. ÜLMAN, Haluk. “Dünya Nereye Gidiyor?”, **Yeni Dünya Düzeni ve Türkiye**, Bağlam Yayınları, İstanbul 1992.
74. YILDIZOĞLU, Ergin. **Globalleşme ve Kriz**, Alan Yayıncılık. İstanbul 1996.
75. _____ *"İzmir’de KOBİ’ler Nerede? Sorunları Nasıl Çözülür?"* İzmir Ticaret Odası İzmir-1993

MAKALELER

- ÇERÇİ, Tamer.”KOBİ’lere Rekabette Hazırlık İçin Dört Koldan Destek”.**İtovizyon Dergisi**, Sayı:21, Ekim 2001, ss.39-40.
- ÇETİNKAYA, Fehmi. “*Esnaf ve Küçük Sanayicilerin Sorunları ve Çözümleri*”, II. Türkiye İktisat Kongresi Sosyal Gelişme ve İstihdam Komisyonu Tebliğleri, Ankara, 1992.
- DEVELİ, Hilmi.”Uzun İnce Bir Yolda Yürüyeceğiz Gündüz Gece”.**Kobi Efor Dergisi**, Sayı:64, Ocak 2005, s.26.
- ERKAN, Mehmet. “*KOBİ’ lerde Finansman Sorunları ve Dış Kaynaklı Krediler*”, **A.Ü. Afyon İİBF. Yıllığı** . No. 7, 1990.

- KARAGÖZ, M. Ali. "*Teknolojik Devrime KOBİ' lerin Uyumu : Küçüklere Teknopark Kolaylığı*", **Ekonomik Forum Dergisi**. Yıl.3, Sayı.6 (15 Haziran 1996), s.24.
- KOBİ Destek Programları Paneli. "*KOBİ' lere Her Çeşit Doğru ve Hızlı Bilgi Gerek*", **Hedef Dergisi**. Sayı.34 (Ekim 1996), s.50-51.
- ÖZYOL,Sema Bilgin."Türk İşletmelerine Küreselleşme Feneri".**İtovizyon Dergisi**,Sayı:28, Mayıs 2005,s.18.

SÜRELİ YAYINLAR

- BAĞCE, H. Emre. "Küreselleşme, Devlet ve Demokrasi", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 32, Sayı 4.
- ERDEM, M. Burhan. "Küreselleşme ve Bilgi Çağında Yeni Ekonomi", **Yeni Türkiye**, 21. Yüzyıl Özel Sayısı-II.
- FARAZMAND, Ali. "Küreselleşme ve Kamu Yönetimi", **Mülkiye**, Cilt XXV, Sayı 229.
- GERAY, Cevat. "Kentleşme Sorunlarının Çözümü Açısından Küreselleşme, Özelleştirme, Yerelleşme ve Yerel Yönetimler", **ÇYY**, Cilt 10, Sayı 4.
- GÜLER, Birgül A.. "Küreselleşme Döneminde Yerelleşme Sorunu", **Emek Araştırma Dergisi**, Sayı 2002/2.
- GÜLER, Birgül A.. "Küreselleşme ve Yerelleşme", **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt: 6, Sayı: 4.
- KÜÇÜKÇİRKİN, Mehmet. "*Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Finansman Sorunlarının Çözümünde Alternatif Finansman Yöntemleri*", 2001 Türkiye İktisat Kongresi'nde sunulmak üzere hazırlanmış tebliğ, 5-8 Haziran 2001.
- SALMAN, Feray. "*AB' de KOBİ' lere Yönelik Finansman Kaynakları*", **Küçük İşletme Dergisi**. Sayı.6 (Nisan 1996), s.29-31.
- TURAN, Güngör ve M. Faysal GÖKALP. "*Türkiye' de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Teknoloji Sorunu ve Çözüm Önerileri*", **Dünya Gazetesi**. 21 Kasım 1993.

İNTERNET

- “AB KOBİ Bildirgesi”, (15 Ekim 2007), <http://www.dto.org.tr> (30.06.2008)
- “AB KOBİ Bildirgesi”, (15 Ekim 2007), <http://www.kobinet.org.tr>
- AB KOBİ Bildirgesi, “European Charter For Small Enterprises”, (Adopted By The General Affairs Council, 13 June 2000, (10 aralık 2007).
- “KOBİ Nedir?”, <http://www.kobitek.com/makale.php?id=70>, 12.7.2008.
YEKER Cem, “KOBİ’ler Neden Çekingen?”
http://www.kobifinans.com.tr/icerik.php?Article=12646&Where=bilgi_merkezi&Category=02, 24.10.2007.
- KOSGEB 1999 Yılı Faaliyet Raporu.
- TAŞTAN, Seçil, **Küreselleşme ve Küresel Strateji**, <http://www.humanresourcesfocus.com/makale013.asp>, Erişim Tarihi: 22.05.2008.
- II. KOBİ Zirvesi Ve Sonuçları”, (10 Eylül 2004), <http://www.kobizirvesi.org>
- <http://www.aksam.com.tr/arsiv/aksam/2004/01/03/ekonomi/ekonomi6.html>, Erişim Tarihi:(14.01.2008).
- <http://www.canaktan.org/yeni-trendler/globallesme/tarihsel.htm> (15.01.2008)
- <http://www.dto.org.tr> ve <http://www.kobinet.org.tr> (14.01.2008)
- http://www.gençbilim.com/odev/odevgoster.php?il=izmir_buca&id=167
- http://www.igeme.org.tr/_vti_bin/shtml.exe/firmalar/kobi_link.htm
- <http://kobivt.kobinet.org.tr/basvuru.exe> (22.05.2008)
- <http://www.kosgeb.gov.tr/kosgeb.htm> (22.05.2008)
- <http://www.kosgeb.gov.tr/kos.htm> (22.05.2008)
- http://www.kobinet.org.tr/ikv_kba.html (22.05.2008)
- <http://www.tekmer.gov.tr/haber/istihdam.htm> (22.05.2008)
- <http://www.jfs.go.jp/indexe.html> (22.05.2008)

EK 1: ANKET FORMU

Sayın Yönetici / Yetkili,

Bu anket Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalında yapılan “Küreselleşmenin KOBİ’ler Üzerindeki Etkilerine Yönelik Bir İnceleme : Çin Malları Örneği” konulu Yüksek Lisans tez çalışması için hazırlanmıştır. Anketin doldurulması en fazla **10 dakika** sürmektedir. Vereceğiniz bilgiler kesinlikle **bilimsel amaçlı** kullanılacak ve gizli tutulacaktır.

Anketi size bırakan anketöre bırakabileceğiniz gibi e-mail (**vusal116@yahoo.com**) ve faks (**4846508**) yoluyla da gönderebilirsiniz.

Vusal Khudaverdiyev

D.E.Ü. Y.Lisans öğrencisi

Tel : 0232 2501283

Cep tel : 0555 2150077

Faks : 0232 4846508

E-posta : vusal116@yahoo.com

1.İşletmenizin Hukuki Statüsü Nedir ?

- ☐ Limited Şirket
- ☐ Anonim Şirket
- ☐ Diğer

2.İşletmenizin Faaliyet Gösterdiği Sektör Hangisidir?

- ☐ Gıda ve Tarım
- ☐ Tekstil
- ☐ Gıda, Tarım ve Tekstil
- ☐ Diğer

3.İşletmeniz Ne Zaman Kuruldu?

- ☐ 1980 ve Öncesi
- ☐ 1980-1989
- ☐ 1990-1999
- ☐ 2000 ve Sonrası

4.İşletmenizde Kaç Kişi Çalışmaktadır?

- ☐ 1-9
- ☐ 10-49
- ☐ 50-249

5.Eğitim Düzeyiniz Nedir?

- ☐ İlkokul-Ortaokul
- ☐ Lise-Meslek Lisesi
- ☐ Yüksekokul-Fakülte
- ☐ Yüksek Lisans-Doktora

6.KOBİ Ne Demektir Biliyor Musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

7.KOBİ'lerin Ülke Ekonomisi İçin Yönlendirici Olduğunu Biliyor Musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Kısmen

8.İşletme Olarak Dış Ticaret Yapıyor Musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Kısmen
- ☐ Hayır

9.İthalat Mı, İhracat mı?

- ☐ İthalat
- ☐ İhracat
- ☐ Hiçbiri

10.Uzakdoğu Ülkelerinden Çin İle Ticari İlişkileriniz Var Mıdır?

- ☐ Var
- ☐ Yok

11.Çin İle Ne Sıklıkta Ticaret Gerçekleştiriyorsunuz?

- ☐ Ayda 1
- ☐ Yılda 1
- ☐ Hiç

12.Neden Dış Ticaret Yapma İhtiyacı Duydunuz?

- ☐ Daha Çok Kar
- ☐ Batma Korkusu

13.Ekonomik Krizlerin Ticari İlişkilerinize Ne Kadar Zararı Vardır?

- ☐ Çok
- ☐ Kısmen
- ☐ Yok

14.Dış Ülkelerle Daha İyi Ticaret Yapabilmek İçin Devlet Neler Yapmalıdır?

- ☐ Kredi Faizlerini Düşürmeli
- ☐ Teşvik Desteklerini Artırmalı
- ☐ Gümrük Mevzuatını Değiştirmeli
- ☐ Hiçbir Fikrim Yok

15.Küreselleşme Hakkında Bilginiz Var mı?

- ☐ Var
- ☐ Kısmen
- ☐ Yok

16.Peki Küreselleşme Derken Ne Anlıyorsunuz?

- ☐ Uluslararası Ticaret
- ☐ Uluslararası Ekonomik İlişkiler
- ☐ Bilmiyorum

17.Dışarıda Satılan Ucuz Çin Malları Sizin İşletmeniz Açısından Ne Kadar Tehlikelidir?

- ☐ Çok
- ☐ Kısmen
- ☐ Yok

18.Ucuz Çin Malları İle Rekabet Etme Gücünüz Var Mıdır?

- ☐ Vardır
- ☐ Kısmen Vardır
- ☐ Hiç Yoktur

19.Ucuz Çin Mallarının Ülkede Satışı Yasaklanmalı Mıdır?

- ☐ Kesinlikle Evet
- ☐ Belli Bir Sınır Konmalı
- ☐ Gerek Yok

20.Ucuz Çin Malları Kaliteli Midir?

- ☐ Tamamen Kalitesiz
- ☐ Kısmen Kaliteli
- ☐ Geneli Kaliteli